

WHICH
INTERVENTIONS
REALLY HAVE AN
IMPACT ON HUMAN
BEHAVIOUR?

Oude Waal 36/3, 1011 CD Amsterdam
+31 6 2171 2817 info@mpct.eu www.mpct.eu

impact^{R&D}

Janine Plaisier & Jenneke van Ditzhuijzen

Risicotaxatie bij verlof

impact^{R&D}

impact^{R&D}

Risicotaxatie bij verlof van gedetineerden

Een (inter)nationale vergelijking van instrumenten en procedures

Janine Plaisier & Jenneke van Ditzhuijzen

Risicotaxatie bij verlof van gedetineerden

Risicotaxatie bij verlof van gedetineerden

Een (inter)nationale vergelijking van instrumenten en procedures

Janine Plaisier & Jenneke van Ditzhuijzen

Dit rapport is verschenen in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie.

Auteurs: J. Plaisier & J. van Ditzhuijzen.
Uitgever: Impact R&D, www.mpct.eu
ISBN-nummer: 978-90-79262-02-1.

©2008, WODC, ministerie van Justitie, auteursrechten voorbehouden.

Inhoudsopgave

	Pagina
Dankwoord	1
Samenvatting	3
Summary	9
Inleiding en methode	15
1 Inleiding en onderzoeksvragen	17
2 Leeswijzer	25
3 Onderzoeksmethoden	27
4 Risicotaxatie	31
5 Doelstelling en randvoorwaarden voor risicotaxatie bij verlof in het Nederlandse gevangeniswezen	39
Resultaten	43
6 Risicotaxatie door de reclassering	45
7 Verlofprocedure in de sector jeugd	47
8 Verlofprocedure in de sector tbs	53
9 Verlofprocedure in Canada	63
10 Verlofprocedure in Denemarken	69
11 Verlofprocedure in Engeland & Wales	75
12 Verlofprocedure in Zwitserland	79
13 Vergelijkend kader van risicotaxatie-instrumenten	83
Analyse	87
14 Analyse van de risicotaxatie-instrumenten	89
15 Analyse van de verlofprocedures	97
Conclusie	105
16 Conclusie	107
Gebruikte literatuur	115
Bijlagen	123
1 Doelgroepen voor verlof in het buitenland	125
2 Itemlist	129
3 Indicatoren voor gedragsbeoordeling	131
4 Geïnterviewde deskundigen	133
5 Aanwezigen bij de expertmeeting	135
6 Begeleidingscommissie	137

Dankwoord

Dit onderzoek had niet kunnen worden uitgevoerd zonder de hulp van een groot aantal deskundigen. Wij danken al diegenen die bereid waren om hun expertise met ons te delen en tijd vrij te maken voor dit onderzoek. Allereerst waren dit de Nederlandse deskundigen die we mochten interviewen en degenen meewerkten aan een expertmeeting. Daarnaast danken we de voorzitter en leden van de begeleidingscommissie en de projectbegeleider van het WODC voor de constructieve besprekingen tijdens het onderzoek. Hun namen worden genoemd in bijlagen 4 t/m 6. Last, but not least, willen we onze buitenlandse contactpersonen hartelijk bedanken: James Bonta van Public Safety Canada, Larry Motiuk en Tim Anderson van de Correctional Service Canada, Henrik Risvig Lange van de Kriminalforsorgen in Denemarken, Meg Blumsom en Claire Harvey van de National Probation Service van Engeland & Wales en Dominik Lehner van het Justizdepartement Basel-Stadt in Zwitserland. Zij hebben welwillend en hartelijk tijd vrijgemaakt om hun kennis te delen met het Nederlandse gevangeniswezen.

Janine Plaisier en Jenneke van Ditzhuijzen

Samenvatting

Inleiding en methode

In 2009 wordt de verlofprocedure voor volwassen gedetineerden in het Nederlandse gevangeniswezen gewijzigd. Deze wijziging is onderdeel van het programma Modernisering Gevangeniswezen. Het huidige algemeen en regimesgebondenverlof zullen vervangen worden door één nieuwe procedure: *persoonsgebonden verlof (PGV)*. Verlof wordt gezien als één van de middelen voor de voorbereiding op de geleidelijke terugkeer van gedetineerden in de maatschappij, die gericht moet zijn op reïntegratie en waarbij de veiligheid van de samenleving gewaarborgd moet blijven. Het ministerie van Justitie wenst daarbij meer maatwerk dan tot op heden het geval is, maar wel met behulp van een besluitvormingsprocedure die door alle Penitentiaire Inrichtingen (PI's) eenduidig en uniform worden gebruikt. Uit eerder onderzoek bleek namelijk dat dit voor verbetering vatbaar is (Nelissen, 2006). Daarnaast is meer gestructureerde risicotaxatie van belang en dient nagegaan te worden of gebruik gemaakt kan worden van een risicotaxatie-instrument. Bij het persoonsgebonden verlof worden door het ministerie van Justitie twee soorten risico's van belang geacht in de besluitvorming over verlof: het risico dat de gedetineerde niet terugkeert naar de PI na het verlof ('*onttrekking*') en het risico dat de gedetineerde een *delict* pleegt tijdens het verlof. Een meer gestructureerde risicotaxatie zou deze risico's kunnen beperken.

In dit onderzoek werd nagegaan of het mogelijk en zinvol is om in de procedure voor verlof van gedetineerden gebruik te maken van een gestructureerd risicotaxatie-instrument. Daartoe werd onderzocht welke instrumenten worden gebruikt in andere sectoren (reclassering, jeugd en tbs) en in een aantal andere landen (Canada, Denemarken, Engeland & Wales en Zwitserland). Om de waarde van risicotaxatie-instrumenten goed te kunnen inschatten is het van belang om ook de context te kennen waarbinnen deze instrumenten worden gebruikt. Van de verschillende sectoren en landen zijn dan ook niet alleen de gebruikte

risicotaxatie-instrumenten geanalyseerd, maar ook de verlofprocedures. Nagegaan is of de gevonden instrumenten (geheel of ten dele) bruikbaar zijn voor het Nederlandse gevangeniswezen, en of de gevonden instrumenten een meerwaarde hebben boven het risicotaxatie-instrument RISC, dat momenteel wordt gebruikt door de reclassering. Dit instrument is niet specifiek ontwikkeld om risico's tijdens verlopen in te schatten, maar wordt gebruikt voor algemene risicotaxatie bij gedetineerden. Het verzamelen van informatie is verlopen via achtereenvolgens literatuurstudie, interviews met Nederlandse en buitenlandse deskundigen en een expertmeeting.

Resultaten

In de onderzochte sectoren (buiten het gevangeniswezen) in Nederland worden verschillende instrumenten gehanteerd:

- Door de *reclasseringsorganisaties* wordt een kort screeningsinstrument gebruikt, de QuickScan, en bij een deel van de delinquenten (onder andere degenen die in aanmerking komen voor persoonsgebonden verlof) een uitgebreider risicotaxatie-instrument, de RISC.
- Door de *jeugdinrichtingen* wordt het risicotaxatie-instrument SAVRY landelijk verplicht gebruikt. Daarnaast staat het de inrichtingen vrij om andere instrumenten te gebruiken. De organisaties voor extramurale jeugdige delinquenten gebruiken een aantal instrumenten. Omdat deze op termijn worden vervangen door andere instrumenten worden deze verder buiten beschouwing gelaten.
- Binnen de *sector tbs* wordt een scala aan instrumenten gebruikt om risico's bij tbs-gestelden in te schatten. Daarvan zijn de HKT-30 of HCR-20 landelijk verplicht gesteld bij de beoordeling van risico's op recidive bij verlopen van alle tbs-gestelden, evenals de SVR-20 bij zedendelinquenten. In het verleden is een instrument ontwikkeld specifiek gericht op risicotaxatie bij verlof, de VRT-9. Dit instrument is niet landelijk geïmplementeerd en er is beperkt literatuur verschenen over de voorspellende waarde.

In de andere onderzochte landen worden, in het gevangeniswezen, soms ook instrumenten gebruikt:

- In Denemarken en Zwitserland worden geen risicotaxatie-instrumenten gebruikt voor de besluitvorming over verlof voor reguliere gedetineerden. In deze landen is wel een verlofprocedure waarbij risico's worden ingeschat, maar dit gebeurt op grond van een ongestructureerd professioneel oordeel. In Zwitserland worden wel instrumenten gebruikt voor gedetineerden die veroordeeld zijn voor zeer ernstige delicten en wordt in één kanton een experiment gedaan met de RISC.
- In Canada worden de LSI-R, LS-CMI of SIR-R1 gebruikt voor reguliere gedetineerden. Als met behulp van deze instrumenten blijkt dat er bepaalde problematiek speelt, kan een aantal aanvullende instrumenten ingezet om daar

meer zicht op te krijgen (bijvoorbeeld van zedendelinquenten of huiselijk geweld).

- In Engeland & Wales wordt OASys gebruikt. Ook hier worden naast OASys zo nodig specifieke instrumenten gebruikt.

Een aantal van deze instrumenten lijkt op elkaar. OASys is ontwikkeld op basis van de LSIR. De RISC is weer ontwikkeld op basis van OASys.

Analyse van de risicotaxatie-instrumenten

De instrumenten en procedures zijn geanalyseerd aan de hand van richtlijnen met betrekking tot de methode, psychometrische kwaliteiten en randvoorwaarden.

De instrumenten zijn allemaal ontwikkeld om risico's op langere termijn in te schatten, niet om specifiek risico's tijdens verlof in te schatten. Uitzondering hierop is de VRT-9, maar zoals eerder vermeld, wordt dit instrument niet toegepast in de praktijk. De instrumenten worden als één van vele bronnen gebruikt voor de beoordeling van verlofaanvragen. Hoewel de werkwijze verschilt en de instrumenten voor andere doelgroepen zijn ontwikkeld, zijn de methoden op hoofdlijnen vergelijkbaar en verzamelen zij soortgelijke informatie voor hetzelfde doel. De QuickScan wijkt enigszins af van de andere instrumenten omdat dit een kort screeningsinstrument is en de andere meer dynamische factoren in beeld brengen. De psychometrische kwaliteiten van de meeste instrumenten verschillen op hoofdlijnen evenmin weinig van elkaar (zie ook: Campbell et al., 2007; Gendreau et al., 1996, 1997, 2002; Walters, 2006; Hildebrand, 2006). Van sommige instrumenten zoals de HCR-20 is veel onderzoeksliteratuur beschikbaar, op grond waarvan aangenomen kan worden dat dit instrument redelijk tot goed recidive voorspelt. Van andere instrumenten (vooral de Nederlandse) zijn niet altijd evenveel en consistente onderzoeksresultaten bekend. Van de QuickScan zijn de psychometrische kwaliteiten nog niet bekend. Van de RISC is de interbeoordelaars-betrouwbaarheid, interne consistentie en congruente validiteit goed (Van der Knaap et al., 2007), maar de voorspellende kracht moet nog worden vastgesteld (onderzoek hiernaar is gepland in 2009). Hoewel de psychometrische kwaliteiten van de instrumenten (voor zover bekend) statistisch redelijk tot goed te noemen zijn en de inschattingen op groepsniveau derhalve redelijk tot goed kunnen zijn, wil dat echter niet zeggen dat een voorspelling in het individuele geval ook goed uitpakt.

Met betrekking tot de randvoorwaarden komen grote verschillen naar voren wat betreft de benodigde tijd voor afname, opleidingseisen, de mogelijkheid om het instrument in te passen in een protocol voor persoonsgebonden verlof en de kosten-baten verhouding. De meeste genoemde instrumenten zouden in principe

ingepast kunnen worden in een protocol van het gevangeniswezen. Wel zouden de instrumenten dan moeten worden aangepast, hetgeen tijd (en geld) kost en niet altijd eenvoudig wordt geacht. De instrumenten uit de sectoren jeugd en tbs vragen aanpassing omdat de doelgroepen verschillen, bijvoorbeeld in gevoeligheid voor bepaalde risico's (bijvoorbeeld invloed van ouders of psychische problematiek). Bovendien moeten deze instrumenten afgenomen worden door gedragswetenschappers, die momenteel schaars zijn in het gevangeniswezen en relatief duur. Een groot voordeel van de RISc is dat dit instrument al wordt afgenomen bij de doelgroep voor persoonsgebonden verlof. Afname kost dus geen extra tijd. Reclasseringswerkers zijn al opgeleid voor afname van de RISc. Door de RISc te gebruiken in plaats van een ander instrument toe te voegen wordt er niet onnodig extra tijd en kosten geïnvesteerd in een nieuw instrument waarvan de toegevoegde waarde nog moet blijken.

Analyse van de procedures

Een aantal factoren wordt van belang geacht voor het protocol voor het nieuwe persoonsgebonden verlof. Het onderzoek heeft de volgende bouwstenen opgeleverd. De meeste onderzochte landen en sectoren hebben een *inhoudelijk verlofplan* verplicht gesteld. Hierin moeten specifieke activiteiten zijn vermeld die tijdens het verlof worden ondernomen. Getoetst wordt of deze activiteiten consistent zijn met de doelen voor reïntegratie (bijvoorbeeld: een afspraak voor een sollicitatie of gesprek met woningbouwvereniging). Deskundigen geven aan dat de verlofplannen in het Nederlandse gevangeniswezen ook *meer inhoudelijke invulling en toetsing* verdienen. Het protocol voor persoonsgebonden verlof moet daarnaast *heldere begrippen* bevatten evenals een *heldere afbakening van taken en verantwoordelijkheden*. Daarnaast kunnen in het protocol *acute risicofactoren* betrokken worden: alcohol en/of druggebruik tijdens detentie evenals het advies van politie, OM, ZM, gemeente en eventueel het slachtoffer. Van belang is dat bij de beoordeling van verlofaanvragen *meerdere beoordelaars* zijn betrokken. Voor aanvragen voor gedetineerden met een zeer hoog risico kan een extra toets plaatsvinden (door het centrale Bureau Selectie Functionarissen). Eventueel kan overwogen worden om een *adviescollege* in te richten dat over gedetineerden met een zeer hoog risico of in geval van twijfel adviseert. Tevens kan het *gedrag binnen detentie* meegewogen worden. Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van indicatoren die in Canada gebruikt worden of kunnen bestaande vragenlijsten worden gebruikt. Voorwaarde is wel dat deze zo min mogelijk tijd vragen vanwege de uitvoerbaarheid in de praktijk. Een aspect dat in de onderzochte sectoren en landen meer aandacht krijgt dan in het Nederlandse gevangeniswezen, is het *verlofadres en de sociale omgeving*. Ten eerste zou vaker dan nu het geval is, nagegaan kunnen worden in hoeverre het verlofadres of de personen aldaar risico's vormen. Daarnaast zou een sociale netwerkanalyse gedaan kunnen

worden. Hierbij zou gebruik gemaakt kunnen worden de FSNA-methode uit de tbs, als uit lopend onderzoek blijkt dat deze methode meerwaarde heeft voor risicotaxatie. Omdat dit een zeer arbeidsintensieve procedure is, kan overwogen worden dit alleen te doen voor gedetineerden met een zeer hoog risico of bij degenen over wie aanwijzingen bestaan dat het netwerk een negatieve invloed kan hebben op resocialisatie of recidive kan bevorderen.

Alleen het verplicht laten gebruiken van een risicotaxatie-instrument en een heldere procedure zal niet voorkomen dat medewerkers in verschillende PI's het verlofbeleid verschillend uitvoeren. Het is van belang dat niet alleen het aantal verloven, maar vooral ook het verloop daarvan wordt geregistreerd en geëvalueerd. Deskundigen adviseren om de (groepen) beoordelaars en beslissers feedback te geven en regelmatig te laten overleggen over de wijze waarop zij besluiten nemen. Hierdoor kan steeds meer kennis verkregen worden over de wijze waarop beslissingen genomen worden en de factoren die leiden tot een goed of minder goed verlopen verlof. Ook kan eenduidige besluitvorming door het hele land bevorderd worden. Daarnaast kan door statistische analyse van het verloop van de verloven en het soort overtredingen nagegaan worden welke factoren voorspellend zijn. Mogelijk kan dan een verkorte checklist worden ontwikkeld die kan worden afgenomen op het moment dat er geen (recente) RISc beschikbaar is. Gezien de onzekerheidsmarges bij risicotaxatie, raden deskundigen het af om vooraf grenswaarden te stellen (waarden waarbij wel of geen verlof mag worden toegekend). Raadzamer lijkt het om bij de constatering van risico's maatregelen te treffen voor risicomanagement. Verloven zouden vaker doorgang kunnen vinden wanneer er meer mogelijkheden zijn voor risicomanagement. In de onderzochte sectoren en landen worden, meer dan momenteel in het Nederlandse gevangeniswezen het geval is, maatregelen voor risicomanagement getroffen, zoals random checks op het verlofadres, werkadres of de omgeving daarvan, en (telefonische of fysieke) meldingsplicht van de gedetineerde bij een gevangenis of reclasseringskantoor.

Conclusie

Alle onderzochte landen en sectoren kennen procedures voor verlof, die op hoofdlijnen dezelfde doelen hebben. De meeste landen en sectoren gebruiken daarbij risicotaxatie-instrumenten. De instrumenten worden als één van vele bronnen gebruikt voor de beoordeling van verlofaanvragen. De instrumenten verschillen op hoofdlijnen weinig van elkaar wat betreft methode en psychometrische kwaliteiten. De instrumenten zijn echter allemaal ontwikkeld om risico's op langere termijn in te schatten, niet om specifiek risico's tijdens verlof in

te schatten. Omdat er geen instrumenten zijn ontwikkeld specifiek voor risicotaxatie bij verlof van reguliere volwassen gedetineerden, zou overwogen zou kunnen worden om een nieuw instrument te ontwikkelen. Een alternatief is het aanpassen van één van de onderzochte instrumenten. Het ontwikkelen van een nieuw instrument, of het aanpassen van buitenlandse of Nederlandse instrumenten die voor andere doelgroepen zijn ontwikkeld zou echter veel tijd en kosten vragen, zonder dat vooraf bekend zou zijn wat de toegevoegde waarde zou zijn voor het Nederlandse gevangeniswezen. Omdat het instrument RISC al afgenomen wordt voor gedetineerden die in aanmerking zullen komen voor persoonsgebonden verlof, lijkt dit op dit moment het meest geschikte instrument voor de verlofprocedure van het gevangeniswezen (mits de predictieve validiteit goed bevonden wordt, wat naar verwachting in 2009 onderzocht zal worden). Wel moet het verloop van de verloven geregistreerd en geanalyseerd worden, om te kunnen vaststellen welke items uit de RISC risico's tijdens verlof voorspellen. Op grond daarvan kan mogelijk een verkorte checklist worden ontwikkeld. Daarnaast kunnen in het protocol een aantal aspecten worden opgenomen die aanvullende informatie over risico's en beschermende factoren geven.

Met de huidige instrumenten kan net zo min als bij ongestructureerde professionele oordelen voorkomen worden dat er toch op individueel niveau foute beslissingen worden genomen. Zowel auteurs van artikelen over risicotaxatie als de geraadpleegde deskundigen pleiten er voor om, als de predictieve validiteit goed blijkt te zijn, de RISC wel te gebruiken in de procedure voor verlof, niet zozeer om het aantal onjuiste beslissingen drastisch te kunnen verminderen (dat aantal is al relatief laag) of om enkel beslissingen op te baseren, maar vooral om richting te geven aan de besluitvorming, de begeleiding en het risicomanagement van de gedetineerden.

Summary

Introduction and method

In 2009 the temporary leave procedure for adult prisoners of the Dutch Prison System will be changed. This change is part of the program 'Modernization of the Prison System'. The present two forms of general and regime-related temporary leave will be substituted by one new procedure: 'personalized leave' (in Dutch: 'persoonsgebonden verlof'). Temporary leave is seen as one of the tools to prepare for a gradual return of prisoners into society, with the aim of reintegration, while ensuring the safety of society. The Department of Justice requires more personalized methods than has been the case up until now, by using a decision making procedure that is used unambiguously and uniformly by all Penitentiary Institutions (PI's). Previous research has shown room for improvement in this area (Nelissen, 2006). Additionally, increased structuring of risk assessment is important and the possibility of using a risk assessment instrument needs to be assessed. The Department of Justice considers two types of risks to be important in the decision making process for personalized leave: the risk that the prisoner will not return to the PI after the temporary leave, and the risk that the prisoner may commit an offence during the leave. These risks may be reduced by increased structured risk assessment.

This research has studied whether it is possible and useful to use a structured risk assessment instrument in the Dutch procedure for prisoner leave. For this purpose, instruments used in other Dutch sectors (probation, youth, and forensic psychiatric system (in Dutch: 'tbs')) were studied, as well as instruments used in the prison systems in a number of other countries (Canada, Denmark, England & Wales and Switzerland). To be able to assess the value of risk assessment instruments properly, it is important to know the context in which these instruments are used. Therefore not only the risk assessment instruments of the different sectors and countries have been analyzed, but also the procedures for temporary leave. The instruments found have been assessed for (integral or

partial) usability in the Dutch Prison System, and whether they add more value than the risk assessment instrument RISC, which is presently used by the Dutch Probation Services. This instrument has not been specifically developed to assess risks during leave, but is used for general risk assessment of prisoners. The data collection consisted of a literature study, interviews with Dutch and foreign experts (by telephone) and an expert meeting.

Results

In the researched sectors (outside the Prison System) in the Netherlands, several instruments are being used:

- The Probation Services use a brief screening instrument, the QuickScan. For a number of offenders (among others those who are eligible for personalized leave) a more extensive risk assessment instrument is used, the RISC.
- Youth detention centers nationwide mandatorily use the risk assessment instrument SAVRY. The centers are free to use other instruments as well. The organizations for juvenile delinquents outside prisons use a number of instruments. Because they are scheduled for replacement by other instruments, these have not been included in this study.
- Within the forensic psychiatric system a number of instruments is used for risk assessment of tbs-patients. Of these HKT-30 or HCR-20 are mandatorily used nationally in the assessment of risk of recidivism during leave for all forensic psychiatric patients, as well as the SVR-20 for sex-offenders. In the past an instrument has been developed specifically to assess risk during leave, the VRT-9. This instrument has not been implemented nationally and there is limited literature available about its predictive validity.

The other countries researched sometimes use instruments in their Prison System:

- In Denmark and Switzerland no risk assessment instruments are used for decision making about temporary leave for regular prisoners. In these countries, there is a temporary leave procedure in which risks are assessed, but this happens on the basis of an unstructured professional opinion. In Switzerland risk assessment instruments are used for prisoners who have been sentenced for serious crimes and one Swiss Canton is conducting an experiment with the Dutch RISC.
- In Canada the LSI-R, LS-CMI or SIR-R1 are used for regular prisoners. If these instruments reveal specific problems, additional instruments can be used to assess risks more in depth (for instance with sex offenders or domestic violence).
- In England and Wales OASys is used. Here too, other specific instruments are used where needed besides OASys.

A number of these instruments is similar. OASys was developed on the basis of the LSI-R. The RISC was developed on the basis of OASys.

Analyses of risk assessment instruments

The instruments and procedures have been analyzed with use of criteria for the method, psychometric qualities and preconditions.

The instruments have all been developed for long-term risk assessment, not for assessment of specific risks during temporary leave. An exception to this is the VRT-9, but as mentioned before, this instrument has not been implemented. The instruments are used as one of many sources for assessment of leave requests. Although the implementation differs and the instruments have been developed for different target groups, the methods are comparable in general and they gather similar information for comparable purposes. The QuickScan is somewhat different because it is a quick screening instrument and the others assess more dynamic factors. The psychometric qualities of most instruments do not differ significantly in general (see: Campbell et al., 2007; Gendreau et al., 1996, 1997, 2002; Walters, 2006; Hildebrand, 2006). For some instruments, for example the HCR-20, a substantial amount of research literature is available, on the basis of which can be assumed that this instrument predicts recidivism reasonably to well. For other instruments (especially Dutch instruments) research results are not as extensively available nor as consistent. The psychometric qualities of the QuickScan are not yet known. For the RISC, inter-rater reliability, internal consistency and concurrent validity are good (Van der Knaap et al., 2007) but the predictive validity has yet to be established (research is planned for 2009). Even though the psychometric qualities of the instruments (as far as is known) are statistically reasonable to good, this does not mean that a prediction will be valid in individual cases.

Concerning preconditions for the use of a risk instrument, there are substantial differences with respect to required time for testing, staff training requirements, the possibility to integrate the instrument in a protocol for personalized leave and the cost-benefit balance. Most instruments mentioned may be integrated in a prison system protocol. However the instruments would need to be adjusted, which would cost time (and money) and is not always considered to be easy. The instruments from the Dutch sectors youth and the forensic psychiatric system would need adjustments because the target groups are different, for instance in terms of sensitivity to certain risks (such as parental influence or psychological problems). Additionally, these instruments need to be used by behavioral scientists. Behavioral scientists are momentarily scarce in the Dutch prison system and relatively expensive. A substantial advantage of the RISC is that this instrument is already being used for the target group of personalized leave. Implementation therefore does not cost more time. Probation officers are already trained to use the RISC. By using the RISC instead of adding another instrument, additional time

and money will not be unnecessarily invested in a new instrument of which the benefits will still have to be demonstrated.

Analyses of the procedures

A number of factors is considered important for the protocol for the new personalized leave. The study has established the following guidelines. Most countries require the use of a temporary leave plan. This plan describes specific activities that will be performed during the temporary leave. These activities will be assessed for consistency with the goals of reintegration (for instance: an appointment for a job interview or concerning housing). Experts indicate that leave plans in the Dutch Prison System also deserve more attention with regard to content and assessment. The protocol for personalized leave also needs unambiguous definitions and outlining of tasks and responsibilities. Additionally, acute risk factors can be included in the protocol, such as: alcohol and/or drug use during detention as well as advice from police, Public Prosecutors, judges, city council and possibly the victim. It is important that with each request for leave, a number of people participate in the decision making process. An additional assessment can be done for requests for prisoners with a very high risk (by the Dutch Prison System). The establishment of an advisory college to advise about prisoners with a very high risk in case of doubt might be considered.

Behavior during detention can also be taken into account. For this purpose indicators which are used in Canada or existing questionnaires may be utilized. A requirement is that these take as little time as possible to make it usable in practice. An aspect that receives more attention in other sectors and other countries than in the Dutch Prison System, is the leave address and the social environment. First, it could be assessed, more often than is the case now, how much of a risk the leave address or the people there form. Secondly a social network analysis might be done. The FSNA-method from the tbs-system might be used for this, if presently conducted research shows that this method adds value to risk assessment. Because the FSNA-method is a very labor-intensive procedure, it may be considered to be of use only for prisoners with very high risks or for prisoners with an indication that their network may negatively impact the resocialisation or may increase risk of recidivism.

The mandatory use of risk assessment instruments and a clear procedure alone, shall not prevent that staff in different penitentiary institutions will apply the leave policy differently. It is important that not only the number of leaves, but especially also the course of events is registered and evaluated. Experts advise to give the (groups of) decision makers feedback, and to have them discuss regularly how they make their decisions. In this way, knowledge can be obtained about the

way in which decisions are made and the factors that lead to a more, or less successful leave. Also, unambiguous decision making throughout the country can be improved. Furthermore, statistical analyses of the leave histories and the types of offences is necessary to assess which factors can predict risks during leave. A shortened checklist may be developed which may be used when a (recent) RISC is not available. Considering the margins of error involved with risk assessment, experts advise against the use of cut-off scores (designated scores at which temporary leave can or cannot be granted). Instead, it seems more advisable to take measures for risk management when risks are found. Leaves could be granted more often if there are more options for risk management. In the researched sectors and countries, more measures have been implemented for risk management than in the Dutch Prison System at present, such as random checks at the leave address, work address or the surrounding area, and mandatory reporting by the prisoner (by telephone or in person) to a prison or probation office.

Conclusion

All researched countries have procedures for temporary leave, which generally have the same goals. Most countries and sectors use risk assessment instruments. The instruments are used as one of many sources in the assessment of the temporary leave requests. The instruments are in general not very different with respect to method and psychometric qualities. However, the instruments have all been developed to assess long-term risks, not to assess specific risks during temporary leave. Because no instruments have been developed for risk assessment for temporary leaves of adult prisoners, one might consider the development of a new instrument. An alternative is adjustment of one of the researched instruments. Development of a new instrument, or adjustment of foreign or Dutch instruments that have been developed for other target groups, would require a substantial investment of time and money, without prior knowledge of what the added value will be for the Dutch Prison System. Because the instrument RISC is already being used for prisoners who will be eligible for personalized leave, this currently seems to be the most suitable instrument for the leave procedure of the Prison System (provided its predictive validity is found to be good, which is expected to be researched in 2009). The course of events during the leaves needs to be documented and analyzed, in order to assess which items from the RISC predict risks during leave. This may provide a basis for the development of a shortened checklist. Also a number of aspects may be included in the protocol that provide additional information about risks and protecting factors.

Usage of the instruments at present cannot prevent inaccurate decision making at the individual level any more than usage of unstructured professional opinions

can. Authors of articles about risk assessment as well as consulted experts promote the usage of the RISC in the procedure for leave, provided that its predictive validity is shown, not so much to drastically reduce the number of inaccurate decisions (the number is already relatively low) or to use solely for decision making, but especially to give direction to decision making, supervision and risk management of prisoners.

Inleiding en methode

Hoofdstuk 1

Inleiding en onderzoeksvragen

1.1 Aanleiding voor dit onderzoek

Gedetineerden in Nederlandse Penitentiaire Inrichtingen (PI's) kunnen in aanmerking komen voor verlof. Het belangrijkste doel daarvan is resocialisatie: de gedetineerde krijgt de kans om zich voor te bereiden op zijn of haar terugkeer in de maatschappij. Het verlof mag echter niet ten koste gaan van de veiligheid van de samenleving. Het gevangeniswezen maakt dan ook een inschatting van de risico's en besluit op grond daarvan of een gedetineerde wel of geen verlof krijgt. Verlof is geen recht, maar een gunst.

Dit onderzoek draagt bij aan het beantwoorden van de vraag hoe de risico's bij verlof van gedetineerden zo gestructureerd en betrouwbaar mogelijk kunnen worden ingeschat. Twee ontwikkelingen hebben aanleiding gegeven tot de start van dit onderzoek: 1) in 2009 wordt de verlofprocedure gewijzigd en 2) er is behoefte aan meer gestructureerde risicotaxatie bij de besluitvorming over verlof. Dit wordt hieronder toegelicht.

1. De verlofprocedure wordt in 2009 gewijzigd

Momenteel bestaan er drie vormen van verlof: 1) incidenteel verlof, 2) algemeen verlof en 3) regimesgebonden verlof. Incidenteel verlof is mogelijk voor bijzondere gebeurtenissen, zoals het bijwonen van een begrafenis. Algemeen verlof en regimesgebonden verlof zijn bedoeld ter voorbereiding op de terugkeer in de samenleving. De regeling voor algemeen verlof geldt alleen voor gedetineerden in een normaal beveiligde inrichting. Regimesgebonden verlof is alleen mogelijk voor gedetineerden in een beperkt beveiligde inrichting (een half open inrichting) of een zeer beperkt beveiligde inrichting (een open inrichting). Zij kunnen vaker voor verlof in aanmerking komen dan gedetineerden in normaal beveiligde inrichtingen.

In 2009 zullen het algemeen en regimesgebonden verlov worden vervangen door een nieuwe procedure: *persoonsgebonden* verlov. Deze wijziging is één van de onderdelen van het programma Modernisering Gevangeniswezen (MGW). Deze modernisering heeft tot doel de recidive van gedetineerden verder terug te dringen. Het programma moet onder andere leiden tot een meer op de persoon gerichte uitvoering van detentie, ten aanzien van onder meer plaatsing, verblijf, gedragsinterventies, zorg en nazorg². Het persoonsgebonden verlov is een van de maatregelen voor een op de persoon gerichte uitvoering van detentie. Het verlov wordt gezien als één van de middelen voor de voorbereiding van de geleidelijke terugkeer van gedetineerden in de maatschappij, dat gericht moet zijn op reïntegratie en waarbij de veiligheid van de samenleving gewaarborgd moet blijven. Het ministerie van Justitie wenst daarbij meer maatwerk dan tot op heden het geval is, maar wel met behulp van een besluitvormingsprocedure die door alle Penitentiaire Inrichtingen (PI's) eenduidig en uniform worden gebruikt³.

Bij het persoonsgebonden verlov vindt het ministerie van Justitie twee soorten risico's van belang in de besluitvorming voor verlov: het risico dat de gedetineerde niet terugkeert naar de PI na het verlov ('onttrekking') en het risico dat de gedetineerde een delict pleegt tijdens het verlov. Daarnaast is het nieuw dat het gedrag van gedetineerden binnen de PI en de voortgang van zijn of haar reïntegratietraject van invloed kan zijn op het verkrijgen van verlov. Anders gezegd: gedetineerden kunnen verlov 'verdienen' als zij actief meewerken aan hun resocialisatie, mits de veiligheid van de samenleving voldoende gegarandeerd kan worden. Hierbij kunnen geen routinematige besluiten worden genomen, maar moet per individu een afweging gemaakt worden. Gedetineerden met een netto straf of strafrestant van meer dan vier maanden na veroordeling in eerste aanleg ("langverblijvenden") komen in aanmerking voor persoonsgebonden verlov. Dit zijn naar schatting 4000 tot 5000 personen per jaar⁴.

2. *Meer gestructureerde risicotaxatie is wenselijk*

In 2006 is onderzoek gedaan naar de wijze waarop beslissingen over verlov van gedetineerden tot stand komen (Nelissen, 2006). Uit dit onderzoek bleek dat er een grote variatie is in de beslissingsprocessen en visies van de uitvoerders. Personeelsleden van de PI's schatten de risico's in op grond van professionele risico-inschatting, ervaringskennis en intuïtie. Er is geen sprake van een gestructureerde en onderbouwde taxatiemethode. De huidige verlovpraktijk wordt door de verschillende inrichtingen verschillend ingevuld. Sommige PI's hanteren een

² Brief van de Staatssecretaris van Justitie aan de Tweede Kamer. Vergaderjaar 2007-2008, 24 587 en 31 200 VI, nr. 236, 12 november 2007.

³ Brief van de Minister van Justitie aan de Tweede Kamer. Vergaderjaar 2006-2007, 24587, nr. 209.

⁴ Cijfers verstrekt door de afdeling Informatieanalyse en Documentatie van de Dienst Justitiële Inrichtingen.

individueel verlofbeleid, andere beslissen routinematig over verlofaanvragen. Het ministerie van Justitie wil nagaan of een meer gestructureerde risicotaxatie mogelijk is. Hiermee kan de besluitvorming geoptimaliseerd worden, gezorgd worden dat het verlof daadwerkelijk ten goede komt aan de resocialisatie, en kunnen de procedures meer dan in de huidige praktijk uniform worden uitgevoerd door alle PI's.

Vanuit maatschappelijk en politiek oogpunt is het van belang om de besluitvorming te optimaliseren en om incidenten zo veel mogelijk te voorkomen. Het aantal incidenten is niet exact af te leiden uit de registraties van DJI, omdat niet alle verloven en delicten tijdens verlof centraal zijn geregistreerd (Nelissen, 2006). In het onderzoek van Nelissen naar algemeen en regimesgebonden verlof werd berekend dat van de gedetineerden die *algemeen* verlof krijgen (naar schatting ca. 2000-2500 per jaar) ongeveer 8% niet terugkeert. Cijfers over onttrekkingen na *regimesgebonden* verlof ontbreken in dit rapport. De Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) geeft aan dat van alle verloven (incidenteel verlof, algemeen verlof en regimesgebonden verlof) ongeveer 1% niet terugkeert (353 onttrekkingen op de ca. 35.000 jaarlijkse verlofbewegingen). Uit deze cijfers blijkt dat het percentage onttrekkingen van regimesgebonden verlof lager ligt dan het percentage onttrekkingen van incidenteel en algemeen verlof (resp. 0,7%, 1,3% en 6,7%). Van de gedetineerden die zich in 2007 hadden onttrokken was in maart 2008 76% aangehouden, waarvan 7% na het plegen van een nieuw feit.

1.2 Doel van dit onderzoek

Er is momenteel geen instrument beschikbaar dat specifiek is ontwikkeld voor het inschatten van risico's bij verlof van volwassen gedetineerden in Nederland. Wellicht is het nodig om een nieuw instrument voor dit doel te ontwikkelen, maar mogelijk kan ook gebruik gemaakt worden van (delen van) bestaande instrumenten die gebruikt worden door de jeugdinrichtingen, tbs-klinieken of reclassering, of in het gevangeniswezen in andere landen.

In dit onderzoek wordt nagegaan of het mogelijk en zinvol is om in de procedure voor persoonsgebonden verlof van gedetineerden gebruik te maken van een gestructureerd risicotaxatie-instrument. Daartoe wordt nagegaan welke instrumenten worden gebruikt in andere sectoren (Jeugd, tbs en Reclassering) en in een aantal andere landen (Canada, Denemarken, Engeland & Wales en Zwitserland) en welke randvoorwaarden daarbij van belang zijn. Met behulp van de uitkomsten van het onderzoek kunnen het ministerie van Justitie en de Dienst Justitiële Inrichtingen gezamenlijk besluiten of (onderdelen van) deze instrumenten bruikbaar zijn binnen de procedure voor persoonsgebonden verlof in het Nederlandse gevangeniswezen en of het nodig is een nieuw instrument te

ontwikkelen. De procedure voor incidenteel verlof is geen onderdeel van dit onderzoek⁵.

1.3 Onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen luiden als volgt:

- 1a) Hoe vindt bij de reclassering of in de sectoren jeugd en tbs⁶ risicotaxatie plaats ten aanzien van verlofverlening?
- 1b) Zijn bij de reclassering of in de sectoren jeugd en tbs, (onderdelen van) risicotaxatie-instrumenten beschikbaar ten aanzien van verlofverlening die bruikbaar zouden kunnen zijn in het gevangeniswezen?
- 2a) Hoe vindt in Engeland & Wales, Canada, Denemarken en Zwitserland de besluitvormingsprocedure voor verlof bij gedetineerden plaats?
- 2b) Worden gestructureerde risicotaxatie-instrumenten gebruikt (voor de inschatting van het risico op onttrekking en het plegen van een delict tijdens verlof) binnen de besluitvormingsprocedure in Engeland & Wales, Canada, Denemarken en Zwitserland en zo ja, op welke wijze? In hoeverre is het nodig deze eventueel aan te passen voor gebruik in het gevangeniswezen in Nederland? In hoeverre hebben deze een meerwaarde ten opzichte van het instrument RISC dat momenteel wordt gebruikt voor risicotaxatie van gedetineerden?
- 3) Is het nodig voor het gevangeniswezen nieuwe instrumenten of onderdelen van instrumenten te ontwikkelen voor de risicotaxatie bij verlofverlening en aan welke randvoorwaarden moet dan voldaan worden?

1.4 Reikwijdte van het onderzoek

In dit onderzoek wordt een groot aantal risicotaxatie-instrumenten met bijbehorende procedures besproken. Om met de tijd die voor dit onderzoek beschikbaar werd gesteld zoveel mogelijk voor het gevangeniswezen relevante informatie te verzamelen, is een afbakening gemaakt met betrekking tot de volgende aspecten: de focus van het onderzoek, de soorten risico's die door risicotaxatie-instrumenten voorspeld worden, de doelgroep, het type instrument, de onderzochte sectoren, landen of deelstaten. Deze afbakening wordt hieronder toegelicht. Het onderzoek is uitgevoerd in de periode maart-oktober 2008.

⁵ De geraadpleegde deskundigen gaven echter aan dat het raadzaam zou zijn om ook na te gaan of en op welke wijze een risicotaxatie-instrument gebruikt kan worden voor beslissingen over incidenteel verlof. Dit soort verloven wordt in grote aantallen gegeven. De besluitvorming moet vaak in korte tijd gebeuren.

⁶ De afkorting tbs geldt momenteel alleen nog voor de tbs-maatregel. De sector tbs heet nu Directie Forensische Zorg (DForZo). In dit rapport wordt echter nog wel gesproken over de tbs als sector, omdat de nieuwe naam nog niet voor iedereen bekend is.

Focus

Het onderzoek is met name gericht op risicotaxatie-instrumenten. Om de bruikbaarheid van de instrumenten voor het gevangeniswezen te kunnen beoordelen, en na te kunnen gaan welke randvoorwaarden van belang zijn, is ook zicht nodig op de procedure waarbinnen een risicotaxatie-instrument gebruikt wordt. In dit rapport worden de procedures op hoofdlijnen beschreven en de risicotaxatie-instrumenten in meer detail.

Afbakening van risico's

Welke risico's zijn onacceptabel? Is het erg als een gedetineerde een half uur te laat terug komt van verlof? Is het onacceptabel als een aan harddrugs verslaafde gedetineerde tijdens zijn verlof geen harddrugs gebruikt maar wel te veel alcohol drinkt? Wat als een gedetineerde die veroordeeld is voor ernstige geweldsdelicten tijdens zijn verlof een kleine winkeldiefstal pleegt? Is dat onacceptabel of moet dat juist als een vooruitgang gezien worden – de gedetineerde pleegt immers geen ernstige delicten meer? Het betreft hier vooral beleidsmatige of politieke keuzes: wat vinden het ministerie van Justitie en de maatschappij acceptabele risico's? In dit onderzoek worden geen uitspraken gedaan over de ernst van de risico's en de ethische dilemma's van het afwegen ervan. Dit onderzoek is door de opdrachtgever afgebakend tot het verkrijgen van informatie over het *inschatten* van de volgende risico's:

- 1) het risico op het niet terugkeren van verlof (onttrekking) en
- 2) het risico op het plegen van een delict tijdens het verlof.

Doelgroep

Het onderzoek wordt uitgevoerd ten behoeve van de doelgroep reguliere volwassen gedetineerden in de Nederlandse Penitentiaire Inrichtingen. Nederlandse sectoren voor andere doelgroepen (jeugd, tbs-gestelden, extramurale reclasseringscliënten) worden onderzocht om te zien welke instrumenten (na aanpassing) bruikbaar zijn voor de doelgroep gedetineerden.

Het onderzoek in het buitenland is beperkt tot verlofprocedures voor *reguliere* gedetineerden. Specifieke regelingen voor delinquenten met ernstige psychische stoornissen (vergelijkbaar aan tbs-gestelden) vallen buiten het kader van dit onderzoek.

Selectie van instrumenten

Niet alle instrumenten die worden gebruikt in binnen- en buitenland worden in dit rapport beschreven. Het onderzoek is gericht op het inventariseren van *algemene risicotaxatie-instrumenten die mogelijk bruikbaar zijn voor het Nederlandse gevangeniswezen*. Dat betekent dat de volgende instrumenten niet binnen het kader van dit onderzoek vallen.

- Instrumenten die *niet* gericht zijn op algemene risicotaxatie (zoals diverse psychologische (beschrijvende) tests die in de tbs-klinieken gebruikt worden).
- Instrumenten die *onvoldoende voorspellende kracht* hebben, blijkend uit onderzoek.
- Instrumenten die *nog in ontwikkeling zijn of op kleine schaal worden getest, maar waarover nog geen onderzoeksresultaten* beschikbaar zijn (deze worden wel genoemd zodat het gevangeniswezen deze desgewenst in een later stadium verder kan bestuderen).
- Instrumenten die nu of in het verleden zijn gebruikt maar die *vervallen* zijn of zullen worden.
- Instrumenten die enkel gericht zijn op risicotaxatie van *specifieke delicten* zoals risico's op enkel zedendelicten, geweldsdelicten of huiselijk geweld.
- Instrumenten waarvan voorafgaand aan het onderzoek al bekend was dat *zij niet zullen worden gebruikt door het gevangeniswezen*. Op basis van een aantal in Canada en Engeland & Wales ontwikkelde instrumenten (de Level of Service-Revised (LSI-R), later doorontwikkeld tot Level of Service/Case Management Inventory (LS/CMI) resp. Offender Assessment System (OASys) is een instrument ontwikkeld dat sinds 2004 door het gevangeniswezen wordt gebruikt voor risicotaxatie bij delinquenten: de Recidive Inschattings Schalen (RISc; Handleiding RISc, 2004). De eerste evaluatie naar de betrouwbaarheid en validiteit van de RISc liet positieve resultaten zien (Van der Knaap et al., 2007)⁷. Het gevangeniswezen ziet geen redenen om de RISc te vervangen door OASys of de LSI-R of LS/CMI⁸. Het heeft dan ook geen meerwaarde om deze instrumenten voor dit onderzoek nader te bestuderen. De RISc wordt wel beschreven om vergelijking met andere instrumenten mogelijk te maken.

Afbakening in Nederland

Het onderzoek in Nederland is gericht op de reclasseringsorganisaties, de jeugdinrichtingen en de tbs-klinieken. In dit onderzoek is niet nagegaan hoe de procedure in het gevangeniswezen wordt uitgevoerd, dit is namelijk recent onderzocht (Nelissen, 2006). Wel is een aantal interviews gehouden met medewerkers van het gevangeniswezen om dieper in te gaan op de verbeterpunten op het gebied van risicotaxatie, die uit het onderzoek van Nelissen bleken. Tevens is

⁷ De interbeoordelaars-betrouwbaarheid is goed, evenals de interne consistentie (betrouwbare metingen/schalen) en de congruente validiteit (inschatting van recidive). Vervolgonderzoek over daadwerkelijke voorspellingskracht wordt in 2008/2009 uitgevoerd (dit is pas zinvol na een periode van een of twee na de invrijheidstelling van delinquenten).

⁸ Al deze instrumenten zijn gebaseerd op de "What Works"-benadering, waarbij uitgebreid wetenschappelijk onderzoek (vooral uit de Angelsaksische landen) als uitgangspunt wordt gehanteerd voor de aanpak van criminaliteit. Het gevangeniswezen en de reclassering werken sinds 2002 met deze What Works-benadering aan het verminderen van recidive van volwassen delinquenten (programma Terugdringen Recidive; www.justitie.nl/recidive). De ontwikkeling van de RISc was een van de onderdelen van deze aanpak.

de afbakening tussen dit onderzoek en de projecten ter verbetering van de verlofprocedures, die gelijktijdig met dit onderzoek door het gevangeniswezen werden uitgevoerd, besproken met de projectleider van die projecten.

Afbakening in het buitenland

Het onderzoek in het buitenland werd uitgevoerd omdat verwacht werd dat daar instrumenten beschikbaar zouden zijn die (deels) bruikbaar zouden kunnen zijn voor het gevangeniswezen. Canada en Engeland & Wales zijn interessant, omdat het gevangeniswezen en reclassering daar in vergelijking met Nederland al langer werken met risicotaxatie-instrumenten en de 'What Works'-benadering. Denemarken werd interessant geacht omdat het gevangeniswezen daar anders is ingericht dan in Nederland: in Denemarken wordt het "open-tenzij"-uitgangspunt gehanteerd: gedetineerden worden in principe in open inrichtingen worden geplaatst, tenzij dat om veiligheidsredenen niet kan worden toegestaan. Zwitserland werd in het onderzoek opgenomen omdat daar een risicotaxatie-instrument is ontwikkeld dat momenteel wordt onderzocht in de Nederlandse tbs-sector.

Niet *alle* regelingen voor verlof in deze landen zijn in het onderzoek betrokken. In sommige landen worden de regelingen namelijk niet door de federale overheid vastgesteld, maar door deelstaten. Denemarken kent als enige een landelijke regeling voor verlofprocedure. De justitie-organisaties en -regelingen zijn in het Verenigd Koninkrijk verdeeld over Engeland & Wales, Noord-Ierland en Schotland. In Canada kunnen 13 Canadese provincies hun eigen verlofregelingen opstellen. In Zwitserland zijn er drie Konkordaten en 26 Kantons met elk hun eigen procedure. Binnen het tijdsbestek van dit onderzoek was het niet haalbaar om alle verschillende regelingen te beschrijven. Bovendien leek dat weinig toegevoegde waarde te hebben omdat de hoofdlijnen van de regelingen vergelijkbaar zijn, volgens de buitenlandse deskundigen. In overleg met hen is gekozen voor beschrijving van de procedures in Engeland & Wales, omdat op het gebied van risicotaxatie daar de meest recente ontwikkelingen zijn. Voor Canada is de regeling van de Correctional Service gekozen (voor gedetineerden met een strafduur van twee jaar of meer) omdat over deze procedure de meest (gedetailleerde) informatie beschikbaar was. Voor Zwitserland is om dezelfde reden gekozen voor onderzoek naar de procedure van het Konkordaat Noord-West en Centraal Zwitserland.

Hoofdstuk 2

Leeswijzer

Dit rapport bestaat uit vier delen: inleiding en methode, resultaten, analyse en conclusie.

De inleiding en methode bestaat uit de volgende onderdelen. In hoofdstuk 3 worden de onderzoeksvragen en –methode beschreven. In hoofdstuk 4 wordt achtergrondinformatie gegeven over internationale ontwikkelingen op het gebied van risicotaxatie. Hoofdstuk 5 gaat in op de randvoorwaarden die van belang zijn voor het Nederlandse gevangeniswezen.

In hoofdstuk 6 t/m 13 worden de resultaten van het onderzoek beschreven. Ten eerste wordt ingegaan op Nederlandse risicotaxatie-instrumenten en verlofprocedures (hoofdstuk 6 reclassering, hoofdstuk 7 jeugd, en hoofdstuk 8 tbs). Daarna volgt de beschrijving van de instrumenten en procedures in andere landen (achtereenvolgens Canada, Denemarken, Engeland & Wales en Zwitserland). In hoofdstuk 13 is een vergelijkend overzicht opgenomen met details over risicotaxatie-instrumenten die mogelijk bruikbaar zijn voor het Nederlandse gevangeniswezen.

Hierna worden de resultaten geanalyseerd. Daarbij wordt nagegaan welke elementen van de onderzochte risicotaxatie-instrumenten (hoofdstuk 14) en procedures (hoofdstuk 15) bruikbaar zijn voor de verlofverlening door het Nederlandse gevangeniswezen.

De conclusies van het onderzoek zijn geformuleerd in hoofdstuk 16.

Lezers die snel inzicht willen krijgen in de bevindingen van het onderzoek, wordt aangeraden met name hoofdstukken 14 t/m 16 te bestuderen, en/of de algemene samenvatting aan het begin van dit rapport.

Hoofdstuk 3

Onderzoeksmethoden

3.1 Onderzoeksmethoden

Verschillende methoden zijn gebruikt om het onderzoek uit te voeren. Het betreft achtereenvolgens:

- literatuurstudie
- interviews met Nederlandse en buitenlandse deskundigen
- expertmeeting.

Literatuurstudie

Ten eerste zijn beleidsdocumenten opgevraagd over verlofregelingen en methoden voor risicotaxatie voor verlof bij de reclassering en de sectoren jeugd en tbs. Vervolgens is gezocht naar (internationale) wetenschappelijke literatuur over procedures en risicotaxatie-instrumenten voor het verlenen van verlof. Via verschillende bronnen, zoals de WODC-database, PubMed, Web of Science, google scholar en zoekmachines van universiteiten is gezocht naar (internationale) publicaties en evaluaties met de zoektermen (in het Nederlands en Engels) risicotaxatie, verlof, (over)plaatsing, voorwaardelijke invrijheidstelling, in combinatie met: gedetineerden, instrumenten, review, meta-analyse etc.

De volgende publicaties werden nader bestudeerd:

- Meta-analyses over algemene risicotaxatie-instrumenten voor delinquenten
- Individuele studies, bij voorkeur effectevaluaties van risicotaxatie-instrumenten voor delinquenten.

De search is beperkt tot publicaties die zijn verschenen in de periode 2000-medio 2008.

Bij alle sectoren en landen zijn gegevens opgevraagd over het aantal delinquenten, het aantal verloven en het aantal onttrekkingen en recidives tijdens verlof. Tijdens het onderzoek bleek dat de gegevens niet altijd (betrouwbaar) werden geregistreerd. Bovendien bleken er veel verschillen in de registratie (sommige landen telden bijvoorbeeld elke dag van een werkverlof als 1 verlof; anderen telden de toestemming van een hele periode voor werkverlof als 1 verlof). Daardoor zijn de gegevens moeilijk vergelijkbaar. Om die reden zijn ze niet opgenomen in dit

rapport.

Interviews

In Nederland zijn face-to-face interviews gehouden met achttien deskundigen op het gebied van verlofprocedures en/of risicotaxatie-instrumenten, aan de hand van semi-gestructureerde vragenlijsten. In bijlage 4 is een overzicht opgenomen van de respondenten. De deskundigen zijn in eerste instantie geselecteerd op grond van kennis van de onderzoekers en van de leden van de begeleidingcommissie. Vervolgens is de ‘sneeuwbalmethode’ gebruikt; elke respondent werd gevraagd welke deskundigen volgens hem of haar ook bevraagd zouden moeten worden.

Voor elk risicotaxatie-instrument dat in Nederland gebruikt wordt zijn minimaal twee verschillende deskundigen bevraagd⁹. Een itemlist is opgenomen in bijlage 2. De interviewverslagen zijn naar de respondenten toegestuurd die de mogelijkheid hadden voor wijziging of aanvulling. De definitieve onderzoeksverslagen zijn vervolgens door de respondenten geaccordeerd.

De buitenlandse contactpersonen werden benaderd via leden van het internationale kennisnetwerk van Impact R&D. Na bestudering van de wettelijke procedures van de betreffende landen werd een telefonisch interview gehouden met de buitenlandse contactpersonen. De tekst die in dit rapport is opgenomen is (vertaald in het Engels) geaccordeerd door de respondenten.

Expertmeeting

De belangrijkste bevindingen zijn voorgelegd aan een aantal deskundigen tijdens een expertmeeting (zie bijlage 5). Tijdens deze groepsbijeenkomst is met name ingegaan op de bruikbaarheid van diverse risicotaxatie-instrumenten en bijbehorende randvoorwaarden die in andere sectoren of landen worden gebruikt en de noodzaak en mogelijkheden voor de ontwikkeling van een instrument voor risicotaxatie voor verlof in het Nederlandse gevangeniswezen (onderzoeksvraag 3). De bevindingen van de expertmeeting zijn verwerkt in hoofdstukken 14 en 15.

3.2 Data-analyse

Voor de beschrijving van de (internationale) procedures rondom verlof werd een checklist met relevante onderwerpen opgesteld. Deze zijn gekozen na overleg met

⁹ Op deze regel zijn twee uitzonderingen. Er is één interview gehouden over risicotaxatie instrumenten die in de extramurale jeugdsectoren (Halt, Kinderbescherming, Jeugdreclassering) gebruikt worden. Omdat deze instrumenten in de toekomst niet meer gebruikt worden dan wel gewijzigd worden is volstaan met een interview met de onderzoeker die onderzoek heeft gedaan naar alle instrumenten. Over de Quick Scan is één face-to-face interview gehouden met de projectleider van de Reclassering.

de projectleider van het project Verbetering Verlofpraktijk en de begeleidingscommissie van het onderzoek.

Ten behoeve van het inventariseren en vergelijken van de risicotaxatie-instrumenten is een vergelijkend kader opgesteld (zie hoofdstuk 13). Door verschillende onderzoekers (Hart, 2001; Brand & Diks, 2001; Bonta, 2002) en instanties (Commissie Testaangelegenheden Nederland, COTAN) zijn richtlijnen opgesteld voor risicotaxatie. De richtlijnen komen in grote mate overeen. De onderzoekers van het voorliggende rapport hebben deze samengevoegd en aangevuld met criteria die specifiek voor dit onderzoek van belang waren (zie hoofdstuk 4).

De beoordeling van de risicotaxatie-instrumenten gebeurde aan de hand van meerdere bronnen en meerdere beoordelaars. Voor elk gevonden risicotaxatie-instrument is door middel van het literatuuronderzoek en de interviews informatie vergaard. Vervolgens is voor elk instrument beoordeeld in hoeverre het instrument voldeed aan de richtlijnen. Dit gebeurde door minimaal twee beoordelaars: één (of meer) geïnterviewde deskundige(n) en één onderzoeker. De beoordelingen kwamen vrijwel altijd geheel overeen. In enkele gevallen kon de onderzoeker een criterium niet beoordelen omdat daarover geen informatie was opgenomen in de handleiding van het instrument. In dat geval werd informatie verkregen van de geïnterviewde.

Hoofdstuk 4

Risicotaxatie

In dit hoofdstuk wordt op grond van de literatuurstudie en de gehouden interviews een samenvatting gegeven van de krachten en beperkingen van risicotaxatie in het algemeen. Vooraf moet worden opgemerkt dat (a) verreweg de meeste risicotaxatie-instrumenten niet specifiek zijn ontwikkeld voor het inschatten van risico's tijdens *verlof*, maar meestal voor risico's *na vrijlating*; en (b) er nauwelijks onderzoek is gedaan naar het risico op *onttrekking*, maar vooral naar het risico op *recidive*. Desalniettemin kan de kennis die beschikbaar is over algemene risicotaxatie-instrumenten als achtergrondinformatie gebruikt worden bij het beoordelen van de instrumenten die in de volgende hoofdstukken besproken worden.

4.1 Ontwikkeling van risicotaxatie

De laatste jaren is in Nederland steeds meer aandacht gekomen voor het op systematische wijze inschatten van risico's op recidive. Hierbij wordt veel gebruik gemaakt van ontwikkelingen uit met name Canada, de Verenigde Staten en Engeland & Wales, waar het gevangeniswezen en de reclassering al eerder dan in Nederland gestart zijn met het gebruik van risicotaxatie-instrumenten. Voordat risicotaxatie-instrumenten werden ontwikkeld, werd de beoordeling van risico's van delinquenten gedaan door medewerkers van de gevangenissen, psychologen, psychiaters en maatschappelijk werkers. Zij maakten hun beoordelingen op grond van hun kennis, ervaring en intuïtie, anders gezegd, op grond van hun "professionele beoordeling". In de jaren 70 van de vorige eeuw werd steeds duidelijker dat de kans op crimineel gedrag beter voorspeld werd als gebruik werd gemaakt van op wetenschappelijk onderzoek gebaseerde gestructureerde methoden (zie o.a. Monahan, 1984, in Lodewijks, 2008; Bonta, 2007; Campbell et al., 2007).

4.2 Statische en dynamische risicofactoren

De gestructureerde risicotaxatie-instrumenten gebruiken factoren waarvan met wetenschappelijk onderzoek is aangetoond dat zij gerelateerd zijn aan crimineel gedrag (zogenoeten criminogene factoren) en waarover informatie verkregen kan

worden. Er zijn twee soorten factoren; ‘statische factoren’ en ‘dynamische factoren’. Statische factoren (ook wel historische factoren genoemd) zijn factoren die onveranderbaar of maar in één richting veranderbaar zijn (zoals leeftijd of het aantal gepleegde delicten, dat alleen maar gelijk kan blijven of meer kan worden). Dynamische factoren zijn in principe veranderbaar (zoals drugsgebruik, cognitieve vaardigheden, omgang met familie en vrienden of gedrag binnen detentie). Als enkel statische factoren in beeld worden gebracht kan wel het risico op crimineel gedrag worden ingeschat, maar zijn er geen aanknopingspunten voor eventueel benodigde gedragsinterventies en/of begeleiding¹⁰. Het in kaart brengen van dynamische risicofactoren geeft zowel zicht op de achterliggende problematiek van de delinquent als aanknopingspunten voor de benodigde aanpak.

Professionals gebruiken bij de beoordeling van dynamische factoren vaak verschillende informatiebronnen. Informatie kan verkregen zijn uit een interview met de delinquent, maar ook uit dossiers en informatie van andere betrokkenen, zoals de politie, het Openbaar Ministerie, medewerkers in de gevangenis, familieleden van de delinquent en soms uit vragenlijsten die door de delinquent zelf worden ingevuld.

4.3 Typen risicotaxatie-instrumenten

In de literatuur worden vier generaties onderscheiden in de ontwikkeling van risicotaxatie-instrumenten (Campbell, 2007; Bonta, 2007):

- 1) *Eerste generatie risicotaxatie*: de ‘ouderwetse’ methode van een ongestructureerd professioneel oordeel op grond van kennis, ervaring en intuïtie.
- 2) *Tweede generatie risicotaxatie-instrumenten*: gestructureerde risicotaxatie-instrumenten (zoals de VRAG, Statrec¹¹) die grotendeels statische items bevatten en daardoor wel risico kunnen voorspellen maar niet informatief zijn over de wijze waarop het risico verminderd kan worden.
- 3) *Derde generatie risicotaxatie-instrumenten*: gestructureerde risicotaxatie-instrumenten (LSI-R, RISC, HCR-20) die zowel statische als dynamische items bevatten, waardoor ook inzicht wordt gegeven in de mogelijkheden voor de vermindering van de risico’s.
- 4) *Vierde generatie risicotaxatie-instrumenten*: gestructureerde risicotaxatie-instrumenten (zoals de LS/CMI) waarin het risicomanagementsproces, de

¹⁰ In de tbs-klinieken wordt doorgaans gesproken van behandeling. Omdat dit rapport bestemd is voor het gevangeniswezen worden de daar gangbare termen gebruikt: gedragsinterventies en begeleiding. Omwille van de leesbaarheid worden de termen behandeling en gedragsinterventies soms door elkaar gebruikt.

¹¹ De instrumenten die hier als voorbeeld genoemd worden, worden later in dit rapport uitgebreider beschreven.

selectie van interventies/behandeldoelen en evaluatie van de voortgang in de behandeling geïntegreerd worden.

Binnen de gestructureerde risicotaxatie-instrumenten wordt ook wel een ander onderscheid gemaakt (De Vogel et al., 2004), namelijk in:

- 1) *actuariële instrumenten* (de LSI-R, LS/CMI, OASys, RISC): hierbij worden alle variabelen met behulp van een vast algoritme omgerekend tot een eindscore¹².
- 2) *instrumenten met een gestructureerd professioneel oordeel* (zoals de HKT-30, HCR-20, SAVRY, QuickScan): bij deze instrumenten weegt de beoordelaar alle verkregen informatie zorgvuldig af en bepaalt zelf een eindoordeel.

4.4 Voorspellende waarde

Onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat de gestructureerde risicotaxatie-instrumenten (zowel actuariële als gestructureerde professionele oordelen) beter crimineel gedrag kunnen voorspellen dan het ongestructureerde oordeel van professionals (Monahan, 1984, in Lodewijks, 2008; Bonta, 2007; Campbell et al., 2007). Tevens blijkt uit onderzoek naar onder andere de LSI-R, LS/CMI, PCL-R en VRAG (Campbell et al., 2007) dat de diverse onderzochte gestructureerde risicotaxatie-instrumenten weinig van elkaar verschillen in voorspellende validiteit. Dit geldt voor zowel de inschatting van algemene recidive als voor de inschatting van geweldsrecidive van volwassen delinquenten, binnen reguliere gevangenissen en inrichtingen voor delinquenten met psychische stoornissen (Gendreau et al., 1996, 1997, 2002; Campbell et al., 2007, Walters, 2006)¹³. Hildebrand et al. (2006) onderzochten de predictieve validiteit van de HCR-20, HKT0-30 en PCL-R bij Nederlandse tbs-gestelden en vond dat ook de predictieve waarden van deze instrumenten weinig van elkaar verschilden.

Het tot nu toe gepubliceerde onderzoek is niet eenduidig over de vraag of actuariële instrumenten of gestructureerde professionele oordelen beter voorspellen (Lodewijks, 2008; De Vogel & De Ruiter, 2004; Lodewijks, Doreleijers & De Ruiter, 2008; De Vogel, De Ruiter, Hildebrand, Bos & Van de Ven, 2004; Meehl, 1998, in: Hart, Michie & Cooke, 2007).

¹² De eindscore is geconverteerd in een percentiel en wordt vergeleken met normatieve data over gedetineerden.

¹³ In de literatuur worden verschillende standpunten geformuleerd over de vraag in hoeverre het klinische oordeel in de procedure moet worden geïncorporeerd. Sommige instrumenten stimuleren een mate van klinische flexibiliteit. Zo kan de automatisch berekende eindscore van de LS/CMI en RISC 'overruled' worden door de professional, als hij of zij daar goede argumenten voor heeft. Er zijn ook onderzoekers die een puur actuariële berekening ontraden. Aan de andere kant is er kritiek op instrumenten die gebaseerd zijn op een gestructureerd professioneel oordeel, zoals de HCR-20. Deze zouden subjectief zijn en daardoor vatbaar voor dezelfde beperkingen als de ongestructureerde klinische beoordelingen (Hilton, Harris & Rice, 2006; in: Campbell et al., 2007).

4.5 Onzekerheidsmarges

Menselijk gedrag is te complex om een perfecte voorspelling te kunnen doen (Bonta, 2008). Het is niet mogelijk om alle relevante factoren op te nemen in één instrument (zoals acute of individu-specifieke risicofactoren in de situatie tijdens het verlof), zodat er altijd een onzekerheidsmarge of foutenmarge is. De voorspellende waarde van items of instrumenten is bovendien berekend op grond van uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek op *groepsniveau*. De instrumenten geven zicht op de proportie delinquenten die een delict zullen plegen. Dit is echter weinig betekenisvol voor *individueen*, die *wel of niet* zullen recidiveren (Hart, Michie & Cooke, 2007). Hoewel de inschattingen op groepsniveau redelijk tot goed kunnen zijn, wil dat dus nog niet zeggen dat een voorspelling in het individuele geval ook goed uitpakt (Hildebrand, 2006). Ook binnen de groep delinquenten met een hoog risico op onttrekking zijn er individuen die in werkelijkheid gewoon op tijd terugkeren van verlof (in de statistiek de ‘vals positieven’ genoemd). Andersom geldt ook dat binnen de groep delinquenten met een laag risico het toch kan voorkomen dat een enkeling niet terugkeert van verlof en/of een delict pleegt (de ‘vals negatieven’) (Hildebrand, 2006).

Onderzoekers wijzen erop dat beoordelaars voorzichtig moeten zijn met het gebruik van risicotaxatie-instrumenten, omdat het met de huidige instrumenten niet mogelijk is om accurate voorspellingen te doen over individuen (Hart, 2007; Van Koppen, 2008). Het doel van de instrumenten is de onzekerheidsmarge bij beslissingen zo klein mogelijk te maken en tot een zo goed mogelijk onderbouwde en objectieve beslissing te komen, waarbij alle delinquenten volgens dezelfde methode worden beoordeeld. Zowel auteurs van artikelen over risicotaxatie als een aantal geïnterviewde deskundigen pleiten er voor om risicotaxatie-instrumenten niet enkel te gebruiken om beslissingen mee te nemen, maar vooral om richting te geven aan de begeleiding van de delinquenten. Risicotaxatie-instrumenten kunnen worden gebruikt als hulpmiddel voor de professional bij het inschatten van risico's, het inventariseren van de problematiek van de delinquent, het opstellen van een detentieplan of behandelplan (dat kan worden aangepast als de situatie daartoe aanleiding geeft) en het opstellen van scenario's en maatregelen waarmee de risico's kunnen worden verminderd.

4.6 Termijn van de inschatting van risico's

Het meeste onderzoek dat is gedaan naar de voorspellende waarde van de risicotaxatie-instrumenten is op langere termijn gedaan; op het moment dat gedetineerden een half jaar, één of twee jaar of langer in vrijheid zijn gesteld. In hoeverre de instrumenten op de korte termijn goed voorspellen, is helaas nog weinig onderzocht. Campbell et al. (2007) vonden dat de tweede generatie-

instrumenten (met enkel gebruik van statische factoren), op de korte termijn beter voorspelden dan de derde generatie. De tijdsperiode in dit onderzoek betrof perioden korter dan een jaar, wat nog als een redelijk lange periode kan worden gezien. Bovendien bevatten deze instrumenten geen aanknopingspunten voor risicovermindering, hetgeen wel relevant is voor verlof en mogelijke voorwaarden daarbij. Uit de dynamische risicofactoren kan immers juist worden afgeleid welke maatregelen getroffen kunnen of moeten worden om de risico's te beheersen.

Uit de literatuurstudie en interviews is één instrument naar voren gekomen dat specifiek is ontwikkeld voor de inschatting van risico's tijdens verlof, voor tbs-gestelden: de Verlof Risico Taxatie (VRT-9, Hilterman, 2000). Er zijn weinig onderzoeksresultaten over gepubliceerd en het instrument is uiteindelijk niet in de tbs-praktijk geïmplementeerd. Het instrument komt verder aan de orde in hoofdstuk 8. Momenteel wordt binnen de sector tbs onderzoek gedaan met een recent ontwikkeld instrument dat de risico's op korte termijn (niet alleen risico's voor verlof) beoogt in te schatten, de *START* (Short Term Assessment of Risk and Treatability; Webster, Martin, Brink, Nicholls & Middleton, 2004). Op het moment van schrijven van dit rapport zijn er nog te weinig onderzoeksgegevens beschikbaar. In hoofdstuk 8 wordt verder op dit instrument ingegaan.

Er is een aantal onderzoeken verricht naar de vraag in hoeverre de algemene risicotaxatie-instrumenten ook in staat zijn om risico's tijdens verlof in te schatten (Hildebrand et al., 2006, 2007; Brand, 2006; Lodewijks, Doreleijers & De Ruiter, 2008). Deze worden besproken in hoofdstuk 7 (jeugd) en 8 (tbs).

4.7 Besluitvorming op basis van risicotaxatie-instrumenten

Hoe groot moet de kans op toekomstige recidive zijn om te rechtvaardigen dat een gedetineerde geen verlof krijgt? Het strengst mogelijke beleid is dat geen enkele gedetineerde verlof krijgt. In dat geval is het risico op onttrekking en delicten tijdens verlopen nul. Zodra gedetineerden in principe echter in aanmerking komen voor verlof en besluiten worden genomen op basis van risicotaxatie zijn er risico's op onjuiste beslissingen¹⁴. Dit geldt overigens net zo goed wanneer besluiten worden genomen zonder gebruik van risicotaxatie-instrumenten.

Op basis van onderzoek kunnen zogenaamde 'cut-off scores' worden berekend. Cut-off scores zijn op statistische regels vastgestelde grenswaarden. Deze grenswaarden (bijvoorbeeld: laag, midden of hoog risico) kunnen worden gebruikt voor de beslissing over verlof, bijvoorbeeld alle gedetineerden met een score boven

¹⁴ Hieronder worden niet alleen verlopen verstaan waar een delict wordt gepleegd (dat kan variëren in ernst), maar ook verlopen waarvan bijvoorbeeld niet op tijd is teruggekeerd maar die wel geslaagd zijn in termen van resocialisatiedoelen.

de grenswaarde krijgen geen verlof; alle gedetineerden met een score onder de grenswaarde wel. Het bepalen van een risico en het gebruik van beslisregels brengt altijd een afweging met zich mee. Deze afweging betreft het risico dat delinquenten ten onrechte geen verlof toegekend krijgen of juist dat delinquenten onterecht wel verlof toegekend krijgen (Hildebrand et al., 2006). Van Koppen (2008) noemt het “geen beschaafd strafrecht”, wanneer bijvoorbeeld mensen die in de categorie vallen waarin slechts 8% van de mensen zal recidiveren, toch langer worden vastgehouden. Verschillende grenswaarden leveren verschillende aantallen vals positieven en vals negatieven op. Het is een beleidsmatig of politiek besluit hoeveel vals positieven en negatieven aanvaardbaar zijn. In woorden van Van Koppen (2008, p. 45): “Hierover is een lange discussie mogelijk waarvan de uitslag vermoedelijk vooral het karakter heeft van een knoop doorhakken”.

Het gebruik van risicotaxatie-instrumenten kan dus een voordeel opleveren voor de maatschappij, omdat gebleken is dat hiermee betere beslissingen genomen worden (weliswaar op groepsniveau) dan wanneer enkel een ongestructureerd klinisch oordeel wordt gevormd. Toch kunnen niet alle risico's voorkomen worden. Het individuele geval kan nogal afwijken van het gemiddelde. Hierdoor kan vooraf niet met zekerheid gezegd worden bij welk individu een verkeerde beslissing wordt genomen.

4.8 Invloed van betrokkenheid van beoordelaars op risicotaxatie

Een belangrijke bevinding uit onderzoek is dat het nogal uit kan maken *wie* het risicotaxatie-instrument afneemt. Uit studies van De Vogel (2005) en Dernevik et al. (2001; in: De Vogel, 2005) kwam naar voren dat de relatie tussen de beoordelaar en de persoon in kwestie van grote invloed kan zijn op de interpretatie van de scores op risicotaxatie-instrumenten. Zo bleek uit het onderzoek van De Vogel (2005) dat het scoren van de HCR-20 door groepsleiders significant lagere scores opleverde dan wanneer dit gedaan werd door niet-betrokken onderzoekers. Er waren geen significante verschillen in gemiddelde HCR-scores tussen onderzoekers en behandelcoördinatoren. Onderzoekers en behandelcoördinatoren verschilden echter wel in hoe zij de scores interpreteerden: behandelcoördinatoren gaven meer ‘laag-risico’ beoordelingen. Ook bleek dat positieve gevoelens ten opzichte van de patiënt voorspellend waren voor lagere risicobeoordelingen, en het gevoel gemanipuleerd te worden voor hogere risicobeoordelingen. Van deze bias is geen sprake wanneer het instrument door een externe professional wordt afgenomen.

4.9 Richtlijnen voor risicotaxatie

Door verschillende onderzoekers (Hart, 2001; Brand & Diks, 2001; Bonta, 2002) en instanties (Commissie Testaangelegenheden Nederland, COTAN) zijn richtlijnen opgesteld voor risicotaxatie. De richtlijnen komen in grote mate overeen. De onderzoekers van het voorliggende rapport hebben deze samengevoegd en aangevuld met criteria die specifiek voor dit onderzoek van belang zijn. Deze worden hierna vermeld en verder in dit rapport gebruikt bij de beoordeling van de instrumenten.

Richtlijnen voor risicotaxatie:

De methode:

- a. meet meerdere domeinen (justitiële geschiedenis, psychologische factoren, cognitieve factoren, attitude, netwerk e.d.);
- b. gebruikt meerdere methoden (dossier, interview, observatie, tests e.d.);
- c. gebruikt meerdere informanten (delinquent, personeel, politie e.d.);
- d. gebruikt een actuaireel of gestructureerd professioneel oordeel;
- e. meet relevante statische en dynamische factoren;
- f. zorgt voor aanknopingspunten voor behandeling/begeleiding;
- g. moet herhaald kunnen worden om veranderingen over tijd te meten; en
- h. moet acceptabel en begrijpelijk zijn voor beslissers.

Psychometrische kwaliteiten:

- a. voldoende interbeoordelaarsbetrouwbaarheid
- b. voldoende interne consistentie
- c. voldoende congruente validiteit
- d. voldoende predictieve validiteit

Hoofdstuk 5

Doelstelling en randvoorwaarden voor risicotaxatie bij verlof in het Nederlandse gevangeniswezen

5.1 Doelstellingen voor persoonsgebonden verlof

De huidige procedures voor algemeen verlof en regimesgebonden verlof worden, zoals vermeld in hoofdstuk 1, in 2009 gewijzigd in persoonsgebonden verlof (PGV). Met deze nieuwe regeling moeten knelpunten bij de uitvoering van de huidige regelingen verholpen worden (voor meer informatie hierover wordt verwezen naar het eerder genoemde onderzoeksrapport van Nelissen uit 2006). De nieuwe regeling wordt opgesteld door het gevangeniswezen, gelijktijdig met de uitvoering van het voorliggende onderzoek. Als blijkt dat het zinvol is om (delen van) een risicotaxatie-instrument te gebruiken binnen de op te stellen verlofprocedure, dan zal dat worden ingebed in het protocol.

Bij het opstellen van de procedure voor PGV heeft het gevangeniswezen de volgende doelstellingen vastgelegd:

1) *Verbeterde procedure en registratie*

- a. PGV heeft tot *doel* dat de gedetineerde zich geleidelijk kan voorbereiden op de terugkeer in de samenleving. PGV zal onderdeel moeten uitmaken van het reïntegratieplan dat voor alle gedetineerden wordt opgesteld.
- b. *Doelgroep*: Gedetineerden met een netto straf of strafrestand van meer dan vier maanden na veroordeling in eerste aanleg (“langverblijvenden”) komen in aanmerking voor persoonsgebonden verlof. De Raad voor de Strafrechtstoepassing heeft geadviseerd dat elke gedetineerde in de doelgroep langverblijvenden minimaal éénmaal in aanmerking moet komen voor verlof. Dit advies wordt waarschijnlijk overgenomen in de

regeling voor PGV. Overwogen wordt om naast deze minimumvariant een extra variant in te stellen. Hier kan bij de gedetineerde extra verlof ‘verdienen’ als hij of zij participeert in activiteiten die gericht zijn op het voorkomen van recidive, zoals deelnemen aan gedragsinterventies. De focus zal naar verwachting vooral liggen op de laatste 24 maanden van de detentieperiode.

- c. Momenteel worden *criteria* opgesteld waaraan voldaan moet worden voor het verkrijgen van verlof, zoals passendheid binnen het reïntegratieplan, geen schade voor het reïntegratietraject, goed gedrag binnen de PI, geen schade voor het slachtoffer e.d. Deze criteria zullen worden opgenomen in een protocol.
 - d. Het *begrippenkader* in het protocol moet helder zijn voor gedetineerden en medewerkers. Er moet voldoende ruimte zijn voor maatwerk maar onvoldoende ruimte voor grote verschillen in uitvoering tussen de PI's.
 - e. Bij de gedetineerden die in aanmerking komen voor PGV (de hele doelgroep) wordt in principe altijd een diagnose gesteld van het recidiverisico en de criminogene factoren. Dit gebeurt met behulp van het risicotaxatie-instrument RISC dat door de reclasseringsorganisaties wordt gebruikt (zie hoofdstuk 8). De RISC wordt overigens momenteel niet gebruikt voor het inschatten van risico's tijdens *verlof*¹⁵.
 - f. Allerlei *voorwaarden* kunnen gesteld worden aan het verlof, teneinde risico's te beperken. Mogelijkheden daartoe zullen worden opgenomen in het protocol voor PGV.
 - g. Personeel zal worden opgeleid in het uitvoeren van de regeling voor PGV. Daarnaast zal structureel aandacht komen voor kwaliteitsbewaking.
 - h. Onttrekkingen zullen *geregistreerd* worden. Het is nog niet zeker of ook delicten die tijdens een verlof worden gepleegd zullen worden geregistreerd in de database van het gevangeniswezen.
- 2) *Besluitvorming door meerdere beoordelaars*. Adviezen over verlofaanvragen zullen eerst worden beoordeeld door een multidisciplinair overleg van de PI en vervolgens door een nieuw in te stellen vrijhedencommissie van de PI.
 - 3) *Evaluatie van de verloven*. Het verloop van verloven zal worden geëvalueerd. Daardoor kan de besluitvorming steeds verder worden verfijnd.
 - 4) *Afstemming met ketenpartners over de procedures* zal verbeterd worden.

¹⁵ In het voorliggende onderzoek wordt onder andere bekeken of de RISC hier eventueel wel geschikt voor is.

5.2 Randvoorwaarden voor risicotaxatie bij persoonsgebonden verlof

Het belang van de hiervoor genoemde doelen wordt gedeeld door de geïnterviewde deskundigen. In de literatuur en door de geïnterviewden wordt een aantal randvoorwaarden toegevoegd waaraan een risicotaxatie-instrument voor verlof bij gedetineerden in het Nederlandse gevangeniswezen zou moeten voldoen.

- 1) Diverse respondenten geven aan dat er een meer gedetailleerde visie moet worden vastgesteld over de risico's bij verlof. Binnen de begrippen 'onttrekking' en 'recidive tijdens verlof' bestaat nog veel interpretatieruimte. Men kan zich bijvoorbeeld afvragen welke gevolgen het heeft wanneer iemand op tijd, maar onder invloed van alcohol, terugkeert van verlof? Welke gevolgen hebben het plegen van een licht versus een ernstig delict?
- 2) Ook geven diverse respondenten aan dat de kosten van gebruik van een risicotaxatie-instrument (in termen van tijd en kosten voor afname en opleiding, belasting van gedetineerden) moeten opwegen tegen de baten (in termen van vermindering van het aantal mislukte verloven en de ernst daarvan).
- 3) Niet alleen de psychometrische kwaliteiten van instrumenten zijn van belang, maar ook de praktische uitvoerbaarheid is dat. Binnen de context van het gevangeniswezen is weinig tijd beschikbaar voor afname van instrumenten. Dit komt zowel door de hoge werkbelasting van personeel, als door de gemiddelde korte verblijfsduur van gedetineerden. Slechts 24% van alle gedetineerden (ca. 9000 mensen) die jaarlijks uitstroomt uit detentie had een detentieduur van 4 maanden of langer¹⁶. Van hen worden ca. 4000-5000 mensen geplaatst in een inrichting voor langverblijvenden¹⁷, die hiermee in aanmerking voor persoonsgebonden verlof komen. Het merendeel van hen verblijft niet veel langer dan vier maanden in detentie. De instrumenten moeten dus in relatief korte tijd kunnen worden afgenomen.
- 4) Medewerkers van de PI hebben geen zicht op de omgeving waarin de gedetineerde tijdens het verlof verblijft. Mocht dat nodig zijn dan moet daarvoor een procedure worden opgesteld (wat uiteraard kosten met zich meebrengt).
- 5) Als adviezen over risico's bij verlof worden gegeven door ketenpartners (de reclasseringsorganisaties) dan is tijdige en volledige advisering noodzakelijk.
- 6) Medewerkers moeten opgeleid kunnen worden in afname van het instrument. Binnen het gevangeniswezen werken relatief weinig psychologen. De meeste

¹⁶ Gegevens verstrekt door afdeling Informatieanalyse en documentatie van DJI. Het betreft de uitstroomcijfers van gedetineerden in 2007, exclusief de personen die zich aan hun detentie hebben onttrokken en exclusief de strafrechtelijke buitenlanders zonder geldige verblijfsvergunning.

¹⁷ Van de 24% gedetineerden heeft een deel in preventieve hechtenis gezeten. Als de tijd die na vonnis van de rechter overblijft korter is dan 4 maanden komen zij niet in een inrichting voor langverblijvenden.

medewerkers (penitentiair inrichtingswerkers, PIW-ers) hebben een MBO-niveau. Deze randvoorwaarde vervalt wanneer besloten wordt om de afname van het instrument uit te besteden.

- 7) Observatie en rapportage van het gedrag tijdens detentie is nodig, om goed gedrag mee te kunnen wegen in de besluitvorming over PGV.
- 8) Omdat risico's niet met zekerheid zijn uit te sluiten, is verdere discussie nodig over de vraag of en hoe grenswaarden moeten worden vastgesteld.
- 9) Naast risicotaxatie is ook risicomanagement nodig, zoals monitoring, supervisie en het opleggen van voorwaarden.
- 10) Een risicotaxatie-instrument moet worden ingebed in het protocol, waarin ook andere relevante criteria kunnen worden opgenomen.
- 11) Beoordelaars moeten feedback krijgen over de (mislukte) verloven, zodat de besluitvorming steeds verbeterd kan worden.

Bij de beoordeling van de instrumenten in de volgende hoofdstukken worden deze randvoorwaarden gebruikt. Samengevat:

Randvoorwaarden voor risicotaxatie in het gevangeniswezen

- 1) *M.b.t. randvoorwaarden voor risicotaxatie-instrumenten:*
 - a. instrument moet in korte tijd af te nemen zijn
 - b. opleidingseisen voor personeel moeten beperkt zijn
 - c. instrument moet ingepast kunnen worden in protocol voor PGV
 - d. een redelijke kosten-baten verhouding is nodig
- 2) *M.b.t. randvoorwaarden voor het protocol:*
 - a. de begrippen moeten helder gedefinieerd zijn
 - b. de relevante risico's moeten helder geformuleerd zijn
 - c. de taken en verantwoordelijkheden moeten helder geformuleerd zijn
 - d. maatregelen voor risicomanagement moeten onderdeel uitmaken van het protocol
 - e. de beoordeling van gedrag moet onderdeel uitmaken van het protocol
 - f. evaluatie en registratie moet onderdeel uitmaken van het protocol
- 3) *M.b.t. besluitvorming:*
 - a. besluiten worden genomen door een vrijhedencommissie
 - b. discussie is nodig over het al dan niet vaststellen van grenswaarden
 - c. de beoordelaars en beslissers moeten feedback krijgen over mislukte verloven

Resultaten

In de volgende hoofdstukken worden risicotaxatie-instrumenten beschreven die in de onderzochte landen en sectoren gebruikt worden in de verlofprocedures. Het eerste hoofdstuk betreft de reclassering. Om de bruikbaarheid van de instrumenten te kunnen inschatten moeten niet alleen kenmerken van de instrumenten bekend zijn, maar is tevens zicht nodig op de context waarbinnen zij gebruikt worden. Bij de beschrijvingen worden steeds dezelfde onderwerpen aangehouden zodat vergelijking mogelijk is. Een uitzondering daarop is het eerste hoofdstuk over de reclassering. De reclasseringsorganisaties beschikken over risicotaxatie-instrumenten die gebruikt worden in het gevangeniswezen, maar de reclassering is niet verantwoordelijk voor de uitvoering van de verlofprocedure (dat is het gevangeniswezen). Daarom wordt in het hoofdstuk van de reclassering alleen ingegaan op de risicotaxatie-instrumenten en niet op aspecten van de procedure.

Hoofdstuk 6

Risicotaxatie door de reclassering

Algemeen De reclasseringsorganisaties in Nederland (Reclassering Nederland, Leger des Heils/Reclassering en de Verslavingsreclassering) beschikken over instrumenten waarmee risicofactoren van gedetineerden in beeld kunnen worden gebracht. Met gebruik van deze instrumenten adviseert de reclassering het gevangeniswezen, het Openbaar Ministerie (OM) en de Zittende Magistratuur (ZM).

Risicotaxatie-instrumenten De reclasseringsorganisaties hebben twee instrumenten laten ontwikkelen voor risicotaxatie:

- 1) QuickScan en
- 2) Recidive Inschattings Schalen (RISc).

De QuickScan is een kort screeningsinstrument waarmee een inschatting kan worden gemaakt van het recidiverisico en de houding van verdachten ten opzichte van begeleiding/behandeling. Op grond van de resultaten uit de QuickScan adviseert de reclasseringswerker het OM en de ZM over de vraag of het zinvol is om een reclasseringstraject op te starten, zoals het stellen van een meer uitgebreide diagnose, het opstellen van een advies- of voorlichtingsrapportage of het opleggen van een toezicht met voorwaarden (factsheet QuickScan). Als de QuickScan uitwijst dat verdere diagnose gewenst is, wordt dat gedaan met behulp van de RISc. De QuickScan kan momenteel al gebruikt worden voor advisering over verlopen, maar is er niet specifiek voor ontwikkeld.

De RISc is een diagnose-instrument waarmee niet alleen een inschatting wordt gemaakt van het risico op recidive, maar ook van de statische en dynamische criminogene factoren die aan dit risico ten grondslag liggen, en van de responsiviteit van de delinquent. Met behulp van de RISc wordt een

advies gegeven over eventueel noodzakelijke gedragstrainingen en/of begeleiding.

Zowel de QuickScan als de RISC worden in detail beschreven in het vergelijkend kader in hoofdstuk 13.

Wijzigingen

Een eerste onderzoeksevaluatie van de RISC liet positieve resultaten zien (Van der Knaap et al., 2007). Naar aanleiding daarvan worden momenteel enige aanpassingen aangebracht. Het betreft het aanpassen van de gebruikte items en schalen en nadere instructies voor het inschatten van gevaar (voor anderen en voor de delinquent zelf). Tevens wordt het model voor indicatiestelling uitgebreid, waarmee aansluitend op het profiel dat uit de RISC naar voren komt, stap voor stap een plan wordt opgesteld om het recidiverisico aan te pakken en terug te dringen (Handleiding model Indicatiestelling RISC 3.0, concept). Medio 2009 zal het WODC naar verwachting een onderzoeksrapport doen uitkomen over de predictieve validiteit van de RISC. In 2006 is onderzoek gedaan naar de bruikbaarheid van de adviesrapporten die de reclasseringsmedewerkers opstellen voor het OM en de ZM. Op grond daarvan is het 'programma Advies' gestart. Er zijn nieuwe adviesformats ontwikkeld die in 2009 in een pilot worden getest.

Hoofdstuk 7

Verlofprocedure in de sector jeugd

*Algemeen*¹⁸

Jongeren die een delict plegen kunnen een extramurale of intramurale straf en/of maatregel opgelegd krijgen. *Extramurale* straffen zijn bijvoorbeeld een leer- of werkstraf. In een extramurale setting is geen sprake van verlofverlening, maar er worden wel risicotaxatie-instrumenten ingezet voor andere doeleinden. De organisaties die te maken hebben met de uitvoering van extramurale straffen (Halt, de Raad voor de Kinderbescherming en de Jeugdreclassering) gebruiken verschillende instrumenten om de kenmerken en risico's van de jeugdigen in te schatten. In 2006 is een landelijk project gestart waarin alle ketenpartners samenwerken, dat is gericht op het ontwikkelen van een nieuw instrumentarium (project Landelijk Kader Instrumentarium Jeugdstrafrecht). Dit betekent concreet dat alle instrumenten worden aangepast om te voldoen aan nieuwe eisen of worden vervangen. Het heeft dan ook geen meerwaarde om de huidige instrumenten te beschrijven in dit rapport¹⁹.

De risicotaxatie en procedure voor verlof van *intramurale* straffen wordt wel beschreven, voor de twee soorten jeugdinrichtingen (JJI's): opvanginrichtingen en behandelinrichtingen (waar jeugdige delinquenten met een PIJ-maatregel behandeld voor ontwikkelingsstoornissen²⁰).

¹⁸ De regeling over verlof is opgenomen in het Reglement justitiële jeugdinrichtingen (Rjj). Het verplichte format en toetsingkader is beschreven in de circulaire Toetsingskader verlof strafrechtelijke jeugdigen.

¹⁹ Het betreft: Basisanalyse Raadsonderzoek (BARO, Raad voor de Kinderbescherming); Risicovol Ontwikkelingspad Delinquentie 12+ (ROD, Halt); en de Quick Step (Jeugdreclassering).

²⁰ De PIJ-maatregel is een opvoedingsmaatregel en wordt vaak onterecht aangeduid als 'jeugdtbs'. PIJ-jeugdigen zijn niet per definitie hoog-risico-jeugdigen. De PIJ-maatregel kan worden opgelegd wanneer er sprake is van een noodzaak tot heropvoeding en/of in het geval van een psychische stoornis.

<i>Doel van verlof</i>	Het algemene doel van verlof in de JJI's is de resocialisatie van de jeugdige.
<i>Vormen verlof</i>	Er zijn verschillende vormen van verlof: 1) incidenteel verlof, 2) planmatig verlof en 3) proefverlof. • <i>Incidenteel verlof</i> kan worden verleend in verband met onverwachte gebeurtenissen of omstandigheden in de persoonlijke levenssfeer (zoals een begrafenis of bevalling van de partner). Incidenteel verlof kan ook worden verleend voor planmatig verlof (de volgende categorie) als door omstandigheden nog geen verlofplan is opgesteld. • <i>Planmatig verlof</i> wordt verleend in het kader van een verlofplan, dat onderdeel is van het behandel- of verblijfsplan. Met dit verlofplan wordt gestreefd naar een geleidelijke terugkeer in de maatschappij. Hierbij is sprake van een opbouw van verleende vrijheden van begeleid verlof naar eendaags onbegeleid verlof naar meerdaags onbegeleid verlof. In principe worden jeugdigen in de gelegenheid gesteld om iedere zes weken eenmaal tenminste 12 uren de inrichting te verlaten. • <i>Proefverlof</i> is een Scholings- en Trainingsprogramma (STP) voor PIJ-ers met een maatregel van 6 jaar. Het betreft de laatste periode van de PIJ-maatregel waarin jeugdigen ambulant worden behandeld en begeleid (vergelijkbaar met het Penitentiair Programma in het gevangeniswezen).
<i>Doelgroep</i>	Incidenteel verlof wordt verleend aan alle jeugdigen in de JJI's. Planmatig verlof wordt verleend aan jeugdigen in jeugddetentie of jeugdigen met een PIJ-maatregel. Jeugdigen die in voorlopige hechtenis zitten of jeugdigen met een PIJ-maatregel die in een opvanginrichting zitten in afwachting van plaatsing in een behandelinrichting komen niet in aanmerking voor planmatig verlof. Ook jeugdigen die na hun invrijheidsstelling Nederland moeten verlaten komt geen planmatig verlof toe. Proefverlof wordt uitsluitend verleend aan jeugdigen die in verband met een gewelds- of zedendelict en een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestesvermogens een PIJ-maatregel hadden gekregen, die tweemaal is verlengd.
<i>Beoordelaars</i>	Het voorgestelde verloftraject komt tot stand op basis van multidisciplinair overleg en een professionele inhoudelijke toetsing. De inrichting doet een schriftelijke verlofaanvraag bij Individuele Jeugdzaken (IJZ) van het hoofdkantoor van DJI met behulp van een verplicht verloftoetsingskader. De verlofaanvraag moet ondertekend zijn door een gedragswetenschapper en de algemeen directeur van de inrichting of diens gemachtigde. De aanvraag wordt op drie verschillende niveaus beoordeeld: 1) multidisciplinair overleg in de inrichting,

- 2) professioneel inhoudelijke toets door de inrichting,
- 3) procedurele toets door IJZ.

Het verloftoetsingskader kan leidend zijn voor de inhoudelijke toetsing door de inrichting zelf. In de procedurele toets door IJZ wordt beoordeeld of het format volledig is ingevuld en voorzien is van de onderliggende stukken. Indien er procedurele dan wel inhoudelijke tegenstrijdigheden worden geconstateerd, zal de afdeling IJZ contact opnemen met de gedragsdeskundige. Mochten er twijfels blijven bestaan dan kan een onafhankelijk expert gevraagd worden zich te buigen over de casus.

Beslissers

Het hoofd van de afdeling IJZ beslist namens de minister van Justitie over de verlofaanvragen. Een verlofstatus is geldig voor een half jaar. Voor de verlenging van een verlof is een evaluatie van het verlof nodig, alsmede een nieuw ingevuld format.

Risicotaxatie

In het verlofaanvraagformat komen de volgende onderwerpen aan de orde:

- 1) Categorie PIJ-jeugdige (afhankelijk van delict en psychische stoornissen of verstandelijke handicap).
- 2) Delict, eventuele maatschappelijke gevoeligheid, is er sprake van een executie-indicator.²¹
- 3) Recidiverisico (zeer hoog, hoog, gemiddeld of laag) inclusief omschrijving. Dit recidiverisico wordt vastgesteld met het instrument SAVRY (Zie 'Instrument').
- 4) Een aantal ja/nee vragen over de volgende onderwerpen:
 - a. Alcohol en/of drugsproblematiek
 - b. Nakomen van afspraken
 - c. Agressieve gedragskenmerken
 - d. Spanningsvelden in de leef- of woonsfeer rondom te ontmoeten personen
 - e. Kans op confrontatie met slachtoffer(s) of anderszins betrokkenen
 - f. Vermoeden van wraakacties jegens de jeugdige.
- 5) Gegevens over eerdere ongeoorloofde afwezigheid.
- 6) Bij incidenteel verlof: transport en begeleiding.

²¹ De executie-indicator is een aantekening van het OM bij het aanbieden van een vonnis ter executie aan de Minister van justitie. Met de executie-indicator wordt aangegeven dat het OM wil adviseren over te nemen besluiten inzake (toekomstig) te verlenen verlof aan de gedetineerde of overplaatsing van de gedetineerde naar een ander regime of inrichting en dat het OM tijdig op de hoogte wil worden gebracht van de invrijheidstelling van de desbetreffende gedetineerde. Ook geeft het OM hiermee aan advies te willen geven over het opleggen van bijzondere voorwaarden bij de voorwaardelijke invrijheidstelling van de (op dat moment) veroordeelde. Het informeren van slachtoffers van (zedendelinquenten) is ook gekoppeld aan dit instrument. Bron: www.om.nl

Het verlofadres van de jeugdige dient schriftelijk gecheckt te worden. Daarnaast moet nagegaan zijn of er sprake is van recidivebevorderende factoren op het verlofadres. De inrichting beoordeelt dit aan de hand van de voor hen beschikbare informatie.

Instrument

Sinds medio 2006 is het verplicht om de Nederlandse vertaling van de Structured Assessment of Violence Risk in Youth (SAVRY) af te nemen voor het afgeven van een machtiging voor verlof ten behoeve van strafrechtelijke jeugdigen in een behandelinstelling. De SAVRY wordt niet alleen gebruikt voorafgaand aan verlofsituaties, maar ook bij de overgang van een normaal beveiligde naar een beperkt beveiligde setting. De onderwerpen van de SAVRY en de psychometrische kenmerken zijn opgenomen in het vergelijkend kader in hoofdstuk 13. De SAVRY beoogt gewelddadig gedrag te voorspellen. Andere vormen van delinquent gedrag zoals vermogensdelicten of zedendelicten zouden niet met de SAVRY voorspeld worden. Uit onderzoek (Lodewijks, 2008; Catchpole & Gretton, 2003) is echter gebleken dat de totaalscore van de SAVRY ook voorspellend is voor algemene recidive. In de SAVRY zijn ook protectieve factoren opgenomen die een hoog voorspellend vermogen blijken te hebben (Lodewijks, 2008).

Interessant is dat uit onderzoek van Hildebrand et al. (2007) naar voren komt dat een aantal items uit de SAVRY voorspellend is voor onttrekkingen van verlof van jeugdige delinquenten. In hoofdstuk 14 wordt hier verder op ingegaan. Daarnaast blijkt uit ander onderzoek (Lodewijks et al., 2008) dat de SAVRY voorspellend is voor agressief gedrag van jongeren *tijdens* het verblijf in Nederlandse jeugdinrichtingen.

Op dit moment wordt door de sector jeugd gezien of er specifiek voor zedendelinquenten naast de SAVRY nog een ander instrument zou moeten worden afgenomen. Het staat de inrichtingen vrij om naast de SAVRY nog andere instrumenten te gebruiken. Omdat deze niet landelijk gebruikt worden, zijn deze niet nader onderzocht²².

Afweging

Er is geen gestructureerde procedure beschreven voor de weging van de verschillende risicofactoren. Het eindoordeel wordt gevormd op grond van professionele beoordeling van alle verzamelde informatie, waaronder de SAVRY.

²² Voorbeelden zijn: de YLS/CMI (Youth Level of Service/ Case Management Inventory (Hoge & Andrews, 2002; in Lodewijks, 2008), PCL-YV: de jeugdversie van de PCL-R, de WSJCPA, de Washington State Juvenile Court Pre-screen Assessment, de FPJ-Lijst (Forensisch Profiel Jeugd).

<i>Voorwaarden</i>	Alle mogelijke voorwaarden kunnen gesteld worden aan het verlof.
<i>Monitoring</i>	Elk verlof moet geëvalueerd worden met behulp van een verplicht format. De evaluatie wordt meegewogen in de afweging voor verlening van verloven.

Hoofdstuk 8

Verlofprocedure in de sector tbs

Algemeen De maatregel terbeschikkingstelling (tbs) kan worden opgelegd aan plegers van ernstige (gewelds)delicten bij wie tijdens het begaan van het delict sprake was van een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens, en die daardoor niet of in verminderde mate toerekeningsvatbaar zijn verklaard. Er dient sprake te zijn van een misdrijf waarop naar wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van vier jaar of meer is gesteld (of een aantal met name genoemde strafbare feiten). Voorts moet de veiligheid van anderen, dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen, het opleggen van de tbs vereisen. De tbs-maatregel is vooral bedoeld om de maatschappij te beveiligen tegen nieuwe delicten van deze daders. Gedwongen verpleging in een tbs-kliniek en het stimuleren gebruik te maken van de daar aanwezige behandelingsmogelijkheden zijn de middelen waarmee deze doelstelling wordt nagestreefd (Commissie Beleidsvisie tbs, 2001).

Doel van verlof Het doel van de tbs-behandeling is de terbeschikkinggestelde (tbs-gestelde) terug te laten keren in de samenleving. Dat kan alleen als het recidiverisico tot een aanvaardbaar niveau is teruggebracht. Als na een periode van behandeling in het gedrag van de patiënt voldoende vooruitgang is geboekt mag de tbs-gestelde op verlof. De geïnterviewde respondenten uit de sector tbs geven aan dat verlof door de tbs-klinieken wordt gebruikt als een behandelinstrument, waarmee het gedrag buiten de kliniek kan worden beoordeeld en de voortgang van de behandeling kan worden getoetst. De activiteiten tijdens het verlof moeten in de verlofaanvraag worden beschreven²³.

²³ De procedure is beschreven in de regeling verpleging ter beschikking gestelden. Het toetsingskader is beschreven in de circulaire Toetsingskader verlof ter beschikking gestelden (6 maart 2007). Het toetsingskader zal in 2009 gewijzigd worden.

<i>Vormen verlof</i>	Er zijn 5 typen verlof: • begeleid verlof (de tbs-gestelde wordt tijdens verlof door een sociotherapeut begeleid, en in de eerste fase kan daarnaast ook een opgeleide beveiligers het verlof begeleiden) • onbegeleid verlof • transmuraal verlof (waarbij de persoon buiten de kliniek verblijft onder toezicht en verantwoordelijkheid van de kliniek, bijvoorbeeld thuis of in een instelling voor beschermd of begeleid wonen) • incidenteel begeleid verlof (ten behoeve van rechtbank- of ziekenhuisbezoek). • proefverlof (bij proefverlof mag de patiënt op proef terugkeren in de samenleving. Hij gaat zelfstandig wonen en is vanaf dat moment ex-patiënt; de kliniek draagt het toezicht over aan de reclassering).
<i>Doelgroep</i>	Verlof wordt alleen verleend aan tbs-gestelden bij wie wordt ingeschat dat het recidivegevaar zo ver is teruggebracht dat het verantwoord is om op verlof te gaan.
<i>Beoordelaars</i>	De behandelcoördinator van de kliniek schrijft de verlofaanvraag, volgens een format dat verplicht is gesteld door het ministerie van Justitie. Er zijn drie niveaus van beoordeling van verlofaanvragen. 1) <i>Consensusbespreking</i>: De behandelcoördinator overlegt met collega's om consensus te verkrijgen. 2) <i>Intercollegiale professionele toetsing</i>: De aanvraag wordt vervolgens getoetst door de verloftoetsingscommissie die elke kliniek heeft. 3) <i>Ambtelijke veiligheidstoets</i>: De Verlofunit²⁴ van de Dienst Justitiële Inrichtingen voert een procedurele toets uit, nadat inhoudelijk advies is gevraagd aan de in 2008 ingestelde onafhankelijke landelijke en multidisciplinaire Adviescollege Verloftoetsing Tbs (Avt). Het college beoordeelt alle verlofaanvragen van tbs-gestelden inhoudelijk en brengt een gemotiveerd advies over de verlofaanvraag uit aan de minister van Justitie.
<i>Beslissers</i>	Het hoofd van de Verlofunit beslist namens de minister van Justitie over de verlofaanvragen. Indien het Avt negatief heeft geadviseerd, is het hoofd van

²⁴ Verlofunit is een term die sinds kort gebruikt wordt, voorheen was het niet de verlofunit maar de afdeling Individuele Tbs-Zaken van DJI die verantwoordelijk voor de ambtelijke veiligheidstoets van verlofaanvragen.

²⁶ Hiertoe wordt een signalenkaart gebruikt, als onderdeel van het risicomanagement en terugvalpreventiemodel. Het is een samenvatting van de risico-indicatoren, uitgewerkt in termen van concreet waarneembaar gedrag en meestal fasegewijs opgebouwd in termen van toenemend risico. De signalenkaart is primair een hulpmiddel voor de tbs-patiënt zelf, maar ook voor zijn omgeving, om risicosignalen tijdig te herkennen en te weten wat op dat moment te doen. Het komt tot stand in gesprek van de sociotherapeut met de patient. Er zal

de Verlofunit daaraan gebonden. Als het verlof wordt toegekend verleent de minister een machtiging, die het verlenen van meerdere verlofbewegingen kan omvatten. De machtiging wordt verleend voor één jaar. Daarna moet een evaluatie worden ingediend en toestemming worden verkregen voor volgende verloven.

Risicotaxatie

De vraag die de klinieken en het Avt dienen te beantwoorden is of het toekennen van verlof aan een tbs-gestelde verantwoord is. Bij het beoordelen van de verlofaanvraag worden volgens het hiervoor verplichte verloftoetsingskader verschillende kenmerken van de patiënt in beeld gebracht. Aan de orde komen:

- 1) voorgeschiedenis (personalia, aard tbs-delict, uitspraak rechter, delictgeschiedenis)
- 2) delictdiagnostiek (kernproblematiek, DSM-IV classificatie, delictanalyse, delictscenario, standpunt tbs-gestelde)
- 3) behandelplan, verloop van de behandeling, medicatie, signalen²⁶ over de voortgang
- 4) verlofplan (doelen, plaats, voorwaarden, wijze waarop risicofactoren onder controle worden gehouden, historie verlof, vluchtgevaar, pro-justitia rapportage, reisplan, verloop vorig verlof en actueel risicomanagement)
- 5) risico-analyse (uitkomsten van risicotaxatie-instrumenten, zie ook de informatie onder het kopje 'Instrument')
- 6) risicomanagement: genomen of te nemen maatregelen om delictfactoren te controleren, gerelateerd aan het verlof, de behandeling, het slachtoffer of overige maatregelen. In relatie tot vluchtgevaar, wijze van organisatie van verlof, financiën, regeling slachtoffer, informatie aan meldpunt, politie of burgemeester.

Het verloftoetsingskader wordt in 2009 herzien (door DJI, na overleg met de tbs-klinieken en het Avt) omdat de klinieken, de Verlofunit en het Avt soms bepaalde begrippen verschillend interpreteerden. Beoogd wordt de begrippen helder te definiëren in het aangepaste kader. Bijvoorbeeld: wat is: 'een vorm van terugvalpreventie', 'signaleringsplan', 'terugvalpreventieplan'?

in de Pompe Kliniek een stramien worden ontwikkeld voor het opstellen van de signalenkaart, mede doordat de signalenkaarten momenteel te omvangrijk zijn. Het oorspronkelijke idee is dat de signalen op een klein kaartje passen dat in de broekzak mee kan.

Instrument

Om risico's te kunnen inschatten worden verplicht verschillende gestructureerde (risicotaxatie-)instrumenten gebruikt:

- a) de HCR-20 *of* de HKT-30 en
- b) SVR-20 bij zedendelinquenten.

Als voor de HCR-20 is gekozen dan moeten ook 9 items uit de HKT-30 worden toegevoegd waarvan uit onderzoek bleek dat deze voorspellend kunnen zijn voor onttrekkingen en recidives tijdens verloven (Hildebrand et al., 2006). Binnen de HCR-20 en HKT-30 moet ook de score van de PCL-R opgenomen worden²⁷, die daarmee dus ook verplicht wordt afgenomen.

De tbs-klinieken zijn dus verplicht een aantal risicotaxatie-instrumenten te gebruiken maar hebben daarnaast ook keuzevrijheid voor aanvullende instrumenten. De HCR-20 en HKT-30 worden verder beschreven in het vergelijkend kader in hoofdstuk 13. Interessant is dat een aantal items uit de HKT-30 voorspellend zijn voor onttrekkingen en delicten tijdens verlof van tbs-gestelden. In hoofdstuk 14 wordt hier dieper op ingegaan.

Naast de genoemde risicotaxatie-instrumenten worden methoden gebruikt om inzicht te krijgen in het netwerk van de patiënt, om daarmee meer zicht op mogelijke risico's te krijgen. Het verlofadres van de patiënt wordt altijd bezocht. Er wordt uitgebreid onderzoek gedaan naar het netwerk van de patiënt. Daarvoor zijn twee methodes beschikbaar: de *Forensisch Sociaal Netwerk Analyse (FSNA)* en het *Systeem voor Diagnose en Behandeling (SDB)*. Met behulp van de SDB worden mensen in het netwerk van de patiënt bezocht en begeleid. De FSNA wordt bij aanvang van de behandeling afgenomen en bij verlof. Het uitgangspunt van de FSNA is dat een delict het gevolg is van een keten van gedragskeuzen, die onder andere bepaald worden door zaken in een of meer sociale context(en). Door niet alleen de patiënt te interviewen maar ook leden uit zijn netwerk kan zicht verkregen worden op risicovolle situaties die soms niet verkregen worden als alleen de patiënt als informatiebron werd gebruikt. De netwerkliden van de patiënt ontmoeten hem in sociale situaties waar de kliniek geen zicht op heeft. Zo wordt bijvoorbeeld gevraagd aan het netwerklid of de patiënt voornamelijk positief of negatief over zijn behandeling heeft gesproken. Een patiënt die in zijn netwerk zegt dat hij uitbehandeld is en het netwerk ondersteunt hem hierin, kan in de kliniek als een voor behandeling gemotiveerde patiënt te boek staan. Of de patiënt geeft in de kliniek aan dat hij verwacht in de toekomst veel contact te zullen hebben met een aantal vrienden, terwijl deze

²⁷ De PCL-R is niet ontwikkeld als risicotaxatie-instrument maar wordt wel gebruikt om recidive in te schatten.

vrienden aangeven dat zij de patiënt in de toekomst nauwelijks steun kunnen of willen bieden (Pomp, Henriks, Kremer & Spreen, 2007). Op grond van de verkregen informatie kunnen risicovolle situaties naar verwachting beter voorspeld worden en kunnen maatregelen worden getroffen om risico's te voorkomen. Er zijn nog geen onderzoeksresultaten bekend. De FSNA is een arbeidsintensieve procedure die minimaal anderhalf tot twee weken vraagt, waarin gesprekken worden gevoerd met diverse leden uit het netwerk.

Afweging

Bovengenoemde werkwijze levert veel informatie op over risico's. Er is geen gestructureerde procedure geformuleerd waarmee behandelaars de verschillende risicofactoren kunnen wegen. De respondenten uit de tbs geven aan dat het bepalen van gewichten bij de factoren in de risicotaxatie lastig is. De risicofactoren die uit de risicotaxatie-instrumenten naar voren komen ondersteunen het denkproces van de beoordelaars. De instrumenten helpen bij het verkrijgen van een algemeen beeld over de risico's, dat nader gespecificeerd wordt met behulp van de delictanalyse, de analyse van de stoornis, het netwerk en het gedrag op de afdeling. Het eindoordeel wordt door de behandelaars gevormd op grond van professionele beoordeling van alle verzamelde informatie.

Het Avt gaat na of alle benodigde informatie is beschreven en of het advies van de kliniek voldoende is onderbouwd. Het Avt gaat tevens na of protocollen gebruikt worden (bijvoorbeeld voor medicatiegebruik). Het Avt gebruikt geen expliciet geformuleerde beslisregels. Er zijn geen factoren die per definitie tot een bepaald eindoordeel leiden. Doorgaans gaat het om een interactie van factoren: zoals de relatie tussen het indexdelict, problematiek en type incident tijdens bijvoorbeeld een vorig verlof. Over het inschatten van risico's lijkt een overeenstemming te bestaan onder de leden van het Avt (tien forensisch psychiaters en psychologen, vier juristen en een wetenschappelijk adviseur). Soms zijn er verschillen van mening, maar uiteindelijk wordt altijd consensus bereikt. Mocht dat niet gebeuren dan kan aanvullende informatie worden opgevraagd bij de kliniek of kan een negatief advies uitgebracht worden. Het lijkt de voorzitter en secretaris van het Avt niet eenvoudig om de impliciete beslisregels die de collegeleden gebruiken, met name alle mogelijke interacties tussen de verschillende risicofactoren, expliciet te formuleren. Wel zou de commissie in een expertmeeting in het najaar van 2008 bespreken op welke wijze de commissieleden de verkregen informatie afwegen. Wellicht komt hier een aantal expliciete beslisregels uit naar voren. Negatief advies wordt gegeven over ca. 5 tot 10% van de verlofaanvragen.

<i>Voorwaarden</i>	Aan het verlof kunnen voorwaarden worden gesteld. Bijvoorbeeld over onthouding van alcoholgebruik, contact- of straatverbod en gebruik van medicatie (libidoremmers bij zedendelinquenten) ²⁸ .
<i>Monitoring</i>	Verloven moeten geëvalueerd worden met behulp van een verplicht format. De respondenten geven aan dat gezien de tijdrovendheid van de huidige procedure een beknopter format wenselijk zou zijn. De evaluatie wordt meegewogen in de toestemming voor volgende verloven.
<i>Overig</i>	Een aantal Nederlandse onderzoeken naar korte-termijn inschattingen is in dit kader interessant. Zo laat onderzoek van Hildebrand et al. (2006) zien dat 9 items uit de HKT-30 voorspellend zijn voor onttrekkingen en recidive <i>tijdens verlof</i> van tbs-gestelden in Nederland. Dit onderzoek is echter niet geheel vrij gebleven van kritiek van andere onderzoekers. Het belangrijkste punt van kritiek was dat er in het onderzoek een optimistischer beeld naar voren zou zijn gekomen dan in werkelijkheid het geval is (Van den Brink, Drieschner en Harte, 2007). Er is met het onderzoek een belangrijke eerste stap gezet, maar er is meer onderzoek nodig om steviger uitspraken te kunnen doen over korte-termijn voorspelling van onttrekking en recidive voor verschillende doelgroepen.

Naast de hiervoor genoemde risicotaxatie-instrumenten worden andere instrumenten gebruikt, die voor het doel van dit onderzoek hieronder wel genoemd worden, maar niet in detail beschreven worden in het vergelijkend kader in hoofdstuk 13. In dit vergelijkend kader zijn geen instrumenten opgenomen die onvoldoende voorspellende waarde hebben, die andere doelen hebben of die vervangen zijn of worden door andere instrumenten.

Ten eerste worden in de tbs veel (beschrijvende) psychologische tests gebruikt die niet gericht zijn op risicotaxatie. Het betreft de volgende: BDHI, EPPS, IOA, NVM, UCL, ZAV, ZBV, Rorschach, SCL-90, Raven's CPM, WAIS-III, FIOS, BIS, NAS, ICL-R, PDQ-R, MCMI, SIDP-IV, IPDE, ASI-R, REHAb, DIS-Q, CIDI (zie voor meer informatie www.efp.nl). De *PCL-R* (Hare, 1991) valt in deze categorie maar vraagt om nadere aandacht. De *PCL-R* is ontwikkeld om de diagnose psychopathische persoonlijkheidsstoornis (psychopathie) te kunnen vaststellen. Psychopathie is een van de belangrijkste risicofactoren voor (seksueel) gewelddadig gedrag, maar de *PCL-R* is niet ontwikkeld als

²⁸ Voorwaarde voor het verstrekken van medicatie zijn een context voor behandeling, mogelijkheden voor motivering van de patiënt en controle. Deze context is in het gevangeniswezen waarschijnlijk niet eenvoudig te bieden.

risicotaxatie-instrument. De PCL-R maakt onderdeel uit van de HKT-30 en HCR-20 en komt in dat kader aan de orde binnen het vergelijkend kader. Daarnaast worden enkele instrumenten gebruikt die enkel gericht zijn op risicotaxatie van *specifieke delicten*: de Sexual Violence Risk-20 (SVR-20; Boer, Hart, Kropp & Webster, 1997; Nederlandse vertaling: Hildebrand et al., 2000); de Violence Risk Appraisal Guide (VRAG; Harris et al., 1993) en de Spousal Assault Risk Assessment Guide (SARA; Kropp, Hart, Webster, & Eaves, 1995). In het verleden is ook de Clinical Inventory of Reoffending Risk Indicators, (CIDDRI; Philipse, 2005). Dit instrument bleek onvoldoende voorspellende kracht te hebben.

Een ander instrument dat niet landelijk wordt gebruikt, maar mogelijk wel interessant is, betreft de *Forensische Profiellijsten (FP40; Brand, 2006)*²⁹. Vooral enkele schalen uit de FP40 lijken relevant indien het gevangeniswezen een meer gestructureerde beoordeling van gedrag van gedetineerden wil maken: de Observatielijst voor sociotherapeutisch medewerkers (STM-lijt) en de Copinglijst. Uit onderzoek van Brand & Nijman (2007) blijkt dat de met name de schalen antisociaal gedrag op de afdeling en zelfredzaamheid STM-lijt (die uit 67 items bestaat maar snel gescoord kan worden) samenhangen met latere recidive (tijdens de tbs-behandeling). Van de copinglijst bleek het onderdeel negatieve copingvaardigheden op de langere termijn gerelateerd aan recidive (na 6 jaar). De resultaten zijn volgens de onderzoekers echter niet van dien aard dat er individuele diagnostiek mee uitgevoerd kan worden. De STM-scores zouden ondersteund dan wel aangevuld moeten worden met historische risicofactoren en verder onderzoek zou nodig zijn. Ook interessant is dat een aantal items uit de FP-40 (Forensische Profiel Lijsten) voorspellend bleek te zijn voor risico's tijdens verlof (Brand, 2006). Hoewel gedetineerden en tbs-gestelden verschillende doelgroepen zijn, kan dit gegeven bijdragen aan de ontwikkeling van een instrument of checklist voor verlof. Hierop wordt verder ingegaan in hoofdstuk 14 en 15.

De *VRT-9* (Hilterman, 2000) is een instrument dat niet landelijk is geïmplementeerd, maar wel het enige gevonden instrument dat specifiek is ontwikkeld voor verlofbepaling in de tbs. Het is een actuarieel instrument dat snel en eenvoudig te scoren is, en eventueel zou kunnen worden aangevuld met een klinisch gestructureerd oordeel. Het instrument leidt tot een score in de vorm van een percentage en een advies over verlofverlening. Deze score zou gebruikt kunnen worden om de besluitvorming bij verlof te ondersteunen. Het instrument is retrospectief gevalideerd en bleek recidive

²⁹ De FP40 werd tot voor kort gebruikt in Amsterdam en Utrecht, en wordt momenteel nog gebruikt in de Oostvaarderskliniek.

tijdens verlof goed te voorspellen (Hilterman, 2000). Uit het interview met de ontwikkelaar is gebleken dat er ook een prospectieve studie gedaan is (die niet is gepubliceerd) waaruit bleek dat de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid goed was. Helaas is het instrument verder niet onderzocht of gevalideerd door anderen dan de ontwikkelaar zelf.

Daarnaast zijn er instrumenten die nog in ontwikkeling zijn, op kleine schaal worden getest of waarvan nog weinig onderzoeksresultaten beschikbaar zijn: de FOTRES, SAPROF, START, STORM en Waagschaal. De *FOTRES* is in Zwitserland ontwikkeld en wordt momenteel in de sector tbs onderzocht. Met de FOTRES kunnen risicofactoren maar ook (te verwachten) therapie-effecten in kaart worden gebracht en geëvalueerd. Op verschillende tijdstippen kunnen 'gesimuleerde invrijheidstellingen' worden gescoord, waarbij gedocumenteerd wordt wat het actuele risico in zou houden wanneer de delinquent op dit ogenblik in vrijheid gesteld zou worden. In de weging worden actuele behandelresultaten en niet direct bij de behandeling betrokken variabelen die wel invloed hebben op het recidiverisico betrokken. Dit laatste is niet opgenomen in andere risicotaxatie-instrumenten (Westendorp, 2008). Dit instrument bevat een combinatie van risicotaxatie en indicatiestelling voor behandeling. Het is specifiek ontwikkeld voor delinquenten met ernstige psychische stoornissen en is daarmee niet geschikt voor reguliere gedetineerden. Er is nog geen valideringsonderzoek beschikbaar. Scoring van de FOTRES is op zich niet zeer tijdrovend, maar vereist een zeer uitgebreide informatieverzameling. Het totale proces is dus zeer tijdrovend.

De *SAPROF* (Structured Assessment of Protective Factors for violence risk, De Vogel, De Ruiter, Bouman & De Vries Robbé, 2007) is een instrument dat is gericht op het in kaart brengen van factoren die het risico op geweldsdelicten kunnen beperken (beschermende factoren). De SAPROF moet altijd gebruikt worden met een risicotaxatie instrument zoals de HCR-20 of SVR-20. Er is op het moment van schrijven van dit rapport nog onvoldoende wetenschappelijk onderzoek beschikbaar naar de rol van beschermende factoren in het voorkomen van delinquent gedrag (De Vogel, De Ruiter & Bouman, 2007). De eerste gegevens over de psychometrische kwaliteiten van de SAPROF lijken goed maar verder onderzoek is nodig.

De *START* (Short Term Assessment of Risk and Treatability; Webster, Martin, Brink, Nicholls & Middleton, 2004) is als een van de weinige risicotaxatie-instrumenten ontwikkeld voor het voorspellen van risico's op de korte termijn. Dit instrument wordt op kleine schaal in Nederland gebruikt. Het

betreft met name risico's voor patiënten met psychische problematiek, persoonlijkheidsstoornissen en drugproblematiek in ziekenhuizen c.q. psychiatrische inrichtingen en forensische instituten. Het instrument meet dynamische risicofactoren (risico op geweld jegens anderen, jegens zichzelf, suïciderisico, risico op ongeoorloofde afwezigheid, druggebruik, zelfverwaarlozing, slachtoffer worden) en beschermende factoren. De hypothese is dat deze factoren onafhankelijk van elkaar werken en dat risico als een balans moet worden beschouwd tussen risicofactoren en beschermende factoren (Webster, Nicholls, Martin, Desmarais. & Brink, 2006). Er zijn momenteel nog weinig onderzoeksgegevens beschikbaar. Dit geldt ook voor de *SORM* (Structured Outcome Assessment and Community Risk Monitoring) die in Zweden is ontwikkeld (Ghrann, 2001) en ook zowel risicofactoren als beschermende factoren meet.

De *WaagSchaal* is ontwikkeld voor ambulante forensische patiënten (Van Horn, Scholing & Mulder, 2005). De ontwikkelaars geven aan dat bestaande risicotaxatie-instrumenten niet geschikt waren voor de ambulante forensische poliklinieken. Daarom is een instrument ontwikkeld waarin delen uit bestaande instrumenten werden gecombineerd (de LSI-R, HCR-20, SARA, SVR-20, Static 99, SONAR en SAPROF). In 2008 wordt onderzoek gedaan naar de psychometrische eigenschappen van de Waagschaal Volwassenen. De inhoud van het instrument overlapt met de inhoud van de RISC.

Hoofdstuk 9

Verlofprocedure in Canada

*Algemeen*³⁰

Canada heeft een federaal overheidssysteem. Dit betekent dat de bevoegdheid om wetten op te stellen is verdeeld tussen de federale overheid en de 13 provinciale overheden en ‘territories’. In Canada zijn het gevangeniswezen en de reclassering, anders dan in Nederland, samengebracht in één organisatie. De provincies zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van preventieve hechtenis en gevangenisstraffen korter dan twee jaar. De federale ‘Prisons and Reformatories Act’ geeft een kader aan voor de gevangenisssystemen in de provincies. De provincies werken dit uit in meer gedetailleerde regelgeving, zodat er verschillen kunnen zijn tussen provincies. De federale overheid (het agentschap, de Correctional Service of Canada, dat onder het ministerie van Openbare Veiligheid valt) is verantwoordelijk voor de uitvoering van langere gevangenisstraffen. Hieronder wordt de federale regeling voor verlof beschreven. De voornaamste reden daarvoor is dat de procedure meer in detail is beschreven dan de informatie die uit de provincies werd verkregen. Er wordt ingegaan op het risicotaxatie-instrument dat door de meeste provincies wordt gebruikt binnen de verlofprocedures.

Doel van verlof

Het doel van verlof is voorbereiding van de gedetineerden op hun reïntegratie in de samenleving en vergroting van de maatschappelijke veiligheid. Tijdens het verlof moeten specifieke activiteiten (gericht op reïntegratie, werk, persoonlijke en culturele ontwikkeling) worden ondernomen. Het verlof moet in overeenstemming zijn met het detentieplan en de vooruitgang die de gedetineerde tijdens detentie heeft gemaakt. Verlof is geen recht, maar een gunst.

³⁰ De procedure voor verlof is in detail beschreven in landelijke richtlijnen, de “Commissioner’s Directives” (zie literatuurlijst).

<i>Vormen verlof</i>	Twee typen verlof worden onderscheiden: 1) tijdelijk verlof: begeleid of onbegeleid verlof dat één van de volgende doelen moet hebben: ○ medisch onderzoek of behandeling; ○ regelen van persoonlijke, administratieve of wettelijke zaken, gerelateerd aan de straf die de gedetineerde uitzit; ○ vrijwilligersactiviteiten; ○ onderhouden van familiecontacten; ○ onderhouden van een ouder-kindrelatie; ○ activiteiten voor persoonlijke ontwikkeling, met het doel recidive te voorkomen; of ○ urgente zaken in relatie tot familie of belangrijke anderen. 2) Werkverlof: werk buiten de inrichting, (indirect) gesuperviseerd door medewerkers van de PI, of een reclasseringsmedewerker of werkgever, geautoriseerd door de directeur van de PI.
<i>Doelgroep</i>	Gedetineerden komen na zes maanden detentie in aanmerking voor tijdelijk verlof, of nadat de helft van de strafduur die is vereist om in aanmerking voor voorwaardelijke invrijheidstelling ("parole"³¹) te komen (welke tijd langer is). Werkverlof is alleen toegestaan voor gedetineerden die in aanmerking komen voor onbegeleid tijdelijk verlof, dus ook pas na zes maanden detentie en niet voor gedetineerden met een maximum beveiligingsniveau. Niet alle gedetineerden komen in aanmerking voor verlof. Gedetineerden met het hoogste beveiligingsniveau komen überhaupt niet in aanmerking voor tijdelijk verlof; en daarmee ook niet voor werkverlof.
<i>Beoordelaars</i>	De 'Parole Officer', de 'primary worker' (speciale gevangenismedewerkers in vrouweninrichtingen), of een 'correctional officer' (deze term slaat zowel op een reclasseringsmedewerker als een medewerker van de gevangenis; reclassering en gevangeniswezen behoren tot dezelfde organisatie) beoordelen de verlofaanvraag en dossierinformatie en interviewen de gedetineerde.
<i>Beslissers</i>	De directeur van de PI beslist over de meeste verloven en over de frequentie daarvan. In het geval van verlengde tijdelijke verloven of werkverloven beslist de regiodirecteur. De directeur van de PI kan besluiten een hoorzitting te

³¹ Parole is vergelijkbaar met voorwaardelijke invrijheidstelling. Canada heeft speciale parole boards ingesteld die beoordeling of gedetineerden in aanmerking komen voor parole. Ook zijn er speciale parole offices die zorgen voor toezicht op de gedetineerden die voorwaardelijk onvrijheid zijn gesteld (voor een beschouwing: Penn, 2006).

organiseren waarbij een vertegenwoordiger van de gedetineerde aanwezig is. In het algemeen neemt de directeur een besluit zonder de aanwezigheid van de gedetineerde, na een beoordeling door een verlofcommissie van de gevangenis en een aanbeveling van een stafmedewerker. De Parole Board besluit over onbegeleide verloven van gedetineerden met een levenslange straf of met een straf voor onbepaalde tijd (gedetineerden die als zeer gevaarlijk worden beoordeeld, hetgeen gerelateerd kan zijn aan psychische stoornissen of aan het type delict of de omstandigheden van het delict), gedetineerden met bepaalde ernstige delicten, inclusief moord of ernstige schade aan een slachtoffer, of een zedendelict waarbij een minderjarige betrokken was.

Risicotaxatie

Om de procedure voor verlof te beschrijven is het van belang om eerst informatie te geven over de intakeprocedure. Risicotaxatie en risicomangement worden beschouwd als voortdurende processen, die beginnen bij de aanvang van de straf en doorgaan totdat de straf is beëindigd of daarna (bijvoorbeeld voor gedetineerden die langdurig toezicht opgelegd krijgen). Alle gedetineerden in een federale gevangenis gaan door een uitgebreide eerste evaluatie die gedaan wordt door een 'Intake Assessment Unit' van de gevangenis. Het doel van de intake procedure is om een eerste veiligheidsclassificatie vast te stellen, om het benodigde regime vast te stellen en een detentieplan op te stellen. Deze procedure neemt 70 tot 90 dagen in beslag, afhankelijk van het type gedetineerde en geeft een inschatting van de risico's voor de maatschappij, medewerkers en andere gedetineerden.

Voordat de gedetineerde binnenkomt in een gevangenis wordt een voorlopig assessment gedaan waarbij basisinformatie wordt verzameld met behulp van een interview door een reclasseringsmedewerker. Tevens maakt deze een "Post-Sentence Community Assessment Report" dat essentieel is voor de detentiefasering. Informatie daarvoor wordt verkregen bij mensen rond de gedetineerde (familie of werkgever) en andere, officiële contactpersonen (van reclassering, politie e.d.). Als het niet te stressvol is, wordt informatie verkregen bij het slachtoffer. Het volgende wordt nagegaan:

- a. Welke dynamische factoren hebben bijgedragen aan het delictgedrag, op het gebied van werk, alcohol/drugs, attitude, vrienden, persoonlijkheid, seksueel disfunctioneren, psychische situatie, jeugd?
- b. Welke beschermende factoren zijn aanwezig?
- c. Zijn contactpersonen bereid huisvesting te verlenen aan de gedetineerde tijdens verlof of zijn er zorgen over huiselijk geweld?

Als een onbegeleid tijdelijk verlof meer dan 72 uur omvat of wanneer een werkverlof een dagelijkse terugkeer naar een opvanghuis betekent, wordt tevens een 'Community Strategy Report' opgesteld door de reclasseringswerker. Dit proces is gelijk aan het Post Sentence Community assessment. Het is hierbij echter ook vereist dat het verlofplan in detail wordt uitgelegd en er moet een aanbeveling bij voor de gevangenisdirecteur (of deze wel of niet met het verlof moet instemmen). Als begeleiding is vereist, worden details opgenomen over de voorwaarden voor verlof, de vereiste begeleiding en instructies voor rapportage.

Het merendeel van de assessment procedure wordt verricht door de reclasseringsmedewerker in de intake unit. Het betreft dataverzameling en een analyse van de delicten, inclusief de ontwikkeling van de delictcyclus en de inschatting van de mate van risico. De risico-inschatting in de federale gevangenissen wordt ondersteund door gebruik van een actuariële risicotaxatie-instrument, de 'Revised Statistical Information on Recidivism Scale (SIR-R1). De psychometrische kwaliteiten van de SIR zijn goed (Nafekh & Motiuk, 2002). De SIR wordt ingevuld door een reclasseringsmedewerker. Actuariële instrumenten geven echter geen aanknopingspunten voor behandeling of begeleiding. Daarom worden daarnaast dynamische factoren ingeschat, met behulp van een professioneel oordeel van de reclasseringsmedewerker, zoals het onderwijsniveau en werkcompetentie, verslavingsproblematiek en huiselijk geweld. Voor huiselijk geweld wordt de Family Violence Risk Assessment afgenomen en in ernstiger gevallen de Spousal Assault Risk Assessment. In sommige gevallen worden aanvullende assessments gedaan door een psycholoog:

- bij psychologische problematiek: als gedetineerden problemen hebben aangegeven op het gebied van angst, paniek, psychologische problemen, suïciderisico of zelfbeschadiging;
- bij geweldsdelicten: als de gedetineerde drie of meer geweldsdelicten heeft gepleegd, of bij een delict met excessief geweld, of een zedendelict;
- bij gedetineerden met een levenslange gevangenisstraf; en
- bij zedendelinquenten: hierbij wordt de Specialised Sex Offender Assessment gebruikt (die verschillende items omvat, en twee gestructureerde risicotaxatie-instrumenten: de Static 99 en de STABLE).

In het merendeel van de provinciale gevangenissen worden andere instrumenten gebruikt: de LSFR en de opvolger daarvan, de LS/CMI. Deze instrumenten gebruiken zowel statische als dynamische factoren en geven een inschatting van problematiek op het gebied van delictgeschiedenis, werk, alcohol/drugs, attitude, vrienden, persoonlijkheid, seksueel disfunctioneren,

psychische situatie en problematiek in de jeugd. De LS/CMI bevat meer instructies voor case management dan de LSI-R. Ook in de provincies kunnen extra vragenlijsten worden afgenomen om dieper in te gaan op problematiek op het gebied van verslaving, zeden of huiselijk geweld die uit de LSI-R of LS/CMI blijken. De psychometrische kwaliteiten van de LSI-R en LS/CMI zijn goed (Bonta & Andrews, 2007; Campbell et al, 2007).

Om de ‘parole officer’ en beslissingsmakers bij de risicotaxatie te ondersteunen hebben alle medewerkers, inclusief PIW-ers, reclasseringswerkers en mensen in de samenleving (zoals medewerkers van opvanghuizen) de verantwoordelijkheid om het gedrag en de activiteiten van de gedetineerden te monitoren. Hiervoor worden geen instrumenten gebruikt maar zijn wel indicatoren voor beoordeling van gedragsverandering vastgesteld. Deze zijn opgenomen in bijlage 3.

Instrument

In de hierboven beschreven intakeprocedure wordt gebruik gemaakt van verschillende risicotaxatie-instrumenten. In de federale gevangenissen wordt de SIR-R1 altijd gebruikt. De actuariële score wordt aangevuld met een professioneel oordeel over dynamische factoren. Door deze beperking wordt de SIR niet verder in detail beschreven in het vergelijkend kader in hoofdstuk 13. Als uit de analyse een bepaalde problematiek naar voren komt, worden vervolgens specialistische risicotaxatie-instrumenten ingezet: de Family Violence Risk Assessment en de Spousal Assault Risk Assessment voor huiselijk geweld; de Specialised Sex Offender Assessment voor zedendelinquenten (die verschillende items omvat, en twee gestructureerde risicotaxatie-instrumenten: de Static 99 en de STABLE). In de meeste provincies wordt niet de SIR-R1 gebruikt maar de LSI-R of LS/CMI gebruikt, met zo nodig meer specialistische risicotaxatie-instrumenten. Op basis van de LSI-R en LS/CMI en het Engelse instrument OASys is het Nederlandse risicotaxatie-instrument RISC ontwikkeld dat in meer detail in het vergelijkend kader in hoofdstuk 13 is beschreven.

De politie wordt altijd gevraagd naar bezwaren tegen een verlov (afhankelijk van de situatie schriftelijk of telefonisch). Voor alle eerste verloven waarbij de gedetineerde thuis komt wordt een huisbezoek afgelegd door de parole officer.

Afweging

Op grond van alle informatie die met de instrumenten en de andere methoden is verkregen wordt een eindbeoordeling gemaakt. Het belangrijkste aandachtspunt is maatschappelijke veiligheid. Het verlov mag alleen worden toegestaan als de beoordelaars inschatten dat:

- de gedetineerde geen ongepast risico voor de maatschappij betekent in het geval hij of zij recidiveert;
- het verlov wenselijk is voor de gedetineerde voor een van de redenen waarvoor het verlov kan worden verleend (reïntegratie-doeleinden);
- het gedrag en de attitude van de gedetineerde tijdens de straf een verlov niet in de weg staat; of
- een gestructureerd verlovplan is voorbereid, inclusief een beschrijving van de specifieke doelen van het verlov, die consistent moeten zijn met de doelen van het detentieplan.

Er is geen gestandaardiseerde procedure beschreven voor de wijze waarop de verschillende risicofactoren worden gewogen; het eindoordeel wordt gevormd door professionele beoordeling.

Voorwaarden

Alle mogelijke voorwaarden kunnen gesteld worden aan het verlov zolang deze redelijk en nodig zijn om de maatschappij te beschermen. Deze voorwaarden zijn gerelateerd aan de risico's en zijn gericht op het beperken van de risico's. Er is altijd supervisie voor alle eerste onbegeleide verloven van 24 uur of meer, voor elk volgend tijdelijke verlov als dat wordt gevraagd door de gevangenisdirecteur of de parole board en voor alle onbegeleide verloven door gedetineerden met een levenslange straf of een straf voor onbepaalde tijd.

Monitoring

Alle verloven worden geëvalueerd middels een evaluatierapport. De redenen voor een niet-succesvol verlopen verlov worden beschreven en beoordeeld door de oorspronkelijke beslissingsmaker voordat een eerder toegekend (maar nog niet uitgevoerd) verlov uitgevoerd mag worden of voordat een nieuw verlov wordt toegekend.

Hoofdstuk 10

Verlofprocedure in Denemarken

*Algemeen*³²

In Denemarken wordt het uitgangspunt gehanteerd dat alle gedetineerden in principe in een *open* inrichting worden geplaatst. Alleen gedetineerden met een straf van vijf jaar of langer worden in een gesloten inrichting geplaatst. Maar ook dan moet op korte termijn overplaatsing naar een open inrichting plaatsvinden, mits daar geen zwaarwegende bezwaren tegen bestaan. Plaatsing in een gesloten inrichting kan daarnaast gebeuren om een aantal andere redenen: 1) om de gedetineerde te beschermen tegen medegedetineerden, 2) als er redenen zijn om te verwachten dat de gedetineerde zal ontvluchten, 3) als verwacht wordt dat de gedetineerde een delict zal plegen tijdens het verblijf in een open inrichting, 4) als opname in een ziekenhuis nodig is, of 5) als de gedetineerde plaatsing in een gesloten inrichting wenst of bijzondere persoonlijke of familieomstandigheden dat gepast maken. Het gevangeniswezen en de reclassering vallen in Denemarken onder één organisatie.

Doel van verlof

Verlof van gedetineerden in Denemarken heeft tot doel het bevorderen van opleiding, training, werk, behandeling, of onderhouden van banden met de familie. Soms kunnen ook andere persoonlijke overwegingen reden zijn tot de toekenning van verlof. Verlof is een recht van gedetineerden (mits zij aan de criteria voldoen). De activiteiten tijdens het verlof moeten op hoofdlijnen in de aanvraag worden beschreven. Het verlof hoeft niet te worden beschreven in een detentieplan maar wordt wel besproken met de gedetineerde in het kader van detentieplanning.

³² De procedure voor verlof is in detail beschreven in een landelijke richtlijn (Danish Prison and Probation Service, 2007; Executive Order on Leave for Inmates Serving a Sentence of Imprisonment or Safe Custody in the Institutions of the Prison and Probation Service, 2006).

- Vormen verlof* Er zijn 5 typen verlof:
- 1) verlof voor speciale doeleinden (voor bezoek aan ernstig zieke familieleden, begrafenisbezoek, rechtsgang, medisch onderzoek; vergelijkbaar met het Nederlandse incidenteel verlof en voor gedetineerden met een straf langer dan 30 dagen ook voor sollicitatiegesprekken);
 - 2) verlof om familie, andere personen of de eigen woning te bezoeken;
 - 3) dagverlof (om te kunnen werken, of een opleiding of training te volgen of voor vrijetijdsbesteding);
 - 4) 'stationing' (verblijf in een "half way house"); en
 - 5) verlof voor uitstapjes (openbare gebeurtenissen of deelname aan clubactiviteiten, zoals sportwedstrijden, religieuze bijeenkomsten, concerten, theaterbezoek e.d.).

Beoordelaars De directeur van de PI beoordeelt de verlofaanvraag officieel, maar in de praktijk wordt dit gedelegeerd aan medewerkers van de PI. Er is altijd een bijeenkomst van verschillende medewerkers om een collectief oordeel te vormen: reguliere medewerkers van de PI, een sociaal werker, het hoofd van de PI, een psycholoog (in gesloten inrichtingen). Als er geen consensus is beslist de directeur van de PI. Voor bepaalde gevallen wordt informatie en advies gevraagd aan de politie (gevaarlijke delicten, inclusief gewelds- of zedendelicten, delicten met grote maatschappelijke onrust, gedetineerden die eerder ontvlucht zijn of zich onttrokken hebben aan verlof of tijdens verlof een delict hebben gepleegd, of gedetineerden die in de afgelopen drie jaar ten minste twee gevangenisstraffen hebben opgelegd gekregen en nu een gevangenisstraf uitzitten binnen zes maanden na de laatste vrijlating).

Het OM wordt geconsulteerd als het gaat om verlof voor gedetineerden met een levenslange gevangenisstraf of straffen voor onbepaalde tijd, meestal voor gevaarlijke delinquenten met psychische stoornissen die behandeling krijgen. Een psycholoog of psychiater wordt daarnaast geconsulteerd als het gaat over gedetineerden met een straf voor onbepaalde tijd. De gemeente waar de gedetineerde staat ingeschreven of verblijft wordt geconsulteerd over het opleggen van voorwaarden, wanneer het gaat om gedetineerden die veroordeeld zijn voor het plegen van een moord, zware geweldsdelicten of zedendelicten tegen minderjarige kinderen, en als de gedetineerde tijdens het verlof zal verblijven bij personen waar ook minderjarige kinderen verblijven of wanneer hij met minderjarige kinderen in contact kan komen. De reclassering stelt soms een advies op voor de rechter, waarbij informatie over de delinquent gevraagd kan worden aan familie en andere belangrijke personen. Het reclasseringsadvies kan gebruikt worden voor risicotaxatie bij verlof.

Beslissers De directeur van de PI beslist over verloven voor gedetineerden met een straf korter dan 8 jaar. Als het gaat om gedetineerden met een straf van 8 jaar of meer, dan adviseert de PI maar beslist het Deense Gevangeniswezen (department of Prisons and Probation).

Risicotaxatie Bij het besluit over toekenning van verlof wordt nagegaan of er redenen zijn om aan te nemen dat de gedetineerde tijdens het verlof een delict zal plegen of zich zal onttrekken. Speciale aandacht moet gegeven worden als de gedetineerde:

- 1) veroordeeld is voor een gevaarlijk delict en niet is vrijgelaten in de periode tussen de veroordeling en de uitvoering van de straf;
- 2) is ontvlucht of een poging tot ontvluchting heeft gedaan tijdens de detentieperiode;
- 3) een delict heeft gepleegd tijdens deze of de vorige detentieperiode;
- 4) zich onttrokken heeft aan eerder verlof of anderszins het verlof heeft misbruikt;
- 5) een zelfmelder is die zich niet op tijd bij de gevangenis heeft gemeld;
- 6) is vrijgelaten na ten minste twee gevangenisstraffen in de laatste drie jaar, en nu een gevangenisstraf uitzit voor delicten die (deels of geheel) gepleegd zijn binnen zes maanden na de laatste vrijlating;
- 7) drugsverslaafd is;
- 8) drugs heeft gebruikt tijdens detentie; of
- 9) uitgezet wordt uit Denemarken na vrijlating.

Informatie wordt verzameld uit dossiers, gevangenis(sen), politie en/of reclassering. Medewerkers van het gevangeniswezen checken altijd de criminele antecedenten van de personen waar de gedetineerde zal verblijven tijdens het verlof (middels een justitiële database). Indien nodig bezoekt gevangenispersoneel de plaats van verblijf (bijvoorbeeld als de gastheer/vrouw een criminele geschiedenis heeft, als de gedetineerde een hoge kans op ontvluchting heeft, als de plaats van verblijf dicht bij de plaats van het delict is en de slachtoffers met de gedetineerde geconfronteerd kunnen worden). Medewerkers krijgen een indruk van de plaats van verblijf (is het een correct huis, is het duidelijk dat het huis niet geschikt is voor verblijf van de gedetineerde, is er alcohol/drugs zichtbaar?) en maken een advies op grond van professionele inschatting.

Instrument Er is geen gestructureerd risicotaxatie-instrument beschikbaar. Wel is een databank met informatie over het gedrag van gedetineerden in de PI en voortgang in de behandeling beschikbaar. Op dit moment worden besluiten

genomen op grond van een combinatie van de databank, dossiers en professionele beoordeling. In de toekomst kunnen de gegevens uit de database wellicht gebruikt worden voor de ontwikkeling van een risicotaxatie-instrument.

- Afweging* Om rechtsgelijkheid te bevorderen worden beschrijvingen gemaakt van casussen, die als voorbeeld kunnen worden gebruikt door medewerkers van het gevangeniswezen (jurisprudentie). Er is geen procedure beschreven voor het wegen van informatie en het besluitvormingsproces. De besluiten hangen af van de situatie. Wel gebruiken de beoordelaars impliciete beslisregels (als-dan-regels) die niet op papier staan.
- Voorwaarden* Alle mogelijke voorwaarden kunnen gesteld worden aan het verlot, bijvoorbeeld begeleid verlot, overnachting in een gevangenis of halfway house van de Prison & Probation Service, regelmatig contact met de Prison & Probation Service, behandeling voor alcohol of drugs, deelname aan drugstests, geen contact met minderjarige kinderen etc. Verloven zijn normaliter onbegeleid. Verlot van gedetineerden met een straf van vijf jaar of meer in een gesloten inrichting wordt wel begeleid in de eerste fase van detentie.
- Monitoring* Monitoring kan gedaan worden, afhankelijk van de situatie. Bijvoorbeeld wanneer het verlot is toegekend onder voorwaarde dat de gedetineerde aanwezig moet zijn op een bepaald adres, kan gevangenispersoneel bellen om te checken of de gedetineerde aanwezig is. Of wanneer een contactpersoon (bijvoorbeeld op de werkplek) wordt gevraagd om contact op te nemen met de PI als de gedetineerde niet arriveert. Als er geen contactpersonen zijn (bijvoorbeeld als de gedetineerde zijn eigen bedrijf heeft) kan de reclassering een bezoek brengen aan de werkplek. Als niet alle afspraken tijdens het verlot worden nagekomen, evalueert het gevangenispersoneel het verlot en de redenen van de overtreding. Er is geen schriftelijke procedure vastgesteld voor monitoring en evaluatie. Maar het aantal verloven en overtredingen wordt wel opgenomen in een database. Als gedetineerden klachten indienen met betrekking tot (het niet toekennen van) verlot, wordt het besluitvormingsproces bestudeerd. Op grond van deze bestudering wordt geconcludeerd of de procedures goed zijn uitgevoerd. Af en toe wordt een audit gedaan bij een PI waarin sommige casussen worden onderzocht.
- Overig* Een aantal jaren geleden heeft het Deense gevangeniswezen de mogelijkheden voor gebruik van het Engelse risicotaxatie-instrument OASys

bestudeerd. Besloten werd om de OASys niet te implementeren in Denemarken omdat de (tijds)investering niet zou opwegen tegen de baten.

Hoofdstuk 11

Verlofprocedure in Engeland & Wales

*Algemeen*³³

Het Verenigd Koninkrijk is voor wat betreft het gevangeniswezen verdeeld in drie gebieden: Engeland & Wales, Schotland en Noord-Ierland, die elk hun eigen regelingen en werkwijzen kennen. Binnen het tijdsbestek van dit onderzoek is het niet mogelijk om alle regelingen te beschrijven. Omdat Engeland & Wales het grootste aantal gedetineerden omvat en als voorbeeldland wordt gezien op het gebied van ontwikkelingen omtrent diagnose, wordt deze procedure hieronder beschreven. In Engeland & Wales kunnen gedetineerden met ernstige psychische stoornissen opgenomen worden in speciale psychiatrische ziekenhuizen. Een groot deel wordt echter in reguliere inrichtingen opgenomen. Dit betekent dat in de reguliere gevangenissen ook een groot aantal gedetineerden zit met kenmerken die vergelijkbaar zijn aan die van Nederlandse tbs-gestelden.

Doel van verlof

Verlof van gedetineerden in Engeland & Wales ("Release on Temporary Licence") heeft tot doel het bevorderen van de *individuele ontwikkeling en reïntegratie* van gedetineerden. Tijdens het verlof moeten specifieke, vooraf gedefinieerde activiteiten worden uitgevoerd die hieraan bijdragen. Het verlof moet altijd passen in het detentiefaseringsproces, deel uitmaken van het reïntegratieplan en consistent zijn met gedrag en risico management. Het gaat om activiteiten die niet binnen de PI kunnen worden uitgevoerd. In Engeland & Wales is verlof van gedetineerden een privilege, geen recht. Het is volgens de contactpersoon niet eenvoudig om verlof te krijgen. De eisen zijn de laatste jaren verscherpt nadat zich enkele ernstige incidenten tijdens verlof voordeden.

³³ De procedure voor verlof is beschreven in de HM Prison Order 6300 (zie literatuurlijst). Daarnaast is elke inrichting verplicht binnen dit kader een eigen uitwerking op schrift te stellen.

<i>Vormen verlof</i>	Er zijn vier typen verlof die bedoeld zijn voor verschillende soorten activiteiten: 1) reïntegratie-dagverlof (bijvoorbeeld werk of opleiding, regelen huisvesting, familiebezoek) 2) reïntegratie-nachtverlof (als dat nodig is voor resocialisatie) 3) kindverlof (voor het verzorgen van eigen kinderen) en 4) speciaal verlof (vergelijkbaar met het Nederlandse incidenteel verlof). Ca. 62% van de verloven betreft werkverlof (een vorm van reïntegratie-dagverlof).
<i>Doelgroep</i>	Alleen gedetineerden in open inrichtingen komen in aanmerking voor alle vormen van verlof. Gedetineerden in gesloten inrichtingen komen in principe alleen in aanmerking voor speciaal verlof³⁴.
<i>Beoordelaars</i>	De verlofaanvragen worden beoordeeld door een verlofcommissie. Deze commissie (ROTL Board) bestaat uit de gevangenisdirecteur, een PIW-er van de afdeling van de gedetineerde, een reclasseringswerker die de gedetineerde kent en zo mogelijk iemand met kennis van de gedetineerde zoals een geestelijk werker, of staf van opleiding of werk. De verlofcommissie kan inlichtingen inwinnen bij de politie, reclassering en via de reclassering bij het slachtoffer of diens familie. Bij toekenning van verlof wordt de politie geïnformeerd. Voor alle verloven voor gedetineerden met een levenslange gevangenisstraf moet een volledig risicotaxatie gedaan worden die beoordeeld wordt door de ROTL Board. Voor andere gedetineerden kan onder omstandigheden ook een besluit worden genomen zonder een volledige risicotaxatie.
<i>Beslissers</i>	Het besluit over het verlof wordt officieel genomen door de staatssecretaris van Justitie, maar in de praktijk wordt dit gedelegeerd aan de directeur van de PI.
<i>Risico-taxatie</i>	Het besluit over toekenning van verlof wordt genomen door het afwegen van het belang van het verlof voor de reïntegratie van de gedetineerde en het risico dat de maatschappelijke veiligheid of het vertrouwen van de burgers in het rechtssysteem geschaad wordt. De afweging gaat niet enkel over het vrijlaten van de gedetineerde maar ook over de vraag of het uitvoeren van een bepaalde activiteit buiten de PI moet worden toegestaan en met welke frequentie.

³⁴ Een uitzondering wordt gemaakt voor gedetineerden die wel in een gesloten inrichting zijn opgenomen, maar niet om veiligheidsredenen. Bijvoorbeeld door de noodzaak voor medische verzorging.

De verlofcommissie schat de volgende risico's in:

- 1) maatschappelijke onveiligheid
- 2) maatschappelijke onrust
- 3) delicten tijdens verlof
- 4) niet terugkeren van verlof
- 5) niet nakomen van de voorwaarden bij verlof
- 6) ontbreken van passende accommodatie (voor nachtverlof).

Bij de risicotaxatie moeten de volgende onderwerpen in beschouwing worden genomen:

- 1) een analyse van het delict en risicofactoren
- 2) de thuissituatie of overnachtplaats
- 3) kindbeschermingsmaatregelen
- 4) veiligheid van de maatschappij
- 5) de verwachte situatie tijdens het verlof en verwachte copingvaardigheden
- 6) positie van het slachtoffer
- 7) het verloop van vorige verloven
- 8) het gedrag in de gevangenis
- 9) eventuele andere factoren die het risico verhogen (zoals alcohol/drugsgebruik, psychische problematiek, opmerkelijk gedrag in de gevangenis).

Instrument

De kern van de procedure is het inschatten van de risicofactoren (punt 1 hier boven). Dit wordt bij aanvang van de gevangenisstraf gedaan met behulp van het risicotaxatie-instrument OASys (Offender Assessment System). Op grond van een semi-gestructureerd interview met de gedetineerde, aangevuld met informatie uit dossiers, van politie, personeel of anderen, wordt een inschatting gemaakt van de risicofactoren. De volgende domeinen worden onderzocht: delictgeschiedenis en huidig delict, sociale en economische factoren (huisvesting, opleiding/werk, financiën, relaties, levensstijl/vrienden, drugmisbruik, alcoholmisbruik), persoonlijke factoren (emotionele factoren, denkvaardigheden en gedrag, attitudes), gevaarsrisico, begeleiding en detentiefasering. Het afnemen van OASys leidt tot een score die de mate van risico weergeeft: laag, matig, hoog of zeer hoog. Afhankelijk van de geconstateerde criminogene factoren wordt een plan opgesteld voor de benodigde detentiefasering, gedragsinterventies en begeleiding. Zo nodig wordt aanvullend onderzoek gedaan (bv. voor zedendelinquenten of verslavingsproblematiek). Het Nederlandse risicotaxatie-instrument RISC is afgeleid van OASys (zie voor meer informatie het vergelijkend kader, hoofdstuk 13).

Naast de gegevens uit OASys wordt ook meer ‘zachte’ informatie vergaard: een reclasseringsmedewerker bezoekt *altijd* het overnachtingadres voorafgaand aan een reïntegratie-nachtverlof (bij elk nieuw adres, niet bij elke overnachting). Nagegaan wordt of de bewoners de gedetineerde willen ontvangen, wat hun relatie tot de gedetineerde is, wat zij van het delictgedrag denken, welke moeilijkheden worden verwacht. Ook wordt het werkadres *altijd* bezocht door een reclasseringswerker. Daarin wordt niet alleen de veiligheid voor anderen beoordeeld maar vooral de gezondheid en veiligheid van de gedetineerde (vergelijkbaar met ARBO-eisen). De reclasseringsgebieden hebben hun eigen procedures uitgewerkt voor dergelijke bezoeken.

Afweging De score van OASys wordt gewogen met de overige informatie die wordt verkregen (punten 2 t/m 9 bij de alinea ‘onderwerpen van risicotaxatie’).

Er is geen gestandaardiseerde procedure beschreven voor de wijze waarop de verlofcommissie de verschillende risicofactoren afweegt; dit wordt gevormd door professionele beoordeling. Wel geeft de commissie in haar advies aan hoe de verschillende factoren zijn gewogen en wordt er een standaard formulier gebruikt.

Voorwaarden Er kunnen allerlei voorwaarden gesteld worden aan het verlof, zoals geen alcohol of drugsgebruik, niet gokken, contact houden met de reclasseringswerker.

Monitoring De directeur van de inrichting moet altijd een systeem voor monitoring tijdens verlof instellen. Dat kan bestaan uit telefonisch contact (door medewerkers PI en/of reclassering) of bezoeken. Er worden altijd random checks gedaan. Deze worden gerelateerd aan de risicofactoren. Bijvoorbeeld: als bekend is dat een gedetineerde met een geschiedenis van alcoholproblematiek werkt in een bedrijf waar werknemers tijdens de lunch in een café eten, dan wordt het café tijdens lunchuren bezocht. De checks kunnen in de loop der tijd afnemen in frequentie. In sommige gevallen kan het verlof begeleid worden door een medewerker van de PI. Soms worden gedetineerden gevraagd zich te melden bij de lokale reclasseringsorganisatie. Elke gedetineerde heeft gedurende de hele detentieperiode een reclasseringsbegeleider of ten minste een reclasseringsgebied waar hij of zij onder valt.

Hoofdstuk 12

Verlofprocedure in Zwitserland

*Algemeen*³⁵

Zwitserland heeft een federaal stelsel met deelstaten, vergelijkbaar met het stelsel van Canada en de Verenigde Staten. Verlof is wettelijk geregeld in de federale strafwet. Het land is verdeeld in drie regio's, Konkordaten, die ieder verantwoordelijk zijn voor de uitvoering en uitwerking van de strafwet in hun eigen Konkordaat. De drie Konkordaten zijn verdeeld in totaal 26 Kantons, die de regelingen in meer detail kunnen uitwerken of eigen regelingen kunnen opstellen. De Kantons hebben elk hun parlement, regering en rechtbanken. De regelingen voor verlof van gedetineerden van de verschillende Konkordaten zijn op hoofdlijnen vergelijkbaar. Gekozen is voor beschrijving van het Konkordaat Noord-West en Centraal Zwitserland omdat over deze procedure de meest (gedetailleerde) informatie beschikbaar was.

In Zwitserland worden delinquenten die zeer ernstige delicten hebben gepleegd en/of psychische stoornissen hebben (vergelijkbaar met de Nederlandse tbs-patiënten) opgenomen in aparte inrichtingen ("Massnahmenvollzug"). De procedures binnen de Massnahmenvollzug worden niet beschreven omdat het onderzoek in het buitenland beperkt is tot het reguliere gevangeniswezen. Op het gebruikte risicotaxatie-instrument in deze context wordt wel ingegaan.

Doel van verlof

Verlof van gedetineerden in Zwitserland ("Urlaubsgewährung") heeft tot doel het onderhouden van persoonlijke relaties buiten detentie en/of de

³⁵ De procedure voor verlof is wettelijk vastgelegd in de strafwet, artikel 84.6. Hierboven is de uitwerking van het Konkordaat Noord-West en Centraal Zwitserland als uitgangspunt gebruikt (zie literatuurlijst).

voorbereiding van de gedetineerden op de invrijheidstelling. Daarnaast kan verlof worden gegeven om bijzondere redenen.

Verlof is een recht van gedetineerden dat kan worden geweigerd als niet aan alle voorwaarden voldaan wordt.

<i>Vormen verlof</i>	Er zijn drie typen verlof die bedoeld zijn voor verschillende soorten activiteiten. 1) Verlof voor het ondernemen van activiteiten ("<i>Sachurlaub</i>") waar de gedetineerde bij aanwezig moet zijn om persoonlijke of kompassionele redenen of ten behoeve van resocialisatie of rechtsaangelegenheden. Als voorbeeld worden genoemd: het bijwonen van een geboorte of begrafenis, in het huwelijk treden, solliciteren, een woning zoeken of zich op andere wijze voorbereiden op de invrijheidstelling. Deze vorm van verlof hoeft niet in het detentieplan te worden opgenomen. 2) Verlof voor het onderhouden van persoonlijke relaties ("<i>Beziehungsurlaub</i>") met naaste familieleden of andere personen, mits dat voor de resocialisatie van de gedetineerden waardevol en nodig is. Het verlof voor het onderhouden van persoonlijke relaties moet onderdeel uitmaken van een detentieplan dat voor elke gedetineerde opgesteld wordt. 3) Verlof voor een kort uitstapje ("<i>Ausgang</i>"). Deze vorm van verlof kan om therapeutische, pedagogische of humanitaire redenen toegewezen worden.
<i>Beoordelaars</i>	Medewerkers van de "sociale dienst" van de gevangenis adviseren de directeur van de PI. Deze medewerkers beoordelen de verlofaanvraag op grond van het dossier van de gedetineerde en informatie over het gedrag van de gedetineerde op de afdeling (zoals meewerken aan de arbeid). Er vindt geen overleg plaats met politie, Openbaar Ministerie of reclassering. In een enkele grote gevangenis (zoals de inrichting in Zürich) is er een aparte afdeling waar de verlofaanvragen worden beoordeeld. Voor reguliere gedetineerden is er geen verlofcommissie. Dat is wel het geval voor de "Massnahmenvollzug" voor gedetineerden met zeer ernstige delicten en/of psychische stoornissen.
<i>Beslissers</i>	Het besluit over het verlof voor reguliere gedetineerden wordt officieel genomen door de "Einweisungs- und Vollzugsbehörde", het ministerie van Justitie van het betreffende Kanton, maar in de praktijk wordt dit altijd gedelegeerd aan de directeur van de PI.
<i>Risicotaxatie</i>	Bij het besluit over de toekenning van verlof worden de volgende criteria afgewogen:

- 1) risico op het niet terugkeren van verlof;
- 2) risico op het plegen van een delict tijdens verlof;
- 3) risico op het niet houden aan de voorwaarden van het verlof;
- 4) meewerken aan het detentieplan en voorbereidingen op reïntegratie;
- 5) attitude en gedrag tijdens detentie; en
- 6) prestaties tijdens de verplichte arbeid in detentie.

De medewerkers van de sociale dienst van de inrichting beoordelen deze criteria op grond van hun kennis en ervaring en maken een eindbeoordeling op grond van hun professionele oordeel. Er is geen gestandaardiseerde procedure beschikbaar. Het adres van de verblijfplaats tijdens het verlof is altijd bekend. De verblijfplaats wordt normaliter niet bezocht.

Instrument

In het *reguliere gevangeniswezen* in Zwitserland wordt (nog) niet gewerkt met gestructureerde risicotaxatie-instrumenten, behalve voor gedetineerden die veroordeeld zijn voor zware delicten (zoals moord). Voor reguliere gedetineerden wordt bij aanvang van de detentieperiode een detentieplan opgesteld in overleg tussen de gedetineerde en een medewerker van de gevangenis. Dit gebeurt op basis van een professionele beoordeling door de medewerker, zonder gebruikmaking van een gestructureerde methode. Dit geldt voor alle drie Konkordaten.

Voor gedetineerden in *reguliere inrichtingen* die veroordeeld zijn voor zware delicten en voor gedetineerden in het *Massnahmenvollzug* (voor gedetineerden die ernstige delicten hebben gepleegd en/of psychische stoornissen hebben) wordt meer dan bij reguliere gedetineerden gebruik gemaakt van (risicotaxatie)instrumenten voor het stellen van de diagnose en het opstellen van een behandelplan. Speciale commissies ("Fachkommission für die Beurteilung gemeingefährlicher Straftäter") adviseren de verantwoordelijke organisaties over de kans op recidive, de benodigde behandeling en verlof. Deze commissies maken daarbij gebruik van verschillende methoden. In het Konkordaat Noord-West en Centraal Zwitserland wordt gewerkt met een gestandaardiseerde vragenlijst (ontwikkeld door prof.dr. V. Dittman). In kanton Oost Zwitserland wordt gewerkt met de FOTRES (ontwikkeld door dr. F. Urbaniok). De FOTRES wordt momenteel ook in Nederlandse tbs-instellingen onderzocht en wordt in hoofdstuk 8 beschreven.

Het *Kanton Basel-Stadt* is in 2008 een experiment gestart met het in Nederland ontwikkelde risicotaxatie-instrument RISc. In dit experiment wordt nagegaan of de RISc een geschikte methode is voor risicotaxatie, en wordt tevens nagegaan of de combinatie van risicotaxatie en op basis van de

RISc geïndiceerde behandeling leidt tot vermindering van recidive. Het experiment met de RISC wordt uitgevoerd in 2008 en 2009. De uitkomsten van de effectevaluatie (recidivecijfers) worden verwacht in 2013. Op grond van de resultaten wordt besloten over eventuele structurele implementatie van de RISC in het Kanton Basel-Stadt. In dat geval wordt beoogd om met behulp van de RISC bij aanvang van de detentie voor elke gedetineerde een reïntegratieplan op te stellen, inclusief een verlofplan, dat is afgestemd op de risico's en criminogene factoren van de gedetineerde. De RISC wordt in hoofdstuk 13 beschreven.

Het *Kanton Zürich* heeft een eigen instrument ontwikkeld dat ook de komende jaren wordt getest, de KLIPS. Dit instrument is vooral gericht op de indicatiestelling voor gedragsinterventies.

<i>Afweging</i>	Er is geen gestandaardiseerde procedure beschreven voor de wijze waarop de directeur van de inrichting de verschillende risicofactoren voor verlof afweegt. Gedetineerden waarbij het risico op het niet terugkeren van verlof niet voldoende beperkt kan worden komen niet in aanmerking voor verlof. Als de beoordelaars van mening zijn dat de gedetineerde te gevaarlijk is om te worden vrijgelaten kan men de rechter onder bepaalde voorwaarden vragen de straf om te zetten in een Massnahme die in tijd onbeperkt is.
<i>Voorwaarden</i>	Het verlof is normaliter onbegeleid. Het ministerie van Justitie of de directeur van de inrichting kan begeleiding verplicht stellen. Er kunnen voorwaarden gesteld worden aan het verlof, zoals: geen alcohol of drugsgebruik, niet gokken, contact houden met de reclasseringswerker, elektronisch toezicht.
<i>Monitoring</i>	Er is geen systeem voor monitoring en evaluatie van de verloven.
<i>Overig</i>	Tot 1 januari 2007 was 91% van de gevangenisstraffen korter dan 6 maanden. Sinds 2007 is wettelijk bepaald (artikel 41 van de strafwet) dat er <i>geen</i> gevangenisstraffen korter dan 6 maanden opgelegd mogen worden, tenzij er zwaarwegende argumenten zijn dat een alternatieve straf (een geldboete of werkstraf) niet uitgevoerd kan worden. Dit betekent dat het aantal gedetineerden en daarmee het aantal verloven aanzienlijk zal afnemen.

Hoofdstuk 13

Vergelijking van risicotaxatie-instrumenten

In dit hoofdstuk worden de risicotaxatie-instrumenten die in de genoemde sectoren en landen worden gebruikt in detail beschreven. Zoals in de betreffende hoofdstukken werd vermeld zijn alleen die instrumenten opgenomen die bruikbaar lijken voor het Nederlandse gevangeniswezen. In het kader zijn bijvoorbeeld geen instrumenten opgenomen die onvoldoende voorspellende waarde hebben, die andere doelen hebben of die vervangen zijn of worden door andere instrumenten.

Beoordelingscriteria ³⁶	RECLASSERING		TBS		JEUGD
	Recidive Inschattings Schalen (RISc)	Quick Scan (QS)	Historical Clinical Risk Management-20 (HCR-20)	Historisch Klinisch Toekomst-30 (HKT-30)	Structured Assessment of Violence Risk in Youth (SAVRY)
Doel instrument	Inschatten van 1) recidiverisico, 2) gevaarrisico, 3) criminogene factoren 4) responsiviteit	Inschatten van 1) recidiverisico, 2) inzicht in de ontvankelijkheid voor begeleiding en/of behandeling.	Inschatten van risico op gewelddadig gedrag	Inschatten van ernstige delictrecidive	Inschatten van risico op gewelddadig gedrag
Doelgroep	Volwassen delinquenten (intramuraal en extramuraal).	Volwassen delinquenten (intramuraal en extramuraal).	Volwassen personen met een gewelddadige voorgeschiedenis en/of een psychische of persoonlijkheidsstoornis.	Tbs-gestelden in Nederland	Jeugdige delinquenten van 12 tot 18 jaar
Moment van afname	Voorafgaand aan diverse reclasseringsadviezen aan het OM, ZM en gevangeniswezen. Herhaalde afname is mogelijk na gemiddeld 6 maanden. Ook bij ingrijpende levensgebeurtenissen is herafname nodig.	Bij de vroeghulp, het opstellen van advies- en voorlichtingsrapportages en toezicht zonder actuele diagnose. Herhaalde afname is mogelijk.	Bij aanvang en gedurende de behandeling in een tbs-kliniek.	Bij aanvang en gedurende de behandeling in een tbs-kliniek.	Bij de overgang van een normaal beveiligde naar een beperkt beveiligde setting, voorafgaand aan verlofsituaties, bij STP/proefverlof en bij verlengingsaanvragen.
Type risicotaxatie: • risicotaxatie/ screeningsinstrument • actuaireel/ • gestructureerd professioneel oordeel	• Risicotaxatie-instrument • Actuaireel instrument waarbij de professional onderbouwd van het eindoordeel mag afwijken	• Screeningsinstrument • Gestructureerd professioneel oordeel	• Risicotaxatie-instrument • Gestructureerd professioneel oordeel	• Risicotaxatie-instrument • Gestructureerd professioneel oordeel	• Risicotaxatie-instrument • Gestructureerd professioneel oordeel
Variabelen: • statische/ dynamische factoren* • aanknopingspunten voor behandeling* • risicofactoren/ beschermende factoren	• Statische en dynamische factoren • Aanknopingspunten voor gedragsinterventies, controle en begeleiding • Voornamelijk risicofactoren	• Statische en dynamische factoren • Inschatting van houding t.o.v. begeleiding/behandeling, geen indicatie voor benodigde behandeling • Voornamelijk risicofactoren	• Statische en dynamische factoren • Advies over behandeling en risicomanagement • Voornamelijk risicofactoren	• Statische en dynamische factoren • Aanknopingspunten voor behandeling • Voornamelijk risicofactoren	• Statische en dynamische factoren • Aanknopingspunten voor behandeling • Risicofactoren en beschermende factoren

³⁶ De beoordelingscriteria met een * worden relevante richtlijnen voor risicotaxatie genoemd door verschillende onderzoekers (Hart, 2001; Brand & Diks, 2001; Bonta, 2002) en instanties (COTAN). De overige criteria zijn toegevoegd door de onderzoekers van het voorliggende onderzoek.

Gemeten risicofactoren/ domeinen*	• Delictgeschiedenis • Delictanalyse • Huisvesting en wonen • Opleiding en werk • Inkomen en omgaan met geld • Relaties met partner, gezins- en familieleden • Relaties met vrienden en kennissen • Druggebruik • Alcoholgebruik • Emotioneel welzijn • Denkpatronen, gedrag en vaardigheden • Houding	• Delictgegevens • Zelfinzicht • Houding • Middelengebruik • Financiële situatie • Algemeen geweld • Relatieel geweld • Seksueel geweld • Overige overwegingen (werk, relatie, leefsituatie, psychische en persoonlijkheidsstoornissen, algemene indruk)	Historische items: • Eerder gewelddadig gedrag • Jonge leeftijd eerste gewelddadig incident • Instabiliteit van relaties • Problemen in arbeidsverleden • Problemen met middelengebruik • Psychische stoornis • Psychopathie (PCL-R score) • Problemen in de kindertijd • Persoonlijkheidsstoornis • Eerdere onttrekking aan toezicht Klinische items: • Gebrek aan zelfinzicht • Negatieve opvattingen • Actieve psychotische symptomen • Impulsiviteit • Reageert niet op behandeling Risicohanteringsitems: • Geringe kans dat plannen zullen slagen • Blootstelling aan destabiliserende invloeden • Geringe beschikbaarheid van persoonlijke steun • Werkt niet mee aan behandelmogelijkheden • Hoog niveau van ervaren stress	Historische en statische factoren: • Justitiële voorgeschiedenis • <u>Schending voorwaarden omtrent behandeling en toezicht</u> • Gedragsproblemen voor 12^e jaar • Slachtoffer van geweld in jeugd • Hulpverleningsgeschiedenis • Arbeidsverleden • Middelengebruik • Psychotische stoornissen • Persoonlijkheidsstoornissen • <u>Psychopathie (PCL-R score)</u> • Seksuele deviantie Klinische en dynamische indicatoren: • Probleeminzicht • Psychotische symptomen • <u>Middelengebruik</u> • <u>Impulsiviteit</u> • Empathie • <u>Vijandigheid</u> • Sociale en relationele vaardigheden • Zelfredzaamheid • Acculturatieproblematiek • <u>Attitude t.o.v. behandeling</u> • Verantwoordelijkheid voor delict • Seksuele preoccupatie • <u>Copingvaardigheden</u> Toekomstige situatieve factoren: • Overeenstemming over voorwaarden • Dagbesteding • Vaardigheden • Sociale steun en netwerk • Stresserende omstandigheden	Historische items: • Eerder gewelddadig gedrag • <u>Eerder niet-gewelddadig delinquent gedrag</u> • Jonge leeftijd bij eerste uiting gewelddadig gedrag • <u>Zich onttrokken hebben aan toezicht/ interventie</u> • Eerdere zelfbeschadiging of suïcidepogingen • Getuige van huiselijk geweld • Geschiedenis van mishandeling • Criminaliteit van ouders/verzorgers • Vroege verstoring verzorgingssituatie • Geringe schoolprestaties Sociale/ contextuele factoren: • Delinquente leeftijdgenoten • Afwijzing door leeftijdgenoten • Ervaren stress en geringe copingvaardigheden • Geringe opvoedingsvaardigheden ouders • Gebrek aan steun van andere volwassenen Individuele risicofactoren: • Negatieve opvattingen • <u>Risikant gedrag/ Impulsiviteit</u> • <u>Problemen met middelengebruik</u> • Problemen met hanteren van boosheid • Gebrek aan empathie/ berouw • <u>Aandachtstekort/ hyperactiviteit</u> • Onvoldoende medewerking aan interventies • <u>Weinig interesse in/ binding met school of werk</u> Protectieve factoren: • Pro-sociale betrokkenheid • Ondersteuning door een ander • Duidelijke hechte band met tenminste één pro-sociale volwassene • Positieve houding tegenover interventie en gezag • Positieve gerichtheid op school • Veerkrachtige persoonlijkheid
--	---	--	--	---	--

³⁷ De onderstreepte items bleken ook voorspellend te zijn voor onttrekkingen en recidive tijdens verlof van tbs-gestelden (Hildebrand et al., 2006), en voor wat betreft jeugd voorspellend voor onttrekking (Hildebrand et al., 2007)

Methoden, scoring en bronnen*	De items worden gescoord (0-1-2) door een reclasseringswerker. Scoring gebeurt op grond van meerdere methoden en meerdere informanten: een interview met delinquent en aanvullende informatie uit dossiers en diverse bronnen. De itemscores worden gewogen en omgerekend naar een eindscore.	Delictgegevens worden gescoord m.b.v. STATREC (ontwikkeld door het WODC). Dynamische factoren worden gescoord door reclasseringswerker. Scoring gebeurt op grond van een beperkt aantal methoden (interview met delinquent en informatie uit proces verbaal en justitieel dossier) en één informant (de delinquent).	De items worden gescoord (0-1-2). Scoring gebeurt op grond van alle beschikbare informatie over de delinquent die met meerdere methoden via meerdere informanten wordt verzameld (gesprekken delinquent en andere informatiebronnen, dossierstudie, maar geen geformaliseerd interview).	De items worden gescoord op een 5-puntsschaal. Scoring gebeurt op grond van alle beschikbare informatie over de delinquent die met meerdere methoden via meerdere informanten wordt verzameld (gesprekken delinquent en andere informatiebronnen, dossierstudie, maar geen geformaliseerd interview).	De risico-items worden gescoord op een 3-puntsschaal: laag – matig – hoog; de protectieve items kennen 2 scoringsopties: aanwezig of afwezig. Scoring gebeurt op grond van alle schriftelijk beschikbare informatie over de jeugdige die met (waar mogelijk) meerdere methoden via (waar mogelijk) meerdere informanten wordt verzameld.
Psychometrische kwaliteiten* en referenties	- De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid, interne consistentie en congruente validiteit zijn goed (Van der Knaap et al., 2007). - Onderzoek naar predictieve validiteit verschijnt halverwege 2009. - Reclassering Nederland & Adviesbureau Van Montfoort (2004). - Van der Knaap et al. (2007).	Nog geen onderzoeksresultaten beschikbaar. Onderzoek naar betrouwbaarheid is gepland in 2009; onderzoek naar validiteit in 2010/2011. De Ruiter & De Jong (2006).	Psychometrische kwaliteiten ruimschoots onderzocht en consistent redelijk tot goed bevonden. Uit een grote meta-analyse blijkt dat de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid goed is (totaalscore 0.80); de predictieve validiteit redelijk tot goed te noemen is met effectgroottes van 0.66 tot 0.71 en redelijke tot grote AUC-waardes (gemiddeld 0.70) (Nikolova et al., 2006; in Douglas, Guy & Weir, 2006).	Weinig onderzoeksresultaten beschikbaar en niet altijd consistent. Zo vonden Hildebrand et al. (2006) dat de voorspellende waarde van de HKT-30 iets beter was dan die van de HCR-20, maar dit verschil was niet significant. Canton, Van der Veer, Van Panhuis, Verheul & Van den Brink (2004) vonden een AUC-waarde van 0.72, die gelijk zou zijn aan de voorspellende waarde van een klinisch oordeel. Dezelfde auteurs hebben ook de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid onderzocht, deze zou goed tot zeer goed zijn. Uit recent onderzoek van het EFP zou blijken dat de voorspellende waarde van de HKT-30 bij seksuele delinquenten niet altijd even goed is (Schönberger, Hildebrand, Spreen & Bloem, 2008).	- De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid is goed (Catchpole & Gretton, 2003). - De interne consistentie is goed (Bartel, Forth, & Borum, 2004). - Congruente validiteit: Correlaties van .89 met de YLS/CMI en 0.78 met de PCL-YV wat betreft risicofactoren. - Hoge predictieve validiteit (Lodewijks, 2008; Catchpole & Gretton, 2003; Gretton & Abramowitz, 2002).
Randvoorwaarden - Tijdsinvestering - Kosten - Voorinformatie - Opleiding/training - Opleidingsniveau afnemer*	7 uur tijd inclusief schrijven advies - Kosten € 518,- - Relatief veel voorinformatie nodig - Beperkte opleiding nodig (reclasseringswerker en opleiding RISc) - Soms is aanvullende diagnose nodig door een psycholoog/ psychiater of verslavings-deskundige.	3,5 uur tijd inclusief schrijven advies - Kosten € 259,- - Relatief weinig voorinformatie nodig - Beperkte opleiding nodig (reclasseringswerker en opleiding QS)	2,5 uur afnametijd exclusief schrijven rapportage - Kosten onbekend - Relatief veel voorinformatie nodig - Af te nemen door BIG-geregistreerd psycholoog of psychiater	2,5 uur afnametijd exclusief schrijven rapportage - Kosten onbekend - Relatief veel voorinformatie nodig - Af te nemen door BIG-geregistreerd psycholoog of psychiater	- Ca. 2,5-3 uur inclusief schrijven rapportage, ervanuitgaande dat een dossier beschikbaar is met informatie uit meerdere bronnen. - Kosten onbekend - Relatief veel voorinformatie nodig - Af te nemen door gedragsdeskundigen.

Analyse

Hoofdstuk 14

Analyse van de risicotaxatie-instrumenten

14.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden geanalyseerd in hoeverre de hiervoor beschreven risicotaxatie-instrumenten bruikbaar zijn voor de verlofprocedure in het Nederlandse gevangeniswezen. Voor alle duidelijkheid wordt eerst samengevat om welke instrumenten het gaat.

In de overige sectoren (buiten het gevangeniswezen) in Nederland:

- Door de *jeugdinrichtingen* wordt het risicotaxatie-instrument SAVRY landelijk verplicht gebruikt. Daarnaast staat het de inrichtingen vrij om andere instrumenten te gebruiken.
- Binnen de *sector tbs* wordt een scala aan instrumenten gebruikt om risico's bij tbs-gestelden in te schatten. Daarvan zijn de HKT-30 en HCR-20 landelijk verplicht gesteld bij de beoordeling van risico's bij verlopen, evenals de SVR-20 bij zedendelinquenten.
- Door de *reclasseringsorganisaties* wordt een kort screeningsinstrument gebruikt, de QuickScan, en bij een deel van de delinquenten (onder andere degenen die in aanmerking komen voor persoonsgebonden verlof) een uitgebreider risicotaxatie-instrument, de RISc.

In de gevangeniswezens van de bestudeerde landen buiten Nederland:

- In Denemarken en Zwitserland worden geen risicotaxatie-instrumenten gebruikt voor de besluitvorming over verlof voor reguliere gedetineerden. In deze landen is wel een verlofprocedure waarbij risico's worden ingeschat, maar dit gebeurt op grond van een ongestructureerd professioneel oordeel. In Zwitserland worden wel instrumenten gebruikt voor gedetineerden die veroordeeld zijn voor zeer ernstige delicten en wordt in één kanton een experiment gedaan met de RISc.

- In Canada worden de LSI-R, LS-CMI of SIR-r1 gebruikt. In Canada wordt zo nodig een aantal aanvullende instrumenten ingezet om meer zicht te krijgen op bepaalde problematiek (bijvoorbeeld van zedendelinquenten of huiselijk geweld).
- In Engeland & Wales wordt OASys gebruikt. Ook hier worden na OASys zo nodig specifieke instrumenten gebruikt.

OASys is ontwikkeld op basis van de LSI-R. De RISC is weer ontwikkeld op basis van OASys. Hierna wordt alleen ingegaan op de RISC, omdat het gevangeniswezen, zoals vermeld in hoofdstuk 1, geen redenen ziet om de RISC te vervangen door OASys of de LSI-R of LS/CMI.

Eén ander instrument, dat niet landelijk wordt gebruikt, is hier wel noemenswaardig. Het betreft de VRT-9, die specifiek is ontwikkeld voor het inschatten van risico's bij verlof bij tbs-gestelden. Dit instrument is echter niet in de landelijke praktijk geïmplementeerd. Publicaties over dit instrument zijn beperkt, waardoor onvoldoende zicht is op de psychometrische kwaliteiten. Ook zou nader onderzoek nodig zijn om na te gaan of dit instrument ook voorspellend is voor risico's bij verlof van gedetineerden.

14.2 Analyse

Om te analyseren welke (delen van) instrumenten bruikbaar zijn voor het Nederlandse gevangeniswezen, worden de richtlijnen voor risicotaxatie gevolgd die in hoofdstukken 4 en 5 werden geformuleerd. Deze worden beoordeeld aan de hand van de literatuurstudie, de gehouden interviews en de expertmeeting (waarbij medewerkers uit de praktijk van het gevangeniswezen aanwezig waren, evenals deskundigen op het gebied van risicotaxatie-instrumenten, zie bijlage 5). De richtlijnen betreffen:

- Richtlijnen voor de *methode*: de methode moet meerdere domeinen meten, meerdere methoden en meerdere informanten gebruiken, een actuarieel of gestructureerd professioneel oordeel gebruiken, relevante statische en dynamische factoren meten, aanknopingspunten geven voor behandeling/begeleiding, herhaald kunnen meten en acceptabel en begrijpelijk zijn voor beslissers.
- De richtlijnen voor de *psychometrische kwaliteiten* van een risicotaxatie-instrument: het instrument moet voldoende interbeoordelaars-betrouwbaarheid, interne consistentie, congruente validiteit en predictieve validiteit kennen.
- *Randvoorwaarden*: een risicotaxatie-instrument moet in korte tijd af te nemen zijn, de opleidingseisen voor personeel moeten beperkt zijn, het instrument moet ingepast kunnen worden in een protocol voor persoonsgebonden verlof en er is een redelijke kosten-baten verhouding nodig.

14.3 Methode van de gevonden instrumenten

Alle landen en sectoren gebruiken risicotaxatie-instrumenten die zijn ontwikkeld voor het inschatten van risico's op langere termijn. Ze zijn niet specifiek ontwikkeld voor het inschatten van risico's tijdens verlof. De instrumenten worden gebruikt ter ondersteuning van degenen die moeten besluiten over het toestaan van verlof. Naast de informatie die de instrumenten opleveren, wordt ook op andere wijze informatie vergaard.

De instrumenten SAVRY, HKT-30, HCR-20 en de RISC voldoen grotendeels aan de criteria. De instrumenten meten meerdere domeinen en informanten, gebruiken een actuarieel oordeel (RISC) of een professioneel gestructureerd oordeel (SAVRY, HKT-30, HCR-20, QuickScan). De instrumenten meten meerdere, vergelijkbare statische en dynamische factoren. Tevens overlappen zij sterk wat betreft inhoud, hoewel de formulering en volgorde van schalen en items verschilt. Al deze instrumenten geven aanknopingspunten voor behandeling of begeleiding van de desbetreffende doelgroep. De instrumenten kunnen herhaald worden afgenomen en de instrumenten worden landelijk gebruikt. De QuickScan wijkt enigszins af van de hiervoor genoemde instrumenten. Dit is namelijk een kort screeningsinstrument dat niet alle dynamische factoren meet en geen uitspraken doet over de benodigde behandeling.

14.4 Psychometrische kwaliteit van de instrumenten

De psychometrische kwaliteiten van de meeste instrumenten verschillen weinig van elkaar (zie ook: Campbell et al., 2007; Gendreau et al, 1996, 1997, 2002; Walters, 2006; Hildebrand, 2006). Van sommige instrumenten, zoals de HCR-20, is veel onderzoeksliteratuur beschikbaar, op grond waarvan aangenomen kan worden dat dit instrument redelijk tot goed recidive voorspelt. Van andere instrumenten (vooral de Nederlandse) zijn niet altijd evenveel (consistente) onderzoeksresultaten bekend. Van de QuickScan zijn de psychometrische kwaliteiten nog niet bekend. Van de RISC is interbeoordelaarsbetrouwbaarheid, interne consistentie en congruente validiteit goed (Van der Knaap et al., 2007), maar de voorspellende kracht moet nog worden vastgesteld in onderzoek dat in 2009 zal verschijnen.

Hoewel de psychometrische kwaliteiten van de instrumenten statistisch goed te noemen zijn en de inschattingen op groepsniveau redelijk tot goed kunnen zijn, wil dat echter niet zeggen dat een voorspelling in het individuele geval ook goed uitpakt (Hart, Michie & Cooke, 2007; Hildebrand, 2006). De voorspellingen zouden mogelijk kunnen verbeteren wanneer meer gebruik gemaakt wordt van combinaties van risicofactoren (interactie-effecten). In de huidige risicotaxatie-instrumenten wordt daar echter nog weinig gebruik van gemaakt. De actuariële

instrumenten gebruiken doorgaans een lineaire methode om de risico's te voorspellen. Bij gestructureerde professionele oordelen kan de expert wel interacties meewegen: een zwaarwegende factor kan in combinatie met een andere factor tot een eindoordeel leiden, dat niet uit automatische berekening zou blijken. Het is echter aan de expert om de interacties te beoordelen. In toekomstig onderzoek kan met statistische technieken wellicht meer duidelijk worden over interactie-effecten en kunnen die mogelijk ook meer aandacht krijgen in de instrumenten.

14.5 Voorspelling van risico's op de korte termijn

Aangezien geen van de sectoren en landen een instrument gebruikt dat specifiek is ontwikkeld voor de verlofverlening, is door diverse Nederlandse deskundigen aangegeven dat niet vaststaat dat de instrumenten een goede voorspelling kunnen geven van risico's tijdens verlof, omdat ze immers ontwikkeld zijn voor voorspellingen op de langere termijn. Hiervoor zou verder onderzoek nodig zijn. De contactpersonen in Engeland & Wales en Canada benadrukken dat deze instrumenten een onderdeel zijn van een bredere procedure waarin allerlei informatie wordt vergaard. Het instrument dient ter ondersteuning van degenen die besluiten nemen. In deze landen wordt niet overwogen om daarnaast een apart instrument te ontwikkelen voor de verlofprocedure.

Van de HKT-30 en de SAVRY is wel nagegaan welke items voorspellend zijn voor risico's tijdens verlof (in diezelfde onderzoeken werd overigens ook naar de FP40 en de FPJ gekeken). Verschillende items bleken inderdaad voorspellend te zijn (Hildebrand, Augustinus, Pomp, Schönberger & Soe-Agnie, 2007; Hildebrand, Spreen, Schönberger, Augustinus & Hesper, 2006). Een vergelijking van de items van de verschillende instrumenten is lastig om een aantal redenen: de doelgroepen verschillen, de instrumenten meten niet exact hetzelfde, vergelijkbare items worden niet identiek geformuleerd en er worden verschillende informatiebronnen gebruikt om de items te scoren. Bij analyse van het (beperkte) beschikbare onderzoek valt op dat het item *'alcoholgebruik tijdens de behandeling'* bij alle instrumenten voorspellend is voor risico's tijdens verlof van de onderzochte doelgroep. Daarnaast komen de items *'eerdere overtredingen van voorwaarden'*, *'onttrekkingen tijdens eerdere verloven'* en *'attitude/antisociaal gedrag op de afdeling'* naar voren bij een aantal, maar niet alle, instrumenten. Omdat de items danig verschillen en geen van de onderzoeken reguliere gedetineerden betreft, is het niet mogelijk om vast te stellen welke items voorspellend zijn voor risico's bij verlof van reguliere gedetineerden.

14.6 De mate waarin de instrumenten voldoen aan de randvoorwaarden

Uit de analyse van de instrumenten blijkt dat de meeste op hoofdlijnen weinig verschillen wat betreft methode en psychometrische kwaliteiten. Als gekeken wordt naar andere de randvoorwaarden dan komen grote verschillen naar voren. De QuickScan is in korte tijd af te nemen (een half uur, exclusief rapportage). De overige instrumenten vragen ca. 2,5 uur afnametijd, exclusief rapportage. De totale tijd die nodig is voor afname en rapportage bedraagt al gauw 5 tot 7 uur. Wat hier van groot belang is voor de praktijk, is dat de RISc al afgenomen wordt voor gedetineerden die in aanmerking komen voor persoonsgebonden verlop. Dit betekent dat wanneer een ander instrument zou worden gebruikt, naast de RISc, er niet alleen overlappende informatie wordt verzameld, maar ook veel extra tijd nodig is en gedetineerden extra belast worden doordat zij meerdere gesprekken moeten voeren met degenen die de instrumenten afnemen, waarin grotendeels dezelfde informatie wordt gevraagd. Als de RISc gebruikt zal worden binnen de verlopprocedure dan kost dat geen extra tijd; deze wordt immers al afgenomen (maar momenteel nog niet gebruikt voor advisering over verlop).

Wat betreft de benodigde opleiding voor personeel: reclasseringspersoneel is al opgeleid voor afname van de RISc en QuickScan. Voor afname van de overige instrumenten is een gedragswetenschapper nodig. Gedragsdeskundigen zijn momenteel schaars in het gevangeniswezen en relatief duur.

De instrumenten die in het vergelijkend kader zijn opgenomen, zouden in principe ingepast kunnen worden in een protocol van het gevangeniswezen. Wel zouden de instrumenten dan moeten worden aangepast, hetgeen tijd (en geld) kost en niet altijd eenvoudig wordt geacht. De SAVRY is ontwikkeld voor risicotaxatie van geweldsdelicten bij jeugdige delinquenten. Gezien het feit dat risicofactoren voor jongeren en volwassenen aanzienlijk kunnen verschillen (denk aan de invloed van school of ouders) is aanpassing nodig voor gebruik bij volwassen delinquenten. Dit is volgens de deskundigen niet eenvoudig en zal de nodige kosten met zich meebrengen. De HKT-30 en de HCR-20 zijn ontwikkeld voor forensisch psychiatrische patiënten. Zij hebben meer dan reguliere gedetineerden ernstige psychische stoornissen en krijgen langdurige behandeling. Een deel van de items van de instrumenten is overbodig of niet te beantwoorden binnen de context van reguliere gevangenis omdat onvoldoende informatie of expertise aanwezig is.

14.7 Het meest geschikt

Uit het onderzoek blijkt dus dat er geen instrumenten zijn gevonden die risico's op korte termijn bij reguliere gedetineerden kunnen voorspellen, hoewel er wel

stappen in die richting zijn gezet. Overwogen zou kunnen worden om een nieuw instrument, specifiek voor dit doel te ontwikkelen. Twee deskundigen die aanwezig waren bij de expertmeeting zouden dit graag zien. Twee andere personen waren van mening dat een risicotaxatie-instrument niets toevoegt voor dit doel en dat het verbeteren van de procedure voor verlof en de uitvoering daarvan volstaat. Het merendeel van de aanwezigen bij de expertmeeting was echter van mening dat geen nieuw instrument ontwikkeld hoeft te worden, maar dat de RISC als basis kan worden gebruikt. De deskundigen vinden dat de RISC het meest geschikte instrument is om te gebruiken in de verlofprocedure voor volwassen gedetineerden om de volgende redenen: de RISC voldoet aan de richtlijnen voor wat betreft methode, de psychometrische kwaliteiten zijn (voor zover bekend, de predictieve validiteit is echter nog niet vastgesteld) goed en de RISC voldoet in vergelijking tot de andere instrument het best aan de randvoorwaarden. Het grote voordeel van de RISC is dat dit instrument al wordt afgenomen bij de doelgroep voor persoonsgebonden verlof. Door de RISC te gebruiken in plaats van een ander instrument toe te voegen wordt er niet onnodig extra tijd en kosten geïnvesteerd in een nieuw instrument waarvan de toegevoegde waarde nog moet blijken.

Wel is vervolgonderzoek nodig om vast te kunnen stellen welke items uit de RISC risico's bij verlof voorspellen en kan op grond daarvan mogelijk een verkorte checklist worden opgesteld. Een dergelijke checklist kan ook worden gebruikt in het geval er geen (recente) RISC beschikbaar is. Een advies op basis van de RISC is immers gedurende een bepaalde periode 'geldig'. Doorgaans is het na ca. zes maanden zinvol om opnieuw een RISC (deels) af te nemen, om veranderingen in te schatten (bijvoorbeeld al de gedetineerde gedragsinterventies heeft gevolgd). Ook kan herhaalde afname zinvol zijn als zich ingrijpende wijzigingen in de situatie hebben voorgedaan. Na verloop van tijd kan de situatie zodanig wijzigen dat de risico's verkleinen of juist vergroten. Als er geen recente RISC beschikbaar is op het moment dat over een verlof moet worden besloten, zou afname door de RISC relatief veel tijd en deels overbodige informatie opleveren. De deskundigen adviseren om in dat geval te volstaan met een sterk verkorte versie, de QuickScan of het afnemen van een korte checklist.

14.8 Benodigde aanpassingen van de RISC

De geraadpleegde deskundigen geven aan dat de RISC voor verlof niet of nauwelijks hoeft worden aangepast, ook omdat een aantal mogelijke aanpassingen al zal worden doorgevoerd in de nieuwste versie van de RISC. Zo gaf een ontwikkelaar van de RISC aan dat in de volgende versie van de RISC items worden opgenomen die het verloop van eerdere verloven en het niet houden aan voorwaarden in kaart brengen. Als de RISC een (zeer) hoog risico uitwijst, kan (zoals nu al gedaan wordt) verdiepingsdiagnose gedaan worden, bijvoorbeeld met

de PCL-R of instrumenten die specifiek zijn ontwikkeld voor risicotaxatie bij huiselijk geweld of zedendelinquenten.

Sommige deskundigen adviseren om meer items op te nemen met betrekking tot *beschermende factoren*: factoren die de risico's kunnen verminderen (bijvoorbeeld steun van familie). Het is denkbaar dat verlof deze beschermende factoren juist kan versterken. Om deze reden zou het relevant kunnen zijn om ook beschermende factoren te inventariseren voorafgaand aan een verlof. Er is echter nog onvoldoende onderzoek gedaan naar de bijdrage van beschermende factoren aan het verminderen van de kans op recidive. Wel is het instrument SAPROF interessant in dit kader. Dit instrument is gericht op het in kaart brengen van factoren die het risico op geweldsdelicten kunnen beperken en wordt momenteel onderzocht. Als uit lopend onderzoek blijkt dat het instrument betrouwbaar is, kan overwogen worden om dit instrument te gebruiken naast de RISC of kunnen wellicht items uit de SAPROF worden toegevoegd aan de RISC. Een ander argument om de SAPROF te gebruiken is ook dat vanuit een positief kader gekeken kan worden of de delinquent gemotiveerd is of kan worden en aan welke punten gewerkt kan worden in het kader van resocialisatie, en in welke mate het verlof daarbij benut kan worden. Het bereiken van een positief en motiverend kader lijkt echter ook mogelijk door een positieve gesprekshouding bij afname van andere instrumenten.

Hoofdstuk 15

Analyse van de verlofprocedures

15.1 Inleiding

In alle onderzochte sectoren en landen worden verplicht protocollen gevolgd. De uitwerking van de protocollen verschilt. Zo zijn met name het protocol in de tbs, het Engelse en Canadese protocol zeer gedetailleerd. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op elementen uit de onderzochte procedures die mogelijk bruikbaar zijn voor het Nederlandse gevangeniswezen. De analyse wordt gedaan aan de hand van de randvoorwaarden voor procedures waarbinnen een risicotaxatie-instrument kan worden gebruikt, zoals besproken in hoofdstuk 5:

- *Randvoorwaarden voor een protocol*: de begrippen moeten helder gedefinieerd zijn, evenals de relevante risico's, taken en verantwoordelijkheden; maatregelen voor risicomanagement moeten onderdeel uitmaken van het protocol; de beoordeling van gedrag moet onderdeel uitmaken van het protocol en evaluatie en registratie moet onderdeel uitmaken van het protocol.
- *Randvoorwaarden voor besluitvorming*: besluiten worden genomen door een vrijhedencommissie; er is discussie nodig over het al dan niet vaststellen van grenswaarden en de beoordelaars en beslissers moeten feedback krijgen over mislukte verloven.

15.2 Randvoorwaarden voor een protocol

Hieronder wordt ingegaan op de randvoorwaarden voor een protocol voor persoonsgebonden verlof en de bouwstenen die uit dit onderzoek blijken.

Heldere begrippen

Elk gevonden protocol kent andere begrippen. Het Engelse en Canadese protocol kennen de meest omschreven definities. De geraadpleegde deskundigen wijzen op het belang van het goed definiëren van begrippen. In de tbs bleek bijvoorbeeld dat een aantal begrippen in het toetsingskader toch voor meerdere uitleg vatbaar

waren (bijvoorbeeld: wat is “een vorm van terugvalpreventie”?). Ook de Inspectie voor de Sanctietoepassing wijst op het belang van een helder en eenduidig begrippenkader. De formats die gebruikt moeten worden (zowel voor het aanvragen van verloven als voor evaluatie) moeten volgens de geïnterviewden een logische inhoud kennen en niet te tijdrovend zijn. Het is dan ook raadzaam om een concept-protocol voor te leggen aan meerdere beoordelaars om na te gaan of de gekozen begrippen eenduidig worden geïnterpreteerd.

Heldere formulering van relevante risico's

Onttrekkingen en het plegen van delicten tijdens verlof kunnen verschillen in aard en ernst. Geen van de sectoren of landen heeft echter nadere definities van risico's vastgesteld. Hoewel de beoordelaars daar impliciet rekening mee houden (het te laat komen wordt niet door iedereen als een ernstig feit gezien) zijn er nergens expliciete beslisregels over bepaald. Dat is niet vreemd: het relatief kleine aantal onttrekkingen en het lage percentage recidive tijdens verlof zorgen ervoor dat het lastig is om de risico's te voorspellen, laat staan de verschillende soorten risico's te kunnen voorspellen. Wel wordt door een aantal deskundigen geadviseerd om het verloop van de verloven structureel te evalueren en bespreken, zodat de besluitvorming meer inzichtelijk wordt en de procedures meer eenduidig kunnen worden uitgevoerd.

Naast de risico's die met een risicotaxatie-instrument ingeschat worden, worden in de meeste protocollen een aantal andere factoren opgenomen. Deze worden momenteel al door het gevangeniswezen in mindere of meerdere mate beoordeeld. Het gaat om de volgende:

- *Het verlofadres en de sociale omgeving.* Uit onderzoek blijkt dat de omgeving van invloed is op crimineel gedrag (Laub & Sampson, (2003); Blokland (2005), beide in: Junger-Tas, Steketee & Moll (2008). Dit impliceert dat ook mogelijke risicofactoren in de omgeving in kaart moeten worden gebracht. Het verlofadres wordt binnen de jeugdsector schriftelijk gecheckt. Er wordt tevens nagegaan of sprake is van recidivebevorderende factoren op het verlofadres. In Engeland & Wales worden altijd het verblijfadres en het werkadres bezocht, en vaak ook de omgeving daarvan, door een reclasseringswerker, die ook tijdens het verlof random checks doet. In Denemarken worden de criminele antecedenten van de personen op het verblijfadres tijdens verlof gecheckt. Voor tbs-gestelden wordt in sommige gevallen uitgebreid onderzoek gedaan naar het netwerk van de patiënt met behulp van de FSNA. Als uit onderzoek blijkt dat deze methode meerwaarde heeft voor risicotaxatie kan het gevangeniswezen overwegen dit in te zetten. Gezien de arbeidsintensieve procedure kan ook overwogen worden dit alleen te doen voor gedetineerden met een zeer hoog risico of bij degenen over wie aanwijzingen bestaan dat het

netwerk of verlofadres een negatieve invloed kan hebben op resocialisatie of het recidiverisico kan verhogen. Daarnaast kan vaker dan nu het geval is, bijvoorbeeld bij gedetineerden met een hoog risico (blijkend uit RISc), door de politie of reclassering nagegaan worden in hoeverre het verlofadres of de personen aldaar risico's vormen.

- *Gebruik van alcohol/drugs en eventuele psychische problematiek tijdens detentie.* Uit een aantal onderzoeken bleek dat alcoholgebruik tijdens de behandeling voorspellend was voor risico's tijdens verlof van tbs-gestelden. Het lijkt raadzaam om bij de procedure voor verlof voor gedetineerden ook dit aspect een structurele plek te geven binnen de afweging voor verlof. Psychische problematiek kan aanleiding geven om maatregelen voor risicomanagement te nemen.
- *Acute of verwachte risicofactoren.* Acute risicofactoren kunnen bijvoorbeeld zijn een stressvolle gebeurtenis tijdens detentie; een verwachte risicofactoren tijdens verlof kan bijvoorbeeld een ontmoeting met criminele vrienden zijn.
- *De belangen van het slachtoffer.* In sommige van de onderzochte sectoren wordt overlegd met het slachtoffer en kunnen bepaalde voorwaarden aan het verlof worden gesteld, zoals een straatverbod, plaatsverbod of contactverbod.
- *Risico op maatschappelijke onrust.* In alle onderzochte landen en sectoren telt het risico op maatschappelijke onrust zwaar mee in de afweging voor al dan niet toestaan van verlof. Gedetineerden die ernstige maatschappelijke onrust hebben veroorzaakt komen in Engeland & Wales en Canada helemaal niet in aanmerking voor verlof. Sommige deskundigen geven aan dat dit de risico's tijdens detentie beperkt, maar dat de risico's na vrijlating onverminderd zijn. De meeste van deze gedetineerden komen toch op zeker moment vrij, maar dan zonder dat zij hebben kunnen oefenen met meer vrijheden.
- *Adviezen van het OM, de Reclassering, de politie, gemeente, burgemeester en anderen.* Deze partijen worden door de meeste landen en sectoren om advies gevraagd alvorens wordt besloten over het al dan niet toekennen van verlof.

Opmerkelijk is dat geen enkele van de bestudeerde landen, en evenmin de sectoren jeugd en tbs, instructies hebben opgesteld over de wijze waarop alle aspecten moet worden *gewogen*. Met behulp van de risicotaxatie-instrumenten wordt een gestructureerde inschatting van risico's gemaakt. Deze wordt aangevuld met andere informatie die met behulp van de protocollen wordt verzameld. De eindbeoordeling is vervolgens in handen van de professionals die besluiten. Hoewel nergens expliciete beslisregels zijn geformuleerd, worden volgens geïnterviewden wel impliciete beslisregels gehanteerd (als dit..., dan dat..). Het zou volgens sommige deskundigen zinvol zijn om deze impliciete beslisregels meer expliciet te maken door bijvoorbeeld beoordelaars hard op te laten denken en hun gedachtengangen te analyseren. Ook adviseren deskundigen om de (groepen) van

beoordelaars en beslissers regelmatig te laten overleggen over de wijze waarop zij besluiten nemen.

Heldere taken en verantwoordelijkheden

In alle protocollen wordt aangegeven welke functionaris welk onderdeel van het protocol uitvoert. Het verplicht laten gebruiken van een risicotaxatie-instrument voorkomt echter niet dat medewerkers in verschillende PI's het verlofbeleid verschillend uitvoeren. Bekend is ook dat de beoordelingen die door medewerkers worden gedaan in de loop der tijd minder accuraat worden (Bonta, Bogue, Crowley & Motiuk, 2001, in: Bonta, 2007). Deskundigen wijzen erop dat personeel goed moet worden opgeleid, maar ook feedback en regelmatige bijscholing moet krijgen, zodat de expertise op het gebied van risicotaxatie over langere tijd behouden kan worden.

Risicomanagement

Verloven zouden vaker doorgang kunnen vinden wanneer er meer mogelijkheden zijn voor risicomanagement. Wanneer alleen gekeken wordt naar de taxatie van de risico's, zullen veel verloven afgewezen worden die met het juiste management en onder de juiste voorwaarden succesvol hadden kunnen verlopen. Volgens de experts kan er op het gebied van risicomanagement nog veel verbeterd worden. Voorbeelden die in de onderzochte sectoren en landen genoemd worden zijn: bellen met de gedetineerde en/of het verlofadres tijdens het verlof, een bezoek brengen aan de gedetineerde tijdens het verlof op onverwachte tijdstippen en meerdere plaatsen (zoals in Engeland & Wales: niet alleen het verlofadres bezoeken, maar ook het werkadres en de 'pub' waar men tijdens de lunch pauzeert, om na te gaan of sprake is van alcoholgebruik), urinecontrole, contact-, adres- of stadverbod, elektronisch toezicht, begeleiding van verlof. Dit laatste vindt overigens doorgaans alleen plaats bij incidenteel verlof en is te duur om vaak toe te passen. De checks worden in de verschillende onderzochte sectoren en landen door medewerkers van verschillende organisaties gedaan. In de meeste gevallen verzorgt de reclassering de checks, soms ook de politie en soms medewerkers van het gevangeniswezen.

Beoordeling van gedrag

Uit het onderzoek kwam naar voren dat de attitude van de gedetineerde en antisociaal gedrag op de afdeling voorspellend zijn voor risico's tijdens verlof van tbs-gestelden (Brand, 2006). Het is goed denkbaar dat dit ook het geval is voor gedetineerden. Het gevangeniswezen wil het gedrag tijdens detentie ook mee laten wegen bij de afweging voor PGV. In alle onderzochte sectoren en landen wordt het gedrag binnen detentie meegewogen in het besluit over verlof, zij het dat alleen in Canada expliciete indicatoren geformuleerd zijn waarop het gedrag beoordeeld

moet worden. Deze lijken goed bruikbaar voor het Nederlandse gevangeniswezen en zijn opgenomen in bijlage 3. Daarnaast worden door sommige sectoren vragenlijsten gebruikt die door personeel worden ingevuld. Twee schalen van de FP40 (SMT en copinglijst) kunnen naar de mening van de ontwikkelaar gebruikt worden bij de ontwikkeling van een methode voor het beoordelen van gedrag binnen detentie. Een voordeel van deze lijsten is dat ze eenvoudig te scoren zijn door het gevangenispersoneel. Daarnaast noemen deskundigen de SOAS-R (Staff Observation Aggression Scale) en MOAS (Modified Overt Aggression Scales) als mogelijk bruikbare vragenlijsten voor de observering van gedrag in detentie. Uit de interviews met de experts komt naar voren dat de direct betrokken medewerkers (zoals PIW-ers) een waardevolle bron van informatie kunnen vormen bij de beoordelen van gedrag van de gedetineerde in de PI.

Uit een recente meta-analyse (Campbell et al., 2007) blijkt dat het opnemen van self-report maten een toegevoegde waarde heeft voor de risicotaxatie, omdat dit informatie kan opleveren die moeilijk te verkrijgen is door andere methoden (zoals antisociale attitudes). Als voorbeelden zijn genoemd de How I Think (HIT), de Buss-Durkee Hostility Inventory (BDHI), Crime Pics en de Self Appraisal Questionnaire. Deze instrumenten kunnen niet als enige methode worden ingezet maar moeten naast andere beoordelingen worden meegewogen.

De deskundigen uit de praktijk van het gevangeniswezen geven aan dat er geen voorkeur is voor het invullen van vragenlijsten omdat dit te veel tijd zou kosten. Wel zou de registratie over het gedrag op de afdeling volgens hen verbeterd kunnen worden (deze registratie wordt periodiek besproken door het BSD). Om dit systematisch te kunnen doen en de gegevens later te kunnen analyseren wordt hiervoor ten minste een checklist of korte vragenlijst nodig geacht.

Monitoring, evaluatie en registratie

In de tbs vindt uitgebreide monitoring van de verloven plaats. Ook in de overige sectoren en landen is evaluatie vereist. Daar is echter weinig informatie vastgesteld over wat de evaluatie moet inhouden en wat er mee gedaan moet worden.

Verloven worden door het gevangeniswezen momenteel alleen in speciale gevallen gemonitord. Wanneer bepaalde afspraken of voorwaarden zijn opgesteld voor verlof, worden deze wel gemonitord (bijvoorbeeld dagelijks telefonisch contact met de PI vanaf een bepaald adres). De experts hebben aangegeven dat het raadzaam is om méér te doen aan de monitoring van verlof, zeker als er meer nadruk komt te liggen op het verlofplan en risicomanagement. Gedacht kan worden aan random controles gerelateerd aan de risico's.

In Canada en Engeland & Wales moet een verlofplan worden opgesteld, waarin de doelen van het verlof en concrete activiteiten tijdens het verlof opgenomen worden. De doelen en activiteiten moeten aansluiten bij de reïntegratie en nagegaan wordt of en hoe succesvol de activiteiten zijn uitgevoerd. Het is belangrijk om niet alleen te kijken naar de risico's en het verloop van verloven, maar ook naar de mogelijkheden die verlof biedt: wat gaat de gedetineerde doen tijdens zijn verlof en in hoeverre draagt dit bij aan zijn reïntegratie in de samenleving? Het kan gaan om zaken als solliciteren en een woning zoeken, maar ook het onderhouden van contacten met naasten. De praktijkexperts aanwezig bij de expertmeeting hebben aangegeven dat het goed zou zijn om ook in het gevangeniswezen het verlofplan meer inhoudelijk vorm te geven. Het is nu zo dat veel (vooral regimesgebonden, maar ook algemene) verloven plaatsvinden in het weekend, wanneer instanties gesloten zijn en er weinig mogelijkheden zijn voor eventuele begeleiding van het verlof. Het past bij de doelstellingen van persoonsgebonden verlof om het verlofplan/reïntegratieplan wel mee te nemen in de verlofprocedure. Dit vereist wel de nodige aanpassingen in de organisatie in het gevangeniswezen, omdat veel verloven doordeweeks zullen gaan plaatsvinden.

15.3 Randvoorwaarden voor de besluitvorming

Hieronder wordt ingegaan op de randvoorwaarden voor de besluitvorming van PGV.

Besluitvorming door een vrijhedencommissie

In alle sectoren en landen zijn meerdere personen betrokken bij de beoordeling van verlofaanvragen. Uiteindelijk wordt het besluit genomen door de directeur van de inrichting, en in sommige gevallen (doorgaans bij zwaardere delicten) door medewerkers van het hoofdkantoor van de betreffende organisaties. In de jeugdsector en tbs-sector in Nederland en de gevangenis in Engeland & Wales zijn commissies ingesteld voor de beoordeling van verlofaanvragen. Elke inrichting stelt een eigen commissie samen. Bij de jeugdinrichtingen wordt bij twijfel het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie (NIFP) geraadpleegd. In de tbs is daarnaast nog een landelijk adviescollege ingericht. Dit heeft als voordeel dat beoordelaars die niet bij de persoon in kwestie betrokken zijn zich over de risico's buigen. Dit is zeker niet onbelangrijk, gezien de eerder genoemde bevindingen van De Vogel (2005) en Dernevik et al. (2001; in: De Vogel, 2005) dat de relatie tussen de beoordelaar en de persoon in kwestie van grote invloed kan zijn op de interpretatie van de scores op risicotaxatie-instrumenten. Een externe verlofvoetsing kan uitkomst bieden. Het gevangeniswezen wil dat de verlofaanvragen in de toekomst eerst worden beoordeeld door een multidisciplinair overleg van de PI en vervolgens door een nieuw in te stellen vrijhedencommissie van de PI. Voor verlofaanvragen van bepaalde gedetineerden

met een zeer hoog risico vindt momenteel al een extra toetsing plaats. Dit gebeurt dan door het centrale Bureau Selectie Functionarissen in plaats van het Bureau Selectie en Detentiebegeleiding van de betreffende PI. Het toevoegen van een adviescollege lijkt daardoor weinig zinvol en zou veel kosten met zich meebrengen gezien het grote aantal verloven waarover geadviseerd zo moeten worden. Eventueel kan overwogen worden om een adviescollege in te richten dat over gedetineerden met een zeer hoog risico of in geval van twijfel adviseert.

Het vaststellen van grenswaarden

Gezien de onzekerheidsmarges bij risicotaxatie zijn negatieve consequenties (vals positieven/vals negatieven) verbonden aan het vaststellen van grenswaarden (cut-off scores). Geen van de onderzochte landen of sectoren heeft dan ook grenswaarden vastgesteld waarbij verlof niet mag worden gegeven. De deskundigen geven aan dat het niet zinvol is om grenswaarden te stellen, doordat de huidige methoden voor risicotaxatie-instrumenten nog onvoldoende precisie hebben en onvoldoende onderscheid gemaakt kan worden in soorten risico's. Gezien het feit dat de onzekerheidsmarges groot zijn, moet voorzichtig worden omgegaan met de inschattingen op individueel niveau. Een mogelijkheid die wel door de experts genoemd werd, is om te bekijken welke risico's bij de hoog-risicogroep vooral een rol spelen ('wat gaat het meest mis?') en daar vervolgens op te focussen. Engeland & Wales en Canada hebben beveiligingscategorieën gedetineerden vastgesteld die uitgesloten worden van verlof, ongeacht hun risicoprofiel (doorgaans op grond van de ernst van het delict en/of de maatschappelijke of media-aandacht). Mogelijk is bij de gedetineerden in deze landen die wel verlof krijgen, de procedure een 'stok achter de deur': zij krijgen met veel moeite verlof, en wanneer ze dat misbruiken worden ze overgeplaatst naar een gesloten inrichting. Het is dan ook in hun eigen belang om het verlof goed te laten verlopen. Anderzijds werd aangegeven dat ook de gedetineerden die geen verlof krijgen tijdens detentie, toch uiteindelijk de inrichting zullen verlaten. Op korte termijn worden de risico's dan beheerst, maar op langere termijn kunnen ze zeker weer optreden.

Feedback over mislukte verloven

Uit een aantal onderzoeken bleek dat eerdere overtredingen van voorwaarden en onttrekkingen tijdens eerdere verloven voorspellend zijn voor risico's tijdens verlof van andere doelgroepen. Het lijkt dan ook raadzaam om bij de procedure voor verlof voor gedetineerden het verloop van eerdere verloven mee te laten wegen, dit een structurele plek te geven binnen de afweging voor verlof, te laten bespreken door beoordelaars en te analyseren. Het is van belang om meer dan nu het geval is gegevens over de verloven te registreren. Het gaat dan niet alleen om het aantal verloven, maar evenzeer om het verloop van de verlopen. Dit is om twee redenen

belangrijk. Ten eerste omdat het evalueren van verloven informatie geeft waarmee degenen die besluiten over de verlofaanvragen feedback krijgen. Ging het goed? Wat ging mis? Waarom ging het mis? Door deze informatie te verzamelen en systematisch te bespreken, zal steeds meer inzicht verkregen worden in de risicofactoren. Ten tweede is, om na te gaan welke items uit de RISC voorspellend zijn voor onttrekkingen en recidive tijdens verlof, tevens inzicht nodig in (het aantal en soort) onttrekkingen en delicten die tijdens de verloven gepleegd worden. Om informatie over delicten te krijgen zouden gegevens uit databanken van politie of justitie gedurende een bepaalde periode moeten worden opgevraagd en gekoppeld worden aan de registratie van de verloven. Op grond van dergelijk onderzoek kan nagegaan worden welke items voorspellend zijn. Mogelijk kan dan een verkorte checklist worden ontwikkeld die kan worden afgenomen op het moment dat er geen RISC beschikbaar is.

Conclusie

Hoofdstuk 16

Conclusie

In de voorgaande hoofdstukken werden verlofprocedures en risicotaxatie-instrumenten van achtereenvolgens de Nederlandse sectoren jeugd, tbs, de reclassering en buitenlandse gevangenisssystemen (Canada, Denemarken, Engeland & Wales en Zwitserland) besproken en geanalyseerd op mogelijk bruikbare elementen voor het gevangeniswezen. Op grond daarvan worden de onderzoeksvragen beantwoord. Daarna wordt een algemene conclusie gegeven.

Onderzoeksvraag 1a

Hoe vindt bij de reclassering of in de sectoren jeugd en tbs risicotaxatie plaats ten aanzien van verlofverlening?

De *reclassering* maakt gebruik van de instrumenten RISC en QuickScan voor risicotaxatie van gedetineerden. De RISC is gebaseerd op de Engelse OASys en de Canadese LSI-R. De RISC wordt in ieder geval afgenomen om recidiverisico's in te schatten bij volwassen delinquenten die in aanmerking zullen komen voor persoonsgebonden verlof (de categorie 'langverblijvenden'). De QuickScan is een screeningsinstrument waarmee in korte tijd zicht verkregen kan worden op het recidiverisico en de ontvankelijkheid voor behandeling. Als uit de QuickScan een verhoogd risico blijkt wordt alsnog de RISC afgenomen. In de (intramurale) sector *jeugd* dient elke verlofaanvraag vergezeld te zijn van een ingevulde SAVRY. De SAVRY is bedoeld om het risico op gewelddadig gedrag in te schatten (hoewel uit onderzoek gebleken is dat deze ook algemene recidive kan voorspellen). Daarnaast staat het de inrichtingen vrij om andere instrumenten te gebruiken. In de extramurale organisaties worden instrumenten gebruikt voor risicotaxatie die op termijn worden vervangen door andere instrumenten, of zullen vervallen. Deze zijn niet verder onderzocht. De instrumenten die in de *tbs-sector* verplicht gebruikt worden voor het inschatten van risico's bij verlof zijn a) de HCR-20 of de HKT-30 en b) de SVR-20 bij zedendelinquenten. Binnen de HCR-20 en de HKT-30 moet ook de score van de PCL-R opgenomen worden, die daarmee dus ook verplicht wordt afgenomen. De HCR-20 is gericht op het inschatten van gewelddadig gedrag, de HKT-30 op delictrecidive. De SVR-20 is speciaal gericht op recidive van zedendelicten en de PCL-R is een instrument voor het meten van

psychopathie. In de sector tbs is daarnaast nog een breed scala aan aanvullende instrumenten beschikbaar.

Onderzoeksvraag 1b

Zijn bij de reclassering of in de sectoren jeugd en tbs, (onderdelen van) risicotaxatie-instrumenten beschikbaar ten aanzien van verlofverlening die bruikbaar zouden kunnen zijn in het gevangeniswezen?

De besproken instrumenten voorspellen allen risico's op langere termijn (met uitzondering van de VRT-9, maar dit instrument wordt niet gebruikt en er zijn weinig onderzoeksresultaten beschikbaar). Er is onvoldoende onderzoek gedaan om te kunnen vaststellen of deze instrumenten ook korte termijn risico's op onttrekking en recidive kunnen voorspellen. Uit de analyse van de instrumenten blijkt dat de meeste op hoofdlijnen weinig verschillen wat betreft methode en psychometrische kwaliteiten. De instrumenten uit de sectoren jeugd en tbs zouden echter moeten worden aangepast voordat ze gebruikt kunnen worden voor volwassen gedetineerden. Dit is niet eenvoudig gezien de grote verschillen tussen de doelgroepen (zoals de invloed van ouders of psychische stoornissen). Als gekeken wordt naar de randvoorwaarden dan komen grote verschillen tussen de instrumenten naar voren. Op grond daarvan wordt de RISC op dit moment het meest geschikte instrument geacht om te gebruiken in de verlofprocedure voor volwassen gedetineerden. Een groot voordeel van de RISC is dat dit instrument al wordt afgenomen bij de doelgroep voor persoonsgebonden verlof. Door de RISC te gebruiken in plaats van een ander instrument toe te voegen wordt er niet onnodig extra tijd en kosten geïnvesteerd in een instrument waarvan de toegevoegde waarde nog moet blijken. Wel is het zo dat ook van de RISC de predictieve validiteit nog niet bekend is. Onderzoek hiernaar staat gepland voor 2009. Eerder onderzoek (Van der Knaap et al., 2007) naar de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid, interne consistentie en congruente validiteit laat echter positieve resultaten zien.

Onderzoeksvraag 2a

Hoe vindt in Engeland & Wales, Canada, Denemarken en Zwitserland de besluitvormingsprocedure voor verlof bij gedetineerden plaats?

Al deze landen kennen een procedure voor verlof. De protocollen verschillen aanzienlijk in de mate van detail en de benamingen van de verschillende soorten verlof. Toch kennen de meeste landen vergelijkbare typen verlof: incidenteel verlof (voor bijvoorbeeld een begrafenis) en verlof dat is gericht op reïntegratie (wat veelal bestaat uit verlof om werk uit te voeren of werk te zoeken, en het onderhouden van contact met familie). Ook wordt in alle landen een afweging gemaakt van de risico's voor verlof. Canada en Engeland & Wales kennen de meest

uitgebreide procedure en gebruiken daarbij structureel risicotaxatie-instrumenten. Ook is daar een uitgebreid verloffplan nodig, waarin de activiteiten tijdens het verlof vermeld moeten worden. Deze moeten daadwerkelijk gericht zijn op het bevorderen van de reïntegratie. Bovendien wordt het verloffadres (thuisadres of werkadres en de omgeving daarvan), altijd bezocht voorafgaand aan een verlof. Achteraf wordt nagegaan of de doelen bereikt zijn. In Denemarken en Zwitserland wordt voor reguliere gedetineerden een verlofaanvraag beoordeeld op grond van een professioneel oordeel over alle verkregen informatie en zijn de procedures minder gedetailleerd. Opgemerkt moet worden dat er grote verschillen zijn in de gevangensystemen in deze landen. Zo worden in Canada en Engeland & Wales relatief lange gevangenisstraffen gegeven. Gedetineerden met het hoogste beveiligingsniveau komen daar niet in aanmerking voor verlof. Denemarken kent een heel ander systeem: daar worden alle gedetineerden in principe in open inrichtingen geplaatst tenzij er zwaarwegende redenen zijn om dat niet te doen. Deense gedetineerden kennen dan ook een grote mate van vrijheid, die zij in gevaar brengen als zij de regels van het verlof overtreden. In Zwitserland worden geen gevangenisstraffen korter dan zes maanden gegeven. In plaats daarvan worden taakstraffen gegeven. Deze verschillen tussen de landen lijken ook door te werken in de procedures.

Onderzoeksvraag 2b

Worden gestructureerde risicotaxatie-instrumenten gebruikt binnen de besluitvormingsprocedure in Engeland & Wales, Canada, Denemarken en Zwitserland en zo ja, op welke wijze? In hoeverre is het nodig deze eventueel aan te passen voor gebruik in het gevangeniswezen in Nederland? In hoeverre hebben deze een meerwaarde ten opzichte van het instrument RISC dat momenteel wordt gebruikt voor risicotaxatie van gedetineerden?

In Canada worden de SIR-R1 gebruikt binnen de procedure voor verlof door de federale gevangensissen (voor gedetineerden met een gevangenisstraf langer dan twee jaar). Omdat dit instrument voornamelijk statische factoren bevat, wordt daarnaast een professionele inschatting gemaakt van dynamische factoren en kunnen aanvullend andere risicotaxatie-instrumenten worden ingezet. In de provinciale gevangensissen wordt de LSI-R of de opvolger daarvan, de LS/CMI gebruikt. In Engeland & Wales wordt OASys gebruikt binnen de verloffprocedure. De LSI-R heeft als basis gediend voor de ontwikkeling van het Engelse instrument OASys. De Nederlandse RISC is op haar beurt op de OASys gebaseerd. In Denemarken wordt geen risicotaxatie-instrument gebruikt. In het reguliere gevangeniswezen in Zwitserland wordt niet gewerkt met gestructureerde risicotaxatie-instrumenten, behalve voor gedetineerden die veroordeeld zijn voor zware delicten (zoals moord). Wel is in Kanton Basel-Stadt een experiment voor

reguliere gedetineerden gestart met het in Nederland ontwikkelde risicotaxatie-instrument RISC. In kanton Oost Zwitserland wordt met de FOTRES gewerkt bij gedetineerden die zware delicten hebben gepleegd. De FOTRES wordt momenteel ook in Nederlandse tbs-instellingen onderzocht. Het instrument is specifiek gericht op gedetineerden met ernstige psychische stoornissen en wordt door deskundigen niet als een bruikbaar instrument voor de verlofprocedure van reguliere gedetineerden gezien. In géén van de onderzochte landen wordt een instrument ingezet dat specifiek gericht is op de inschatting van het risico op onttrekking en/of het plegen van een delict tijdens verlof. Het lijkt niet nodig of gewenst om instrumenten uit de onderzochte landen – al dan niet met aanpassingen – over te nemen in Nederland. Deze instrumenten lijken geen meerwaarde te hebben ten opzichte van het nu in het gevangeniswezen gehanteerde instrument RISC, ondanks dat de RISC nu niet voor verlof gebruikt wordt.

Geen van de bestudeerde landen, en de Nederlandse sectoren jeugd en tbs evenmin, hebben instructies opgesteld over de wijze waarop alle aspecten moet worden *gewogen*. Met behulp van de risicotaxatie-instrumenten wordt een gestructureerde inschatting van risico's gemaakt. Deze wordt aangevuld met andere informatie die met behulp van de protocollen wordt verzameld. De eindbeoordeling is vervolgens in handen van de professionals die besluiten.

Onderzoeksvraag 3

Is het nodig voor het gevangeniswezen nieuwe instrumenten of onderdelen van instrumenten te ontwikkelen voor de risicotaxatie bij verlofverlening en aan welke randvoorwaarden moet dan voldaan worden?

Omdat er geen instrumenten zijn ontwikkeld specifiek voor risicotaxatie bij verlof van reguliere volwassen gedetineerden, zou overwogen zou kunnen worden om een nieuw instrument te ontwikkelen. Een alternatief is het aanpassen van één van de onderzochte instrumenten. Het ontwikkelen van een nieuw instrument, of het aanpassen van buitenlandse of Nederlandse instrumenten die voor andere doelgroepen zijn ontwikkeld zou echter veel tijd en kosten vragen, zonder dat vooraf bekend zou zijn wat de toegevoegde waarde zou zijn voor het Nederlandse gevangeniswezen. Omdat het instrument RISC al afgenomen wordt voor gedetineerden die in aanmerking zullen komen voor persoonsgebonden verlof, lijkt dit op dit moment het meest geschikte instrument voor de verlofprocedure van het gevangeniswezen (mits de predictieve validiteit goed bevonden wordt, wat naar verwachting in 2009 onderzocht zal worden). De geraadpleegde deskundigen geven aan dat de RISC voor verlof niet of nauwelijks hoeft worden aangepast, ook omdat een aantal mogelijke aanpassingen al zal worden doorgevoerd in de volgende versie van de RISC. Als de RISC een (zeer) hoog risico uitwijst, kan (zoals

nu al gedaan wordt) verdiepingsdiagnose gedaan worden. Wel is onderzoek nodig om na te gaan in hoeverre de items van de RISc voorspellend zijn voor korte termijn risico's van onttrekking en recidive tijdens verlof. Op grond daarvan kan mogelijk een verkorte checklist worden ontwikkeld.

Een punt dat door meerdere deskundigen werd benadrukt is dat het aantal onjuiste beslissingen tamelijk klein is. Gebruik van de RISc zal dit toch al kleine aantal mogelijk niet drastisch verminderen. Bovendien kunnen de overtredingen tijdens verlof zeer variëren, van iets te laat terug komen naar verlof, het plegen van een klein delict of een ernstig delict. Wel kan het bijdragen aan een meer gestructureerde en onderbouwde besluitvorming. Tevens kan gestructureerde risicotaxatie beter zicht geven op begeleidingsmogelijkheden en maatregelen die getroffen kunnen worden om mogelijke risico's tijdens het verlof te kunnen beperken (zoals random checks op het verlofadres, werkadres of de omgeving daarvan, en/of meldingsplicht van de gedetineerde bij een gevangenis of reclasseringskantoor).

Daarnaast moet een aantal extra variabelen in een protocol worden opgenomen, die relevant kunnen zijn voor beslissingen over verlof, waaronder gedrag op de afdeling, omgevingsfactoren (milieu, het verlofadres) en acute risicofactoren of verwachte risicofactoren. Hiervoor kunnen eventueel andere instrumenten worden ingezet, maar het is ook mogelijk een korte checklist te ontwikkelen. Deze laatste mogelijkheid komt meer tegemoet aan de praktijksituatie van de besluitvorming rondom verlof, omdat dit minder tijdrovend is en minder opleiding vereist dan het implementeren van een specifiek instrument. Het is zinnig om voor het ontwikkelen van een dergelijke checklist wel gebruik te maken van de instrumenten die voor deze factoren beschikbaar zijn.

Algemene conclusie

Alle onderzochte landen en sectoren kennen procedures voor verlof, waarbij de verschillende vormen van verlof op hoofdlijnen dezelfde doelen hebben. De meeste landen en sectoren gebruiken daarbij risicotaxatie-instrumenten. De instrumenten worden als één van vele bronnen gebruikt voor de beoordeling van verlofaanvragen. De instrumenten verschillen weinig van elkaar wat betreft methode en psychometrische kwaliteiten. De instrumenten zijn echter allemaal oorspronkelijk ontwikkeld om risico's op langere termijn in te schatten. Er worden geen instrumenten gebruikt die specifiek zijn ontwikkeld om risico's op de korte termijn in te schatten, laat staan specifieke risico's die gelden voor verlof (zoals onttrekking en recidive tijdens verlof). Overwogen zou kunnen worden om een nieuw instrument te ontwikkelen, specifiek gericht op het inschatten van risico's bij verlof van volwassen gedetineerden. Een alternatief is het aanpassen van een

van de onderzochte instrumenten. Het ontwikkelen van een nieuw instrument, of het aanpassen van buitenlandse instrumenten of Nederlandse instrumenten die voor andere doelgroepen zijn ontwikkeld zou echter veel tijd en kosten vragen, zonder dat vooraf bekend zou zijn wat de toegevoegde waarde zou zijn voor het Nederlandse gevangeniswezen. Omdat het instrument RISC al afgenomen wordt voor gedetineerden die in aanmerking zullen komen voor persoonsgebonden verlof, lijkt dit op dit moment het meest geschikte instrument voor de verlofprocedure van het gevangeniswezen (mits de predictieve validiteit goed bevonden wordt, wat naar verwachting in 2009 onderzocht zal worden). Wel is registratie van het verloop van de verloven nodig om te kunnen onderzoeken welke items uit de RISC risico's tijdens verlof voorspellen. Op grond daarvan kan mogelijk een verkorte checklist worden opgesteld. Dit is relevant omdat afname van de RISC tijdrovend is en er herhaalde metingen nodig kunnen zijn voor nieuwe verlofaanvragen.

De deskundigen adviseren om in de *procedure* voor persoonsgebonden verlof allereerst het verlofplan meer inhoudelijk vorm te geven, net zoals dat in Canada, Engeland & Wales en in de tbs gebeurt: de doelen van het verlof en de activiteiten moeten zijn beschreven en moeten direct gerelateerd zijn aan de doelen voor reïntegratie. Dat betekent dat er meer verloven door de week zullen plaatsvinden, wanneer instanties open zijn die bijvoorbeeld helpen bij het zoeken naar werk of woning.

Tevens lijkt het van belang dat in de procedure voor verlof heldere begrippen worden geformuleerd. Het is raadzaam om een concept-protocol voor de nieuwe regeling voor persoonsgebonden verlof voor te leggen aan meerdere beoordelaars om na te gaan of de gekozen begrippen eenduidig worden geïnterpreteerd. Alleen het verplicht laten gebruiken van een risicotaxatie-instrument en een heldere procedure voorkomt echter niet dat medewerkers in verschillende PI's het verlofbeleid verschillend uitvoeren. Deskundigen wijzen erop dat personeel goed moet worden opgeleid, maar ook regelmatige bijscholing moet krijgen, en dat het verloop van de verloven onderling besproken en geanalyseerd moet worden. Tevens moet de verantwoordelijkheid van de betrokken medewerkers, van de PI's en van de reclassering helder zijn.

Ook wordt het belang van risicomanagement benadrukt. Verloven zouden vaker doorgang kunnen vinden wanneer er meer mogelijkheden zijn voor risicomanagement. Als gedetineerden geen mogelijkheid tot verlof krijgen, worden hun mogelijkheden verminderd om zich voor te bereiden op de terugkeer in de samenleving en familiecontacten te onderhouden.

Tenslotte is het voor de verlofprocedure belangrijk om meer dan nu het geval is de verloven te monitoren (door random checks), gegevens over de verloven te registreren, te laten bespreken door de beoordelaars, te analyseren en evalueren. Het gaat dan niet alleen om het aantal verloven, maar evenzeer om het verloop van de verlopen en het soort overtredingen. Op grond van dergelijk onderzoek kan nagegaan worden welke items voorspellend zijn. Mogelijk kan dan een verkorte checklist worden ontwikkeld die kan worden afgenomen op het moment dat er geen (recente) RISc beschikbaar is.

De deskundigen wijzen op het belang van de positieve effecten van verlof. Wanneer alleen gekeken wordt naar de taxatie van de risico's, zullen veel verloven afgewezen worden die met het juiste management en onder de juiste voorwaarden succesvol hadden kunnen verlopen. Dit brengt een risico met zich mee. Mogelijk leidt dit tot meer delictgedrag na het moment dat zij worden vrijgelaten, dan wanneer zij wel verlof hadden gekregen. Hoewel het niet toestaan van verloven op de korte termijn risico's uitsluit, zou het risico op de langere termijn juist vergroot kunnen worden, naar mening van de respondenten. De positieve of beschermende effecten van verlof kunnen dan ook van groot belang zijn.

Tenslotte benadrukken onderzoekers dat beoordelaars voorzichtig moeten zijn bij het gebruik van risicotaxatie-instrumenten, omdat het met de huidige instrumenten niet mogelijk is om accurate voorspellingen te doen over individuen. In toekomstig onderzoek kan met statistische technieken wellicht meer duidelijk worden over interactie-effecten en kunnen die mogelijk ook meer worden opgenomen in de instrumenten. Het doel van de instrumenten is de onzekerheidsmarge bij beslissingen zo klein mogelijk te maken en tot een zo goed mogelijk onderbouwde en objectieve beslissing te komen, waarbij alle delinquenten volgens dezelfde methode worden beoordeeld. Met de huidige instrumenten kan nooit gegarandeerd worden dat er toch op individueel niveau foute beslissingen worden genomen. Dit geldt overigens net zo goed wanneer besluiten worden genomen zonder gebruik van risicotaxatie-instrumenten. Zowel auteurs van artikelen over risicotaxatie als de geraadpleegde deskundigen pleiten er voor om de RISc wel te gebruiken in de procedure voor verlof, niet om het aantal onjuiste beslissingen te kunnen verminderen (dat aantal is al relatief laag en betreft zowel lichte als zwaardere overtredingen) of om enkel beslissingen op te baseren, maar vooral om richting te geven aan de besluitvorming, de begeleiding en het risicomanagement van de delinquenten.

Gebruikte literatuur

- Andrews, D.A., Bonta, J. & Wormith, J.S. (2006). The recent past and near future of risk and/or need assessment. *Crime & Delinquency*, 52 (1), pp. 7-27.
- Andrews, D.A., Bonta, J.L. & Wormith, J.S. (2004). LS/CMI. *Level of Service/Case Management Inventory: an offender assessment system. User's manual*. Toronto: Multi-Health Systems.
- Bartel, P., Forth, A., & Borum, R. (2003). *Development and concurrent validation of the Structured Assessment for Violence Risk in Youth (SAVRY)*. Manuscript under review.
- Beek, D.J. van, Doncker, D. de & Ruiter, C. de (2001). *Static-99. Inschatten van het risico van seksueel gewelddadige recidive bij volwassen seksuele delinquenten*. Utrecht: Forum Educatief.
- Boer, D.P., Hart, S.D., Kropp, P.R. & Webster, C.D. (1997). *Manual for the Sexual Violence Risk-20. Professional guidelines for assessing risk of sexual violence*. Vancouver, British Columbia: Institute Against Family Violence.
- Bonta, J. & Andrews, D.A. (2007). *Risk-Need-Responsivity Model for Offender Assessment and Rehabilitation*. 2007-06. Ottawa: Public Safety Canada.
- Bonta, J. (2002). Offender risk assessment: Guidelines for selection and use. *Criminal Justice and Behavior*, 29, pp 355-379.
- Bonta, J., Hanson, K. & Law, M. (1998). The prediction of criminal and violent recidivism among mentally disordered offenders. A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 123, pp. 123-142.
- Brand, E.F.J.M. (2006). *Handleiding FP 40, versie 2006. Forensische profiel lijsten*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.
- Brand, E. & Nijman, H. (2007). Risicotaxatie en behandelbeoordeling met twee forensische observatielijsten. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 49, 4, pp. 221-232.
- Brand, E.F.J.M. (2005). *Onderzoeksrapport PIJ-Dossiers 2003C: Predictieve validiteit van de FPJ-lijst*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.
- Brand, E.F.J.M. (2005). *Rapport PIJ-Dossiers 2003B: Praktijkevaluatie FPJ-lijst & SAVRY te Eikenstein en FORA*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.

- Brand, E.F.J.M., & Diks, G.J.M. (2001). Richtlijnen voor risicotaxatie in de forensische diagnostiek: theorie en praktijk. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 43 (10), 693-704.
- Brink, R. van den, Drieschner, K. & Harte, J. (2007). Discussie. Onttrekkingen en recidives door TBS-ers tijdens verlof. Nuancering van een onderzoek in opdracht van de Tweede Kamer. *Tijdschrift voor Criminologie*, 49, 1, pp. 68-75).
- Brink, R. van den, Drieschner, K. & Harte, J. (2007). Discussie. Onttrekkingen en recidives door TBS-ers tijdens verlof. Reactie op repliek. *Tijdschrift voor Criminologie*, 49, 2, pp. 179-181.
- Canton, W.J., Veer, T.S. van der, Panhuis, P.J.A. van, Verheul, R., & Brink, W. van den (2004). De betrouwbaarheid van risicotaxatie bij de rapportage pro Justitia – Een onderzoek met behulp van de HKT-30. *Tijdschrift voor psychiatrie*, 46 (8), pp. 537 – 542.
- Canton, W.J., Veer, T.S. van der, Panhuis, P.J.A. van, Verheul, R., & Brink, W. van den (2004). De voorspellende waarde van risicotaxatie bij de rapportage pro Justitia – Onderzoek naar de HKT-30 en de klinische inschatting. *Tijdschrift voor psychiatrie*, 46 (8), pp. 525 – 535.
- Campbell, M.A., French, S. & Gendreau, P. (2007). *Assessing the utility of risk assessment tools and personality measures in the prediction of violent recidivism for adults*. Ottawa, Canada: Department of Public Safety and Emergency Preparedness.
- Catchpole, R. & Gretton H. (2003). The predictive validity of risk assessment with violent young offenders: A 1-year examination of criminal outcome. *Criminal Justice and Behavior*, 30, 688-708.
- Commissie Beleidsvisie Tbs (2001). Veilig en wel. Een beleidsvisie op de tbs. Den Haag: Commissie Beleidsvisie Tbs/Ministerie van Justitie.
- Correctional Service Canada (2007). *Commissioner's Directive 710-3, Temporary Absences and Work Releases*. <http://www.csc-scc.gc.ca/text/plcy/doc/710-3-cd.pdf>. Ottawa: Correctional Service Canada.
- Danish Prison and Probation Service. *Act on Enforcement of Sentences, etc. (December 2007) en Executive Order on Leave for Inmates Serving a Sentence of Imprisonment or Safe Custody in the Institutions of the Prison and Probation Service (April 2006)*.
- Das, J., Ruiter, C. de, Lodewijks, H. & Doreleijers, T. (2007). Predictive validity of the Dutch PCL:YV for institutional disruptive behavior: findings from two

- samples of male adolescents in a juvenile justice treatment institution. *Behavioral Sciences and the Law*, 25, pp. 739-755.
- Douglas, K. S., Guy, L. S., & Weir, J. (2006). HCR-20 violence risk assessment scheme: Overview and annotated bibliography. Burnaby, Canada: Department of Psychology, Simon Fraser University.
- Gendreau, P., Little, T., & Goggin, C. (1996). A meta-analysis of the predictor of adult recidivist: What works! *Criminology*, 34, pp. 401-433.
- Gendreau, P., Goggin, C. & Law, M.A. (1997). Predicting prison misconducts. *Criminal Justice and Behavior*, 24, pp. 414-431.
- Gendreau, P., Goggin, C., & Smith, P. (2002). Is the PCL-R really the “unparalleled” measure of offender risk? A lesson in knowledge cumulation. *Criminal Justice and Behavior*, 29, pp. 397-426.
- Grann, M. E. (2001). *Structured Outcome Assessment Community Risk Monitoring*. Stockholm: Karolinska Institute, Centre for Violence Prevention.
- Gretton, H. & Abramowitz, C. (2002). *SAVRY: Contribution of items and scales to individual risk judgments and criminal outcomes*. Paper presented at the American Psychology and Law Society, Biennial conference, Austin, Tx. [Http://www.fmhi.usf.edu/mhlp/savry/savry_research.htm](http://www.fmhi.usf.edu/mhlp/savry/savry_research.htm)
- Hanson, R.K. & Thornton D. (1999). *Static-99: Improving actuarial risk assessments for sex offenders (User Report No. 1999-02)*. Ottawa: Department of the Solicitor General of Canada.
- Hare, R.D. (1991). *Manual for the Hare Psychopathy Checklist-Revised*. Toronto: Multi-Health Systems.
- Harris, G.T., Rice, M.E., & Quinsey, V.L. (1993). Violent recidivism of mentally disordered offenders: The development of a statistical prediction instrument. *Criminal Justice and Behavior*, 20, pp. 315-335.
- Hart, S.D. (2001). Assessing and managing violence risk. In K.S. Douglas, C.D. Webster, S.D. Hart, D. Eaves & J.R.P. Ogloff (Eds.). *HCR-20 violence risk management companion guide* (pp.13-25). Burnaby, British Columbia: Simon Fraser University.
- Hart, S.D., Michie, C. & Cooke, D.J. (2007). Precision of actuarial risk assessment instruments. *British Journal of Psychiatry*, 190 (suppl. 49), s60-s65.
- Hildebrand, M., Augustinus, F., Pomp, L.S., Schönberger, H.J.M., & Soe-Agnie, S.E. (2007). *Wegloopgedrag bij jeugdigen met een pij-maatregel. Verkennende analyses van onttrekkingen en ontvluchtingen van jeugdigen met een pij-*

- maatregel in de periode 1 januari 2005 – 1 augustus 2006.* Utrecht: Expertisecentrum Forensische Psychiatrie.
- Hildebrand, M., Ruiter, C. de, & Beek, D. van (2001). *SVR-20. Richtlijnen voor het beoordelen van het risico van seksueel gewelddadig gedrag.* Utrecht: Forum Educatief.
- Hildebrand, M., Spreen, M., Schönberger, H.J.M., Augustunis, F. & Hesper, B.L. (2006). *Onttrekkingen tijdens verlof, ontvluchtingen en recidives tijdens de tbs-behandeling in de jaren 2000-2005.* Utrecht: Expertisecentrum Forensische Psychiatrie.
- Hildebrand, M., Schönberger, H.J.M., & Spreen, M. (2007). *Onttrekkingen en recidives tijdens verlof gedurende de tbs-behandeling nader bekeken.* Utrecht: Expertisecentrum Forensische Psychiatrie.
- Hildebrand, M., Hesper, B.L., Spreen, M. & Nijman, H.L.I. (2005). *De waarde van gestructureerde risicotaxatie en van de diagnose psychopathie.* Utrecht: Expertisecentrum Forensische Psychiatrie.
- Hildebrand, M. De Ruiter, C. & Beek, D. van (2001). *SVR-20. Richtlijnen voor het beoordelen van het risico van seksueel gewelddadig gedrag.* Utrecht: Forum Educatief.
- Hildebrand, M., Spreen, M. & Schönberger, H. (2007). Over rupsen, vlinders en andere zaken. Replik op: Onttrekkingen en recidives door tbs-ers tijdens verlof. *Tijdschrift voor Criminologie*, 49, 1, pp. 75-79.
- Hilterman, E.L.B. (2002). Van kwaad tot erger: De ernst van recidive door ter beschikking gestelden tijdens verlof. *Tijdschrift voor Criminologie*, 44, pp. 61-80.
- Hilterman, E.L.B. (2001). Statistische vergelijking van tijdens verlof recidiverende en niet-recidiverende tbs-gestelden. *Proces – Tijdschrift voor Berechting en Reclassering*, 7, 8, pp. 121-127.
- Hilterman, E.L.B. (2001). Taxatie van de kans op ernstige recidive door ter beschikking gestelden tijdens verlof. *Proces – Tijdschrift voor Berechting en Reclassering*, 79, 11, pp 180-185.
- Hilterman, E.L.B. (2000). Tijdens de oefening terug naar af. Een onderzoek naar de predictie van ernstige recidive door tbs-gestelden tijdens verlof. *Tijdschrift voor Criminologie*, 42, 3, 232-252.
- HM Prison Service Order No. 6300, Release on Temporary Licence, ROTL, 2006, <http://www.hmprisonservice.gov.uk/resourcecentre/psispsos/listpsos/index.asp?startrow=101>).

- Horn, J.E. van, Scholing, A. & Mulder, J. (2005). Recidive bij volwassen zeden- en geweldsplegers. *Diagnostiek-wijzer*, 8 (2), pp. 42-54.
- Inspectie voor de Sanctietoepassing (2005). *Inspectierapport Themaonderzoek: Verlofbeleidskader tbs - Gebruik format aanvraag verlofmachtiging*. Den Haag: Inspectie voor de Sanctietoepassing, Ministerie van Justitie.
- Inspectie voor de Sanctietoepassing/Inspectie voor de Gezondheidszorg (2007). *Incidentonderzoek – de Kijvelanden, Inspectierapport*. Den Haag, Inspectie voor de Sanctietoepassing, Ministerie van Justitie.
- Junger-Tas, J., Steketee, M., & Moll, M. (2008). *Achtergronden van jeugddelinquentie en middelengebruik*. Utrecht: Verweij-Jonker Instituut.
- Ministerie van Justitie (2008). Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen. Den Haag: ministerie van Justitie.
- Knaap, L.M. van den, Leenarts, L.E.W. & Nijssen, L.T.J. (2007). *Psychometrische kwaliteiten van de Recidive Inschattingsschalen (RISc)*. Den Haag: WODC.
- Konkordaat Noord-West en Centraal Zwitserland (2007). Art. 84.6. *Richtlijnen für die Urlaubsgewährung; Strafvollzugskonkordat der Nordwest- und Innerschweiz*, 2 november 2007.
- Koppen, P.J. van (2008). De beschaving van risicostrafrecht. Tussen goede opsporing en prima gevaarspredikatie. *Proces*, 2, pp. 36-46.
- Kropp, P.R., Hart, S.D., Webster, C.D. & Eaves, D. (1995). *Manual for the Spousal Assault Risk Assessment Guide (2nd edition)*. Vancouver, British Columbia, Canada: British Columbia Institute of Family Violence.
- Lodewijks, H. (2008). *Violence risk assessment in adolescents in the Dutch juvenile justice systeem. Studies on the reliability and predictive accuracy of the SAVRY*. Amsterdam: Vrije Universiteit (proefschrift).
- Lodewijks, H.P.B., Doreleijers, T.A.H., Ruiter, C. de & Borum R. (2008). Predictive validity of the structured assessment of violence risk in youth (SAVRY) during residential treatment. *International Journal of Law and Psychiatry*, 31, pp. 263-271.
- Lodewijks, H.P.B., Doreleijers, T.A.H. & Ruiter, C. de (2008). SAVRY risk assessment in violent Dutch adolescents. Relation to sentencing and recidivism. *Criminal Justice and Behavior*, 35, 6, pp. 696-709.
- Lodewijks, H.P.B., Doreleijers, Th.A.H., Ruiter, C. de & Wit-Grouls, H. de (2003). *Gestructureerde taxatie van geweldsrisico bij jongeren (SAVRY)*. Eefde: Rentray.

- Nelissen, P.Ph., Schreurs, M.L.J.J., & Smeets, B.F.C. (2006). *Het tijdelijk verlaten van de inrichting: Een onderzoek naar de besluitvorming bij het algemeen en regimegebonden verlof voor gedetineerden*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.
- Penn, V.M (2006), *Succes- en faalfactoren bij voorwaardelijke invrijheidstelling*. Interne publicatie ministerie van Justitie, directie Sanctie- en Preventiebeleid
- Philipse, M. (2005). *Predicting criminal recidivist: empirical studies and liniaal practice in forensisch psychiatry*. Proefschrift. Nijmegen: Radbouduniversiteit Nijmegen.
- Pomp, L., Henriks, G., Kremer, S. & Spreen, M. (2007). Een blik over de muren. *GGZet Wetenschappelijk*, 11(1/2): 29-53.
- Reclassering Nederland, Reclassering Leger des Heils, Stichting Verslavingszorg GGZ Nederland, Gevangeniswezen & Adviesbureau van Montfoort (2004). *Handleiding RISC. Gebruikersversie 1.0*. Utrecht: Reclassering Nederland.
- Ruiter, C. de & Hildebrand, M. (2007). Risk assessment and treatment in Dutch forensic psychiatry. *Netherlands Journal of Psychology*, 63, 4, pp. 166-175.
- Ruiter, C. de & Jong, E. de (2006). Handleiding QuickScan Reclassering Nederland. Richtlijn voor het beoordelen van het recidive risico en de houding ten aanzien van begeleiding/behandeling. Utrecht: Reclassering Nederland.
- Schönberger, H.J.M., Hildebrand, M., Spreen, M. & Bloem, O. (2008). *De waarde van gestructureerde risicotaxatie en van de diagnose psychopathie bij seksuele delinquenten. Een onderzoek naar de betrouwbaarheid en predictieve validiteit van de SVR-20, Static-99, HKT-30 en PCL-R*. Utrecht: Expertisecentrum Forensische Psychiatrie.
- Schönberger, H., Spreen, M. & Hildebrand, M. (2007). Nogmaals: onttrekkingen en recidives door TBS-ers tijdens verlof. *Tijdschrift voor Criminologie*, 49, 2, pp. 182-184.
- Vogel, V. de (2005). Differences between clinicians and researcher in passing risk of violence in forensic psychiatric patients. In: *Structured risk assessment of (sexual) violence in forensic clinical practice. The HCR-20 and SVR-20 in Dutch forensic patients*. Amsterdam: Dutch University Press (proefschrift).
- Vogel, V. de & Ruiter, C. de (2006). Structured professional judgment of violence risk in forensic clinical practice: A prospective study into the predictive validity of the Dutch HCR-20. *Psychology, Crime & Law*, 12 (3): pp. 321-336.

- Vogel, V. de, Ruiter, C. de, Beek, D. van & Mead, G. (2004). Predictive validity of the SVR-20 and Static-99 in a Dutch Sample of Treated Sex Offenders. *Law and Human Behavior*, 28, pp. 235-251.
- Vogel, V. de, Ruiter, C. de, Hildebrand, M., Bos, B. & Ven, P. van de (2004). Type of discharge and risk of recidivism measured by the HCR-20: A retrospective study in a Dutch sample of treated forensic psychiatric patients. *International Journal of Forensic Mental Health*, 3, pp. 149-165.
- Vogel, V. de & Ruiter, C. de (2003). Brieven. Bedenkingen bij risicotaxatie. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 58, pp. 223-225.
- Vogel, V. de & Ruiter, C. de (2004). Differences between clinicians and researchers in assessing risk of violence in forensic psychiatric patients. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 15, 1, pp. 145-164.
- Vogel, V. de, Ruiter, C. & Bouman, Y. (2007). Meting van protectieve factoren en het belang ervan voor behandeling in de forensische setting. Introductie van de SAPROF. *Tijdschrift voor Psychotherapie*, 33, pp. 102-119.
- Vogel, V. de, Ruiter, C. de, Bouman, Y. & Vries Robbé, M. de (2007). SAPROF: Structured Assessment of Protective Factors for violence risk. Utrecht: Forum Educatief.
- Vogelvang, B., Persoon, A., & Sondejker, F. (2007). *Landelijk Kader Instrumentarium Jeugdstrafrecht*. Woerden: Adviesbureau Van Montfoort.
- Walters, G.D. (2006). Risk-appraisal versus self-report in the prediction of criminele justice outcomes. *Criminal Justice and Behavior*, 33, pp. 179-304.
- Webster, C.D., Douglas, K.S., Eaves, D. & Hart, S.D. (1997). *HCR-20. Assessing the risk of violence, version 2*. Burnaby, BC, Canada: Simon Fraser University and Forensic Psychiatric Services Commission of British Columbia.
- Webster, C.D., Nicholls, T., Martin, M.L., Desmarais, S.L. & Brink, J. (2006). Short Term Assessment of Risk and Treatability. *Behavioral Sciences & the Law*, 24, 6 pp. 747-766.
- Webster, C.D., Martin, M.L., Brink, J., Nicholls, T.L. & Middleton, C. (2004). *Short-Term Assessment of Risk and Treatability*. Hamilton, Ontario, Canada: St. Joseph's Healthcare & Forensic Psychiatric Services Commission.
- Westendorp, J.A. (2008). Fotres, van risicotaxatie naar risicomanagement. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 2008/suppl. 1.

Bijlagen

Bijlage 1

Doelgroepen voor verlof in het buitenland

Canada

Voor begeleid verlof komen in aanmerking:

- Alle gedetineerden die in aanmerking komen voor medisch verlof
- Tijdelijk verlof voor het bijwonen van een begrafenis of bezoek aan een terminaal zieke patiënt kan worden toegestaan mits de veiligheid van de maatschappij of de gedetineerde niet in gevaar komt
- Tijdelijk verlof voor andere doeleinden kan worden toegestaan op elk moment, behalve voor gedetineerden met het maximum beveiligingsniveau.

Voor onbegeleid verlof:

- Gedetineerden met een levenslange gevangenisstraf of een straf voor onbepaalde tijd komen vanaf drie jaar voor de parole datum in aanmerking voor verlof
- In alle andere gevallen komt men in aanmerking voor verlof na de helft van de parole datum of na zes maanden, welke periode langer is
- Niet in aanmerking komen: gedetineerden met straffen die begonnen voor 1 augustus 1997, gedetineerden wiens levenslange straf of straf voor onbepaalde tijd gevolgd zal worden door een definitieve straf; en gedetineerden die onder de Immigratie Act vallen of na de straf worden uitgezet
- Gedetineerden in de hoogste beveiligingscategorie en gedetineerden met een straf voor onbepaalde tijd komen niet in aanmerking

Voor werkverlof:

- Alleen gedetineerden die in aanmerking komen voor onbegeleid verlof kunnen in aanmerking komen voor werkverlof
- Gedetineerden in de hoogste beveiligingscategorie en gedetineerden met een straf voor onbepaalde tijd komen niet in aanmerking voor werkverlof.

Gedetineerden met een hoog veiligheidsrisico (high profile offenders) komen niet in aanmerking voor verlof. Dit zijn gedetineerden wiens delict een moord of ernstige schade inhield, of wiens delict niet gewelddadig was maar die veel media-aandacht kreeg en/of een groot aantal slachtoffers (bijvoorbeeld een multi-miljarden dollar fraude).

Denemarken

Voor verlof voor speciale doeleinden komen in aanmerking:

- Alle gedetineerden, maar niet langer dan voor het doel nodig is en normaliter niet meer dan drie dagen.
- Voor gedetineerden met een straf van 30 dagen of meer: voor belangrijke familiegebeurtenissen, huwelijk, contact met reclassering sollicitatie, winkelen ter voorbereiding op de invrijheidstelling.

Voor verlof voor bezoeken aan bepaalde personen komen in aanmerking:

- Gedetineerden in een open inrichting: na 30 dagen detentie.
- Gedetineerden in een open inrichting met een straf van 2,5 jaar of langer en die niet zijn vrijgelaten tussen het moment van veroordeling en de start van de detentie: nadat 1/6^e deel van de straf is uitgevoerd.
- Gedetineerden in gesloten inrichtingen: nadat 1/4^e deel van de straf is uitgevoerd. Bovendien mag verlof pas plaatsvinden 10 weken na de start van de detentieperiode en na een verblijf van 7 weken in de PI vanwaar het verlof plaatsvindt (zodat de PI het gedrag van de gedetineerde kan beoordelen). Gedetineerden die zijn overgeplaatst vanuit een gesloten inrichting moeten minimaal 10 weken in deze PI hebben verbleven voor verlof kan worden toegekend.
- Gedetineerden in gesloten inrichtingen met een straf van 5 jaar of langer: nadat 1/3^e deel van de straf is uitgevoerd. Bovendien mag verlof pas plaatsvinden 10 weken na de start van de detentieperiode en na een verblijf van 7 weken in deze PI. Gedetineerden die zijn overgeplaatst vanuit een open inrichting moeten minimaal 10 weken in deze PI hebben verbleven voor verlof kan worden toegekend.
- Voor familiebezoek kan incidenteel verlof gegeven worden of structureel verlof (1 maal verlof elke drie weken, tussen vrijdags 16.00 uur en zondags 21.00 uur; ook kunnen dan vier verloven opgespaard worden tot maximaal 48 uren; bij uitzondering langer).

Voor dagverlof komen in aanmerking (in open en gesloten inrichtingen):

- Als het gaat om werk: gedetineerden in de laatste fase van detentie. Dit verlof wordt voor maximaal drie maanden gegeven. Normaliter wordt dagverlof gegeven aan gedetineerden met een straf langer dan vijf maanden. Dagverlof voor gedetineerden met een straf korter dan vijf maanden moet worden aangevraagd bij het ministerie van Justitie.
- Als het gaat om werk: gedetineerden in de laatste fase van detentie. Dit verlof wordt voor maximaal een jaar gegeven.
- Als het gaat om vrijetijdsbesteding: gedetineerden in de laatste fase van detentie. Het verlof wordt voor maximaal zes maanden gegeven en niet vaker dan twee maal per week. Dagverlof voor gedetineerden met een straf korter dan vijf maanden moet worden aangevraagd bij het ministerie van Justitie.

Voor 'stationing' komen in aanmerking:

- Gedetineerden in de laatste fase van detentie. Dit verlof wordt maximaal voor vier weken gegeven of in bepaalde omstandigheden voor drie maanden. Stationingverlof voor gedetineerden met een straf korter dan vijf maanden moet worden aangevraagd bij het ministerie van Justitie.

Voor uitstapjes komen in aanmerking:

- Gedetineerden met een straf van 30 dagen of meer, in een open inrichting, of gedetineerden met een kortere straf, als het gaat om activiteiten die door de PI worden georganiseerd (bv. sportwedstrijd) of als de PI zelf geen religieuze bijeenkomsten kan organiseren. Gedetineerden in gesloten inrichtingen die onbegeleid verlof hebben gekregen komen ook in aanmerking voor verlof voor uitstapjes. Verlof voor uitstapjes wordt normaliter alleen aan groepen gedetineerden gegeven, die begeleid worden door een of meer personeelsleden.

Engeland & Wales

Een aantal categorieën gedetineerden wordt uitgesloten van verlof. Er zijn vier beveiligingsniveaus voor gevangenen voor volwassen mannelijke gedetineerden: A, B, C en D. Categorie A is voor gedetineerden wiens ontvluchting als zeer gevaarlijk voor de maatschappij wordt ingeschat. Zij komen voor geen enkele vorm van verlof in aanmerking. Categorie B is voor gedetineerden voor wie ontvluchting zeer moeilijk gemaakt moet worden en voor gedetineerden die in afwachting zijn van hun berechting (Huis van Bewaring). Zij komen alleen in aanmerking voor kindverlof en speciaal verlof.

Categorie C is voor gedetineerden die niet vertrouwd kunnen worden in open inrichtingen. Zij komen in aanmerking voor reïntegratie-dagverlof, kindverlof en speciaal verlof.

Categorie D gedetineerden kunnen naar alle waarschijnlijkheid vertrouwd worden in open inrichtingen. Zij komen in aanmerking voor alle typen verlof. Met andere woorden: alleen degenen in open inrichtingen komen in aanmerking voor alle vormen van verlof (een uitzondering wordt gemaakt voor gedetineerden die wel in een gesloten inrichting zijn opgenomen, maar niet om veiligheidsredenen. Bijvoorbeeld door de noodzaak voor medische verzorging).

Het reïntegratie-dagverlof kan starten 2 jaar voor de datum van invrijheidstelling, ofwel na de helft van de strafduur minus de helft van tijd van huis van bewaring, welke de laatste datum geeft (dit wordt automatisch berekend). Voor gedetineerden met een straf van 12 maanden of meer kan het verlof starten na de helft van de strafduur.

Categorie C gedetineerden in (gesloten) traininginrichtingen kunnen reïntegratie-nachtverlof aanvragen tot maximaal 2 perioden ofwel binnen 6 maanden van hun voorwaardelijke invrijheidstelling, ofwel tot 3 maanden voor hun parole datum. Als het

verlof goed verloopt kan overplaatsing naar open of half-open inrichtingen heroverwogen worden.

Zwitserland

Alle gedetineerden in het gevangeniswezen komen in principe in aanmerking voor verlof, mits zij aan de voorwaarden voldoen. Daarnaast gelden de overige bepalingen:

Verlof voor het ondernemen van activiteiten: Deze vorm van verlof duurt maximaal 16 uur en vindt normaal gesproken overdag plaats (voor zowel gesloten als open inrichtingen). Er wordt geen maximum gesteld aan het aantal malen verlof dat een gedetineerde mag krijgen.

Verlof voor het onderhouden van persoonlijke relaties: Voor deze vorm van verlof komen gedetineerden in een *gesloten* inrichting in aanmerking die 1/3e van hun vrijheidstraf hebben uitgezeten, of minimaal drie maanden, of in geval van lange straffen zoals levenslang na zes jaar. In het eerste jaar detentie: 14 dagen (28 uur per maand; maximaal 56 uren aaneensluitend). Vanaf het tweede jaar detentie: 16 dagen (32 uur per maand; maximaal 72 uren aaneensluitend).

Voor gedetineerden in een *open* inrichting: na 1/6^e deel van de straf, of vanaf zes weken detentie. In het eerste jaar: maximaal 54 uren, daarna langer. Bij gedetineerden in open inrichtingen, met zeer zware delicten of straffen van 8 jaar of langer wordt het eerst mogelijke moment van verlof afgesproken door het ministerie van Justitie en de directeur van de PI.

Verlof voor een kort uitstapje ("Ausgang"): Deze vorm van verlof mag maximaal 5 uur duren. Voor dit verlof gelden ook de bepalingen van de eerste vorm van verlof (het Sachurlaubverlof).

Bijlage 2

Itemlist voor de interviews

Verlofprocedure

- Doel verlof
- Doelgroep
- Inhoud regeling
- Criteria voor verlof
- Weging
- Aanvrager
- Informanten
- Toetsing
- Evaluatie
- Bruikbaarheid
- Wijzigingen

Risicotaxatie-instrument

- Gebruikte risicotaxatie-instrument(en)
- Eigenaar, ontwikkelaar
- Doel instrument
- Mate van implementatie
- Afnamemoment
- Doelgroep
- Geschiktheid voor andere doelgroepen
- Wetenschappelijke onderbouwing
- Psychometrische kwaliteiten
- Voorspelling van risico's bij verlof
- Uitvoering

Methode

- Risicotaxatie/screening
- Klinisch/instrument/combinatie
- Statisch/dynamisch/combinatie
- Items/schalen
- Bronnen
- Scoring
- Weging
- Grenswaarden
- Randvoorwaarden

Procedure voor afname risicotaxatie-instrument

- Aanvrager
- Eisen beoordelaar
- Besluitvorming
- Toetsing
- Benodigde tijd
- Herhaalde afname
- Kosten
- Dataregistratie
- Risicomanagement

Bruikbaarheid voor het gevangeniswezen

- Bruikbaarheid
- Benodigde aanpassingen
- Andere instrumenten

Bijlage 3

Indicatoren voor de beoordeling van gedrag van gedetineerden tijdens detentie

Alle landen wegen het gedrag van gedetineerden mee in de besluitvorming over verlof. Ook het Nederlandse gevangeniswezen beoogt dit. Alleen in de Canadese procedure worden indicatoren beschreven waarop het gedrag kan worden beoordeeld. Het gaat om de volgende:

- 1) Het verkrijgen van cognitieve vaardigheden: beter reflecteren, mogelijkheid om alternatieven en oplossingen te genereren
- 2) Ver krijgen van sociale vaardigheden: communicatieve vaardigheden, probleemoplossende vaardigheden, woedebeheersing
- 3) Begrijpen en kunnen uitleggen van de delictcyclus
- 4) Verbeterde controle van emoties, het ontstaan van emotionele en affectieve verstoring begrijpen
- 5) Mogelijkheid om uit te leggen wat is geleerd
- 6) Mogelijkheid om het geleerde in toekomstig gedrag te gebruiken.

Integratie van nieuwe vaardigheden of kennis wordt niet altijd tijdens detentie verwacht; dit kan ook in de maatschappij worden verkregen. De volgende criteria worden genoemd als indicatoren van een meer diepgaand niveau van verandering:

- 1) Gebruik van verworven vaardigheden of kennis om interacties en gedrag te beheersen (in de PI of in de maatschappij, uiting van boosheid, emoties, frustraties e.d.)
- 2) Toepassing van kennis
- 3) Gebruik van vaardigheden
- 4) Consistent gedrag
- 5) Mogelijkheid om de oorzaken van het eigen criminele gedrag uit te leggen
- 6) Mogelijkheid om de eigen delictcyclus waar te nemen en te veranderen (herkenning van risicosituaties, gebruik van alternatieven, gebruik van oplossingen).

Bijlage 4

Geïnterviewde deskundigen

In Nederland:

Sector	Instrument	Naam	Organisatie	Deskundigheid
Reclassering	RISc, QuickScan	J. Bosker	Reclassering Nederland	Projectleider ontwikkeling RISc en QuickScan
	RISc	B. Vogelvang	Adviesbureau Van Montfoort	Ontwikkelaar RISc, onderzoeker risicotaxatie-instrumenten jeugd
Jeugd	SAVRY	L. Meurs	Dienst Justitiële Inrichtingen, sector Justitiële Jeugdinrichtingen	Beleidsmedewerker verlofprocedure jeugd
	SAVRY	C. van Dijk en S. Baptiste	Dienst Justitiële inrichtingen, sector Justitiële Jeugdinrichtingen, afdeling Individuele Jeugdzaken	Medewerkers afdeling Individuele Jeugdzaken, verlofbeoordelings-aanvragen PIJ
	SAVRY	M. Hildebrand	Oud-medewerker Expertisecentrum Forensische Psychiatrie, momenteel zelfstandig onderzoeker	Onderzoeker verlof in de sectoren jeugd en tbs
	SAVRY, ROD, Quickstep, WSCJPA, BARO, TVA	B. Vogelvang	Adviesbureau Van Montfoort	Ontwikkelaar RISc, onderzoeker risicotaxatie-instrumenten jeugd
Tbs	HKT-30, HCR-20, PCL-R	M. Hildebrand	Oud-medewerker Expertisecentrum Forensische Psychiatrie, momenteel zelfstandig onderzoeker	Onderzoeker verlof in de sectoren jeugd en tbs
	HKT-30, HCR-20, PCL-R	E. Bulten	Hoofd afdeling diagnose Pompe Kliniek, oud-psycholoog gevangeniswezen	Verlofprocedure tbs, tevens bekend met RISc
	HKT-30, HCR-20, PCL-R	M. Philipse	Voorzitter verlofvoetsingscommissie Pompe Kliniek	Verlofprocedure tbs, gepromoveerd op risicotaxatie in de tbs
	HKT-30, HCR-20, FP40, Fotres	E. Brand	Onderzoeker sectoren jeugd en tbs	Ontwikkelaar FP40, onderzoeker risicotaxatie
	VRT-9 (LRA)	E. Hilterman (telefonisch)	Voorheen werkzaam bij de Rooyse Wissel. Momenteel onderzoeker bij Justa Mesura, advies en toegepast onderzoek, in Barcelona, Spanje	Ontwikkelaar VRT-9 en onderzoeker
	Fotres	A. de Ranis (telefonisch)	Pieter Baan Centrum	Onderzoeker

	Verloftoetsing Tbs	J. Verheugt	Adviescollege Verloftoetsing Tbs	Voorzitter
	Verlofformat tbs	M. Vroemen	Inspecteur, Inspectie voor de Sanctietoepassing	Onderzoeker inspectierapport verlofformat in de tbs
Gevangeniswezen (GW)	Verlof-procedure GW	A. Daans	Dienst Justitiële Inrichtingen, sector Gevangeniswezen	Projectleider verbetering verlofpraktijk en persoonsgebonden verlof, tevens oud-voorzitter werkgroep ontwikkeling RISC
	Verlof-procedure GW	P. Nelissen	Directeur Nelissen onderzoek en advies	Onderzoeker verlofprocedure gevangeniswezen
	Besluitvorming GW	A. Oudijn en H. Engberink	PI Grave, Buro Selectie en Detentebegeleiding	Besluitvorming over verlof-aanvragen
	Besluitvorming GW	C. van Staveren	Dienst Justitiële Inrichtingen, Hoofd Buro Selectie-functionarissen	Besluitvorming over verlof-aanvragen

In het buitenland (telefonisch):

Canada: T. Anderson, Senior Project Manager, Institutional Reintegration Operations, Correctional Service Canada.

Denemarken: dr. H. Lange, Chief Advisor, Kriminalforsorgen, Denmark.

Engeland & Wales: C.L. Harvey, Young and Adult Offender Policy Lead, Offender Management and Assessment Unit, National Offender Management Service, Ministry of Justice, England & Wales.

Zwitserland: dr. D. Lehner, hoofd Freiheitsentzug und Soziale Dienste, Justizdepartement Basel-Stadt.

Bijlage 5

Aanwezigen bij de expertmeeting

Naam	Organisatie	Functie
A. Daans	DJI, hoofdkantoor	Projectleider verbetering verlofpraktijk en persoonsgebonden verlof, oud-voorzitter werkgroep ontwikkeling RISc
A. Oudijn	DJI, PI Grave	Hoofd Buro Selectie en Detentiebegeleiding PI Grave, lid projectteam verbetering verlofpraktijk
D. van Doorn	DJI, PI Zoetermeer	Hoofd Buro Selectie en Detentiebegeleiding PI Zoetermeer, lid projectteam verbetering verlofpraktijk
C. van Staveren	DJI, BSF	Buro Selectiefunctionarissen, lid projectteam verbetering verlofpraktijk
G. Mulders	DJI, PI Tilburg	Unitdirecteur, lid projectteam verbetering verlofpraktijk
G. Steenbakker	DJI, PI Tilburg	Afdelingshoofd PI Tilburg, lid projectteam verbetering verlofpraktijk
E. Brand	DJI, hoofdkantoor	Onderzoeker risicotaxatie (sectoren tbs en jeugd), ontwikkelaar FP40
A. van den Hurk	DJI, hoofdkantoor	Onderzoekscoördinator, lid begeleidingscommissie onderzoek verlof
M. Pont	Ministerie van Justitie, DG PJS	Beleidsmedewerker directie Sanctie- en Preventiebeleid, lid begeleidingscommissie onderzoek verlof
J. Bosker	Reclassering Nederland	Projectleider ontwikkeling RISc en Quick Scan
M. Hildebrand	Zelfstandig onderzoeker	Oud-medewerker Expertisecentrum Forensische Psychiatrie, onderzoeker verlof in de tbs en Jeugd
E. Bulten	Tbs, Pompe Kliniek	Hoofd afd. Diagnose, oud-psycholoog gevangeniswezen
J. Verheugt	Adviescollege Verloftoetsing Tbs	Voorzitter Adviescollege

P. Nelissen (zelfstandig onderzoeker) en H. Lodewijks (Jeugdinrichting Rentray) waren niet aanwezig bij de bijeenkomst maar reageerden schriftelijk.

Bijlage 6

Begeleidingscommissie

Prof.dr. A.J.P. Schrijvers	Universitair Medisch Centrum Utrecht (voorzitter)
Drs. M. Kruissink	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Ministerie van Justitie (projectbegeleider)
Dr. A.A. van den Hurk	Dienst Justitiële Inrichtingen
Mw. dr. L.M. van der Knaap	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Ministerie van Justitie
Mw. mr. M. Pont, MSc.	Directie Sanctie- en Preventiebeleid, Ministerie van Justitie
Mw. dr. V. de Vogel	Van der Hoevenkliniek
Drs. M. de Vries Robbé	Van der Hoevenkliniek

